

บทที่ 2

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง การใช้แบบทดสอบคุณค่าในตนเอง Rubin's Self Esteem Scale ในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ : ศึกษาเฉพาะกรณีผู้รับการคุ้มครองในสถานคุ้มครองและพัฒนาอาชีพ บ้านเกร็ดตระการ ผู้ศึกษาได้ศึกษาค้นคว้าทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยนำเสนอตามลำดับ ดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีเกี่ยวกับการมองคุณค่าในตัวเอง
2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบุคลิกภาพ
3. แนวคิดทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์
4. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับแบบทดสอบและเครื่องมือการวิจัย
5. แนวคิดเกี่ยวกับการทารุณกรรม
6. แนวคิดเกี่ยวกับการค้ามนุษย์

ทฤษฎีเกี่ยวกับการมองเห็นคุณค่าในตนเอง

ทฤษฎีเกี่ยวกับการมองเห็นคุณค่าในตนเองมีการอธิบายไว้แตกต่างกัน ทฤษฎีการมองเห็นคุณค่าในตนเองประกอบด้วย ปัจจัยที่มีผลต่อการมองเห็นคุณค่าในตนเอง ระดับการมองเห็นคุณค่าในตนเองซึ่งแบ่งออกเป็นระดับการมองเห็นคุณค่าในตนเองระดับต่ำ และระดับสูง รายละเอียดมีดังต่อไปนี้

แนวคิดการมองเห็นคุณค่าในตนเอง (Self-Esteem) เป็นการพิจารณา การตัดสินคุณค่าของตนเอง ตามประสบการณ์ ความรู้สึก ทศนคติ ที่มีต่อตนเอง ทั้งด้านสูงและด้านต่ำ ซึ่งการมองเห็นคุณค่าในตนเอง เป็นส่วนหนึ่งของมโนภาพแห่งตน หรือตนที่มองเห็นตนเอง (Self Concept) หมายถึงภาพของตนที่เห็นเองว่าตนเป็นคนอย่างไร คือใคร มีความรู้ความสามารถลักษณะตนอย่างไร เช่น คนสวย คนเก่ง คนร่ำรวย คนด้อยวาสนา คนขี้อาย ช่างพูด เก็บตัวเป็นคนเจ้าระเบียบ เป็นคนเจ้าอารมณ์ ฯลฯ โดยทั่วไปคนรับรู้มองเห็นตนเองหลายแง่มุม อาจไม่ตรงกับข้อเท็จจริงหรือภาพที่คนอื่นเห็น เช่น คนที่ชอบเอาวัดเอาเปรียบผู้อื่น อาจไม่เคยนึกว่าตนเองเป็นบุคคลประเภทนั้น โรเจอร์ และคณะ (Rogers et. al., 1986, p. 117 อ้างถึงใน วิชาพร มาพบสุข, 2542, น. 402) การมองเห็นคุณค่าในตัวเองของบุคคลใด ๆ ก็ตามนั้นมีความเกี่ยวข้องกับภูมิหลังทางสังคมของบุคคล

ผู้นั้นด้วย มีข้อมูลจาก Coopersmith (1967, p. 94) ความสัมพันธ์ระหว่างการมองคุณค่าในตนเองกับ ภูมิหลัง และชนชั้นทางสังคม ผู้ที่มีตำแหน่งทางสังคมสูงก็มักจะมีการมองคุณค่าในตนเองสูงตามไปด้วย ในขณะที่กลุ่มคนผู้มีตำแหน่งทางสังคมในระดับชนชั้นกลางถึงผู้ใช้แรงงานก็มักจะมองเห็นคุณค่าในตนเองต่ำตามไปด้วย

ความหมายการมองคุณค่าในตนเอง

มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้คำนิยามความหมายของคำว่า “การมองคุณค่าในตนเอง” (Self-Esteem) ซึ่งมีความหมายหลากหลาย ผู้ศึกษาได้รวบรวม ความหมายที่มีอยู่ในนิยามไว้ ดังนี้

Stephes C. Jones (1982, pp. 154-155) หลักของทฤษฎีความรู้สึกเห็นคุณค่าในตัวเอง คือ การที่ปัจเจกบุคคลมีความต้องการที่จะเพิ่มการประเมินค่าในตนเองให้สูงขึ้น เป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่น ให้สมกับความสามารถและความเป็นจริงของตัวเอง โดยจะสนใจการประเมินค่าความรู้สึกของตนเองมากกว่าจะสนใจการประเมินค่าจากคนอื่น ๆ ก็จะเป็นทางหนึ่งที่ทำให้เกิดความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองขึ้นมา นอกจากนี้การที่มีความต้องการเปลี่ยนแปลงตนเองหรือมีประสบการณ์ที่ผิดหวัง หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงตามช่วงวัยก็มีผลต่อการเห็นคุณค่าในตนเอง ซึ่ง คนที่มีความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองสูงจะมีการเคารพความต้องการของตนเองมากกว่าคนที่มีความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ ความต้องการความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองของปัจเจกบุคคลเป็นการตอบสนองต่อข้อมูลตอบกลับจากกลุ่มเฉพาะบุคคล จากพฤติกรรมของเขาและการตอบรับหรือปฏิเสธจาก คนอื่น ๆ ผลลัพธ์ที่ได้จากการสัมผัสและเผชิญกับปัญหาทั้งทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมทางสังคมรวมทั้งข้อมูลคำแนะนำจากผู้อื่นว่าเหมือนกับที่เขาคาดหวังไว้หรือการกระทำของเขาที่ถูกประเมินค่าตนเองจากการสัมพันธ์กับบุคคลอื่น โดยทั่วไปบุคคลหนึ่งคาดหวังให้คนอื่นตอบสนองและสนับสนุนในเชิงบวกในการประเมินค่าตนเอง

Glen Stenhouse (1994, pp. 7-12) ความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองเป็นพลังที่ได้รับจากพ่อแม่ให้แก่เด็ก ๆ ผู้เป็นลูกของพวกเขา แต่การเห็นคุณค่าในตนเองไม่ใช่สิ่งที่ได้รับมาจากกรรมพันธุ์ ความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาจากประสบการณ์ส่วนบุคคล และก่อตัวเป็นรูปเป็นร่างขึ้นตามกาลเวลาที่เปลี่ยนไป พร้อมกับการรับประสบการณ์ใหม่ ๆ ในชีวิตของแต่ละคน พ่อแม่เป็นบุคคลสำคัญผู้หนึ่งที่จะเป็นผู้สร้างความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองของลูก ๆ ให้เกิดขึ้น ความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองนั้นขึ้นอยู่กับการมองตนเองในทางที่ดีหรือไม่ดี ถ้าหากว่าพวกเขามีความรู้สึกทั่ว ๆ ไปว่า เกี่ยวกับตนเองว่าพอใจได้ และตัวเราสามารถจัดระดับตนเองเมื่อเปรียบเทียบกับคนอื่นว่าอยู่ในระดับดี สามารถบอกถึงส่วนที่ดีของตนเองได้ มีอัธมโนทัศนคติในแง่ดี ก็ถือว่าเป็นคนที่มีความรู้สึก

เห็นคุณค่าในตนเองสูง ส่วนพวกคนที่เห็นว่าโดยทั่วไปแล้วจัดตัวเองว่าอยู่ในระดับผู้ที่ล้มเหลว มองตนเองในแง่ไม่ดี มีอัตมโนทัศน์ต่อตนเองว่าไม่ดีไม่ได้เรื่อง เป็นกลุ่มผู้ที่มีความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ

เกียรติวรรณ อมาตยกุล (2540, น. 4-8) ความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง เป็นการสร้างภาพพจน์ที่ดีให้กับตนเอง มีความรู้สึกที่ดีเกี่ยวกับตนเอง มองตนเองว่ามีคุณค่า มีความสามารถ ความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนเราเป็นอย่างมาก เช่น ทำให้ความเป็นตัวของตัวเองสูง ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นคนที่มีบุคลิกลักษณะดี มีสุขภาพจิตดี ในทางตรงข้ามถ้าบุคคลใดขาดความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง จะทำให้เป็นคนที่ชอบโยนความผิดของตนเองให้ผู้อื่น เป็นคนที่ชอบเอาชนะและเป็นฝ่ายถูกเสมอบุคคลประเภทนี้มักจะใช้ทุกวิถีทางและใช้ความรุนแรงเพื่อที่จะให้ตนเองชนะ เป็นคนชอบฟังฟังผู้อื่นเสมอ ยิ่งร้ายไปกว่านั้น คนที่มีความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองต่ำเป็นคนที่พยายามฆ่าตัวตายเพื่อหลีกเลี่ยงหนีปัญหา

Coopersmith (1967, p. 5) กล่าวว่า ความภาคภูมิใจในตน หมายถึง การพิจารณาตัดสินคุณค่าของตน แสดง หรือบ่งชี้ทัศนคติที่บุคคลมีต่อตนเอง ในการยอมรับหรือไม่ยอมรับตนเอง และแสดงถึงขอบเขตของความเชื่อที่บุคคลมีต่อ ความสามารถ ความสำคัญ ความสำเร็จ และ ความมีคุณค่าในตน

Reasoner (1982) ได้นิยามความหมายของความภาคภูมิใจในตนว่าเป็นความรู้สึกซาบซึ้ง เข้าใจ และเห็นคุณค่า (Appreciating) ที่บุคคลมีต่อตนเอง ด้านการเป็นผู้มีค่า และมีความสำคัญ การมีคุณลักษณะที่ส่งเสริมและสนับสนุนตนเองตนเองได้ รวมทั้งกระทำตนอย่างมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม

Maslow (อภิรดี ประสาทภรณ์, 2545, น. 22) กล่าวว่าการมองเห็นคุณค่าในตนเอง หมายถึง ความปรารถนาของบุคคลที่ต้องการให้บุคคลอื่นยกย่องชมเชยและให้เกียรติในคุณค่าของตนเอง นำมาสู่การแสดงออกทางพฤติกรรมต่าง ๆ อาทิ การทำกิจกรรมเพื่อสังคม อาสาสมัคร หรือเพียรพยายามฟันฝ่าอุปสรรคเพื่อให้ได้รับการเคารพนับถือจากผู้อื่น

สยมพร เค-ไพบูลย์ (2544, น. 7) ความนับถือตนเองมีความสำคัญอย่างยิ่ง ถ้าคนเราไม่มีความภูมิใจ ไม่รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า ไม่รู้สึกว่าตนเองมีความสามารถก็จะไม่มีความสุข และ จะไม่สามารถทำกิจการใด ๆ ของชีวิตได้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

มโนภาพแห่งตน (Self-Concept) มีลักษณะเป็นหน่วยรวมของความคิดที่มีระบบ ประกอบด้วยการรับรู้คุณลักษณะของสิ่งที่เป็น “ตัวฉัน” และการรับรู้ความสัมพันธ์ที่ “ตัวฉัน” มีความรู้สึกกับผู้อื่นและสิ่งอื่น รวมทั้งค่านิยมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้เหล่านี้ เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นได้ทั้งในขณะรู้ตัวและไม่รู้ตัวก็ได้ การรับรู้ตนเองจะเกี่ยวข้องกับความสามารถ คุณค่า ค่านิยม

ข้อจำกัด ฯลฯ จึงเป็นรายละเอียดของเนื้อหาที่บุคคลใช้เพื่อชี้บอกธรรมชาติของตนเอง และใช้ในการเปรียบเทียบกับผู้อื่นโดยอาศัยประสบการณ์ ของการปะทะสังสรรค์ทางสังคมกับบุคคลรอบข้างว่าตนเองสามารถทำอะไรได้บ้าง

มโนภาพแห่งตนจึงเป็นเรื่องของความคิดต่าง ๆ เกี่ยวกับลักษณะของตนเองซึ่งอาจไม่ตรงกับที่เป็นจริง แต่เป็นเสมือนข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับจุดอ่อน-จุดแข็ง มีความเจริญงอกงาม (growth) ที่เป็นไปได้ และรายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับรูปแบบพฤติกรรมตามปกติของตน สิ่งเหล่านี้ไม่มีลักษณะคงที่แน่นอน มีความเป็นพลวัตสามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ตามสถานการณ์ต่าง ๆ ทำให้เป็นเสมือนข้อผูกมัดที่คนให้กับตนเอง และมีอิทธิพลอย่างมากต่อพฤติกรรมที่แสดงออก (Roger and Diamond, 1959, p. 200 อ้างถึงใน อรอุมา สงวนญาติ, 2544, น. 11; ประภากร โกมลมิตร, 2547, น. 34)

จากการมีมโนภาพต่อตนเอง บุคคลจะประเมินมโนภาพแห่งตนออกมาเป็นการเห็นคุณค่าในตนเอง ซึ่งเป็นกระบวนการตัดคุณค่าจากการตรวจสอบตนเองด้วยการแสดงออก การสร้างผลงาน ความสามารถ และคุณลักษณะต่าง ๆ นำมาเปรียบเทียบกับมาตรฐานและค่านิยมส่วนบุคคลแล้ว ตัดสินออกมาเป็นคุณค่าในตนเอง ความรู้สึกต่อตนเองอาจเป็นไปโดยรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ได้ แต่จะแสดงให้บุคคลอื่นเห็นได้ด้วย ลักษณะท่าทาง หรือการแสดงออกทางพฤติกรรมภายนอก การเห็นคุณค่าในตนเองเกิดขึ้น จากการที่บุคคลมีประสบการณ์เรื่องความสำเร็จ และการกระทำสิ่งต่าง ๆ ได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ ส่งผลให้ได้รับคำชมเชยจากบุคคลต่าง ๆ เป็นการสะสมความพึงพอใจต่อตนเอง ขึ้นมาทีละน้อย กลายเป็นความรู้สึกเชื่อมั่นถึงความสามารถที่จะก้าวไปให้ถึงคุณค่าที่ได้ตั้งไว้ ถ้าทำได้สำเร็จก็จะเกิดความภาคภูมิใจ และเห็นคุณค่าในตนเองในที่สุด (Branden, 1981, p. 124; Coopersmith, 1981, p. 236 อ้างถึงใน อรอุมา สงวนญาติ, 2544, น. 11)

เพื่อให้เกิดความเข้าใจกระบวนการทางจิตวิทยา ที่เกี่ยวข้องกับการมองเห็นคุณค่าในตนเองยิ่งขึ้น วิลเลียม เจมส์ (William James) ได้เสนอแนวคิดไว้เป็นสูตรดังนี้

$$\text{การเห็นคุณค่าในตนเอง} = \frac{\text{ความสำเร็จ (Success)}}{\text{ความคาดหวัง (Pretensions)}}$$

จากสูตร นี้ ทำให้มองเห็นว่า ความภาคภูมิใจในตน นั้นเป็นเรื่อง อัตวิสัย (Subjective) เพราะเป็นการประเมินส่วนบุคคล เพราะฉะนั้นการเห็นคุณค่าในตนเองของบุคคล คืออัตราส่วนระหว่างสำเร็จที่แท้จริงกับความคาดหวังในความสำเร็จของบุคคลนั้น และจากสูตรของเจมส์นี้เอง ทำให้มองเห็นว่าการมองเห็นคุณค่าในตนเองจึงเป็นเรื่อง อัตวิสัย (Subjective) ต่อมา Robert L. Jackson (1979) ได้แปลอัตราส่วนนี้ให้อยู่ในรูปศัพท์ทางจิตวิทยาใหม่ คือ

$$\text{การเห็นคุณค่าในตนเอง} = \frac{\text{คุณค่าที่บุคคลมีอยู่ (Material goods possessed)}}{\text{คุณค่าที่บุคคลต้องการ (Material goods needed)}}$$

จากสูตรที่ปรับขึ้นใหม่นี้ แสดงให้เห็นว่า การเห็นคุณค่าในตนเองของบุคคลคือ อัตราส่วนระหว่างคุณค่าที่บุคคลมีอยู่กับคุณค่าที่บุคคลต้องการ (Coopersmith, 1967, p. 29; ภิลิวัลย์ นัตรมณีฤกษ์, 2547, น. 23-24)

กล่าวโดย สรุปการมองเห็นคุณค่าในตนเอง (Self-Esteem) เป็นส่วนหนึ่งของการรับรู้แห่งตน (Self-Concept) ซึ่งเป็นเรื่องของความคิดต่าง ๆ เกี่ยวกับตนเองเป็นข้อสันนิษฐานจุดอ่อน จุดแข็ง ความเจริญอกงามเกี่ยวกับพฤติกรรมตามปกติของตน ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาพการณ์ ความรู้สึกมีคุณค่า ยังเกี่ยวข้องกับความเชื่อมั่นของตนเองว่าสามารถในการทำสิ่งต่าง ๆ ได้ ด้วยความเพียรพยายามของตนเอง ซึ่งคนเราจะเห็นคุณค่าในตนเองได้ต้องเกิดจากความสำเร็จที่เป็นไปตามที่เราคาดหวังไว้และการได้รับการยอมรับจากผู้อื่นคุณค่าในตนเองได้จากการเรียนรู้จากผู้อื่นเป็นส่วนสะท้อนให้บุคคลอื่นเห็นคุณค่าในตัวเรา

ปัจจัยที่มีผลต่อความนับถือตนเอง

Coopersmith (1981, pp. 118-148 อ้างถึงใน อารยา ด้านพานิช, 2542, น. 13-15 และ ศศิมา รักษอารยะธรรม, 2547, น. 14-21) แบ่งองค์ประกอบของความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองออกเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทที่เป็นลักษณะเฉพาะของบุคคล และประเภทที่เป็นส่วนประกอบภายนอก ซึ่งเกี่ยวข้องกับการได้รับความเห็นคุณค่าจากผู้อื่น

1. องค์ประกอบที่เป็นลักษณะเฉพาะของบุคคล ประกอบด้วย

1.1 ลักษณะทางกายภาพ (Physical Attribute) ลักษณะทางกายภาพมีความสัมพันธ์ต่อความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง บุคคลที่มีลักษณะทางกายภาพที่ดี จะมีความพึงพอใจและเห็นคุณค่าในตนเองมากกว่าบุคคลที่มีลักษณะทางกายภาพที่ด้อย อย่างไรก็ตามลักษณะทางกายภาพใด ๆ จะส่งผลต่อความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองหรือไม่เพียงใดนั้น ยังขึ้นอยู่กับค่านิยมของสังคมนั้น ๆ เป็นตัวกำหนดอีกด้วย

1.2 ความสามารถทั่วไป สมรรถภาพ และผลงาน (General Capacity, Ability and Performance) ความสามารถทั่วไป สมรรถภาพและการกระทำ มีความสัมพันธ์กับการประสบความสำเร็จของบุคคลทั้งในโรงเรียน และสังคม ลักษณะต่าง ๆ ดังกล่าวนีี้ มีความสัมพันธ์และช่วยส่งเสริมให้บุคคลเกิดความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง โดยมีสติปัญญาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่อยู่ในวัยเรียน การประสบความสำเร็จหรือความล้มเหลวในเรื่องการเรียนมีผลต่อความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง

1.3 ภาวะทางอารมณ์ (Affective States) ภาวะทางอารมณ์จะเป็นตัวสะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกพอใจ วิตก กังวล ความสุข ฯลฯ ที่มีอยู่ในตัวบุคคลนั้น ๆ ทั้งที่แสดงออก และไม่แสดงออก โดยส่วนใหญ่มักเป็นผลมาจากการประเมินถึงสิ่งที่ตนประสบและเป็นผลจากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น แล้วมีผลต่อการประเมินตนเอง บุคคลที่ประเมินตนเองในทางที่ดีจะแสดงความรู้สึกพึงพอใจเป็นสุข ในขณะที่บุคคลที่ประเมินตนเองในทางที่ไม่ดี จะไม่พอใจในภาวะชีวิตปัจจุบันของตนและหมดหวังในเรื่องของอนาคตอีกด้วย

1.4 ผู้ที่มีปัญหาและเป็นผู้ป่วยทางจิต (Problems and Pathology) ผู้ที่มีปัญหาหรือเป็นผู้ที่ป่วยทางจิตเป็นกลุ่มที่เมื่อวัดการเห็นคุณค่าในตนเองแล้วจะอยู่ในกลุ่มผู้เห็นคุณค่าในตนเองต่ำ ผู้ที่มีปัญหาทางจิตจะไม่สามารถ คิดและตัดสินใจเลือกสิ่งต่าง ๆ ได้เหมือนคนปกติ เขาจะไม่สามารถบอกถึงความคาดหวังความคาดหวังในอนาคตของตนเองได้ การที่แม่เป็นคนเครียด ฉุนเฉียว ก็มีผลสภาวะทางจิตของเด็ก

1.5 ค่านิยมส่วนบุคคล (Self-Values) ในการประเมินคุณค่าของตนเอง บุคคลมักจะเปรียบเทียบกับสิ่งที่ตนให้คุณค่า หรืออุดมคติที่ตนให้ความสำคัญ เช่น บางคนให้ความสำคัญกับความสำเร็จด้านการศึกษา ดังนั้นถ้าประสบความล้มเหลวด้านนี้ ก็จะเกิดความรู้สึกอับอายมองเห็นคุณค่าในตนเองต่ำลง และพบว่า บุคคลมีแนวโน้มที่จะใช้มาตรฐานค่านิยมของสังคมเป็นตัวตัดสินคุณค่าของตน นอกจากนี้การที่บุคคลได้แสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับค่านิยมส่วนตัวของเขา จะมีผลทำให้เขามีความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองเพิ่มขึ้นด้วย

1.6 ความทะเยอทะยาน (Aspiration) การตัดสินคุณค่าของบุคคลส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจากการเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานและความสามารถของตนกับระดับเกณฑ์ความสำเร็จที่ตั้งไว้ ถ้าบุคคลมีผลงานและความสามารถตรงตามเกณฑ์หรือดีกว่าที่กำหนดไว้ บุคคลจะเกิดการเห็นคุณค่าในตนเอง มาทางตรงกันข้ามถ้าผลงานและความสามารถของเขาไม่เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ บุคคลจะมีความรู้สึกที่ตนเองล้มเหลว ซึ่งจะส่งผลต่อความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองของเขา

1.7 เพศ (Gender) สังคมและวัฒนธรรมโดยส่วนใหญ่มักจะบอกว่าผู้หญิงกับผู้ชายมีลักษณะนิสัยที่แตกต่างกัน โดยบทบาททางเพศจะเป็นตัวกำหนดว่าบทบาททางเพศของผู้ชายกับผู้หญิง ไม่ว่าจะเป็นการสัมผัส การทำหน้าที และทัศนคติควรจะเป็นอย่างไร ความแตกต่างเหล่านี้เกิดขึ้นเนื่องจากค่านิยมทางสังคม ประเพณีและวัฒนธรรม มากกว่าลักษณะทางกายภาพที่แตกต่างกันของเพศชายและหญิง สังคมมักจะมีค่านิยมที่ดีต่อเพศชาย โดยเพศชายมักได้รับมอบหมาย

ตำแหน่งที่มีอำนาจในสังคม ในขณะที่เพศหญิงได้รับตำแหน่งและบทบาททางสังคมที่ด้อยกว่า โดยเด็กจะเรียนรู้ความแตกต่างระหว่างเพศจากพ่อแม่ของเขา (Stenhouse, 1994, pp. 80-88)

2. องค์ประกอบภายนอก ประกอบด้วย

2.1 ความสัมพันธ์กับพ่อแม่และทางบ้าน (Parenting Style) พฤติกรรมของพ่อแม่ มีผลโดยตรงกับการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็ก ประสบการณ์ที่บุคคลได้รับจากปฏิสัมพันธ์ใน ครอบครัวเป็นรากฐานที่สำคัญต่อชีวิตของบุคคล เด็กที่ได้รับความอบอุ่น การดูแลสนับสนุนให้ กำลังใจและมีอิสระเสรีภาพ ทั้งด้านการกระทำ การถูกคาดหวังต่าง ๆ รวมไปถึงกฎระเบียบที่พ่อแม่ กำหนดไว้ใช้ในการปกครองและการจัดการลูกโดยให้มีอิสระเสรีในการปฏิบัติตามขอบเขตที่พ่อแม่ กำหนดไว้ การที่พ่อแม่ยอมรับเด็กอย่างมีเงื่อนไข สิ่งเหล่านี้จะทำให้เด็กสามารถพัฒนาการเห็นคุณค่า ในตนเองได้มากขึ้น เด็กจะสามารถเข้าใจพฤติกรรมที่เป็นที่ยอมรับของสังคม และจะหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่ เป็นความจริงสิ่งที่ไม่เหมาะสม (Stenhouse, 1994, p. 57)

2.2 โรงเรียนและสังคม (School and Society) โรงเรียนเป็นสถานที่ส่งเสริม พัฒนาการการเห็นคุณค่าในตนเองให้แก่เด็กต่อจากทางบ้าน โรงเรียนเป็นสถานที่ที่เด็กต้องใช้ชีวิต อยู่ถึง 6 ชั่วโมงต่อวัน ในปัจจุบันโรงเรียนเป็นสถานที่ปลูกฝังว่าสิ่งที่เขาควรจะเป็นอย่างไรเมื่อโต เป็นผู้ใหญ่ พ่อแม่ส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีเวลา และมีความคิดที่จะต้องออกไปทำงานหาเงินมากกว่า การดูแลเลี้ยงดูเด็ก โรงเรียนจึงเป็นที่คาดหวังของพ่อแม่และสังคม ว่าสถานศึกษาและการศึกษาจะ เป็นหน่วยทางสังคมที่ให้ค่านิยม และคุณค่าแก่เด็ก นอกจากนี้ครูจะเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อ การเรียนรู้และการรับรู้ของเด็ก ครูเป็นผู้ที่สามารถทำให้เด็กรู้สึกได้ว่าตนเองมีความรู้สึกเห็นคุณค่า ในตนเองหรือเป็นคนสำคัญได้ เนื่องจากครูเป็นผู้ประเมินการกระทำของเด็กในด้านต่าง ๆ ที่โรงเรียน ซึ่งมีผลต่อทัศนคติของเด็กต่อการมองตนเองจากการประเมินของครู และพบว่า ความคาดหวังของ ครูที่มีต่อเด็กจะทำให้เด็กพัฒนาความสามารถของตนเองแล้วสามารถประสบความสำเร็จได้ตามที่ ครูคาดหวัง ในปัจจุบันนี้มีหลาย ๆ โรงเรียนที่มีโปรแกรมการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเอง โดยจะ เน้นไปที่ทักษะการสื่อสาร การคิด-ทำ และช่วยให้เด็กเข้าใจในลักษณะร่างกาย ความรู้สึกและมีความรู้สึที่ดีเกี่ยวกับตัวตนของตนเอง (Stenhouse, 1994, pp. 66-72)

2.3 สถานภาพทางสังคม สถานภาพทางสังคมกับการมีที่เด็กมีความเป็นตัวตน ของเด็กนั้นเปรียบเสมือนการเป็นนักเรียน สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของคนเรานั้น เปรียบ เสมือนการเป็นนักเรียน เด็กทุกคนไม่ว่าจะได้เกรด A คนที่ได้เกรด A ก็จะเป็นคนที่รู้สึกดีกว่าดี ซึ่ง ขึ้นอยู่กับว่าแต่ละคนนั้นมีดีแตกต่างกันอย่างไร ถ้าเขารู้สึกว่าตนเองนั้นในฐานะเป็นที่ยอมรับของ คนทั่วไป ดังนั้นสถานภาพทางสังคมก็เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้คนมีความเห็นคุณค่าในตนเอง เนื่อง

จากเป็นสิ่งที่บ่งชี้ให้เห็นถึงความสำเร็จในชีวิตของบุคคล ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้คนเห็นคุณค่าในตนเอง (Pope, Mchale and Craighead, 1988, p. 3)

2.4 สังคมและกลุ่มเพื่อน (The Social and Friend) เป็นความรู้สึกของตัวเองที่มีต่อเพื่อน เขาอยากจะทำอะไรกับคนอื่น ๆ ขึ้นชอบเขาหรือเปล่า ความคิดของเขาจะได้รับการยอมรับหรือไม่ เมื่อเปรียบเทียบกับเพื่อนในกลุ่ม การกระทำต่าง ๆ ของเขาจะมีการประสานความสัมพันธ์และมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อน ตัวเด็กอยากจะเป็นที่ยอมรับในสังคม (Pope, Mchale and Craighead, 1988, p. 3)

อุมาพร ดังคสมบัติ (2543, น. 51) การก่อกำเนิดความนับถือตนเองนั้น มีปัจจัยหลายอย่างที่มีอิทธิพลต่อเด็ก สามารถแบ่งออกเป็น 2 ปัจจัยใหญ่ ดังนี้

ปัจจัยภายใน หมายถึง ปัจจัยที่เกี่ยวกับตัวบุคคล เช่น เด็กที่มีรูปร่างหน้าตาดีจะมีความภาคภูมิใจในตนเอง ส่วนเด็กที่มีร่างกายพิการหรือเจ็บป่วย บ่อย ๆ ก็จะมีความนับถือตนเองต่ำ เด็กที่มีบุคลิกภาพไม่มีความรู้สึกอ่อนไหวง่าย ก็มักจะมีความนับถือตนเองที่สูง ประสบการณ์แห่งความสำเร็จก็สำคัญ เด็กที่เคยประสบความสำเร็จก็มักจะมี ความเชื่อมั่นในประสิทธิภาพของตน และมีความนับถือตนเองสูงกว่าเด็กที่ประสบแต่ความล้มเหลว

ปัจจัยภายนอก หมายถึง สิ่งที่อยู่แวดล้อมตัวเด็ก เช่น ครอบครัว เพื่อนฝูง ครู ผู้ร่วมงาน เป็นต้น ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) ที่เด็กได้รับจากผู้อื่นจะเป็นสิ่งที่กำหนดความนับถือตนเองของเด็ก เช่น เด็กที่พ่อแม่กล่าวคำชมมากกว่าตำหนิก็จะมีความนับถือตนเองสูง เด็กที่เพื่อน ๆ ชอบเล่นด้วยก็จะมีความรู้สึกดีกับตนเอง แต่เด็กที่เพื่อนไม่ชอบเล่นด้วยก็จะมีความรู้สึกแย่ ข้อมูลย้อนกลับที่เด็กได้รับจากผู้รอบข้างจะถูกประมวลเข้าไว้ เป็นความคิดว่าตนเองมีค่าหรือไร้ค่า เมื่อเด็กมองดูตนเอง ภาพที่เขามองเห็นจะเป็นผลรวมของทัศนคติ ความเชื่อ ความคิด และมุมมองต่าง ๆ ที่สะท้อนมาจากผู้อื่น การได้รับข้อมูลย้อนกลับเชิงบวกจึงเป็นสิ่งที่สำคัญมาก

สุมพร เค-ไพบูลย์ (2544, น. 23) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความภูมิใจในตนเอง เกิดจากปัจจัย 2 อย่าง คือ

ปัจจัยภายใน เป็นความภูมิใจตนเองที่เกิดจากความสามารถในตนเองของเด็กเอง เช่น เด็กเกิดมามีร่างกายแข็งแรง สมบูรณ์ ผิวพรรณงดงาม จิตใจมั่นคง อารมณ์ดี มักเป็นคนมีความภูมิใจในตนเองระดับสูง ส่วนเด็กที่มีรูปร่างไม่สมประกอบ ไม่สมบูรณ์ ก็จะมีระดับความภูมิใจในตนเองต่ำ และขาดความภูมิใจตนเอง หรือมีความภูมิใจในตนเองระดับต่ำ

ปัจจัยภายนอก เป็นความภูมิใจที่ได้รับมาจากสิ่งแวดล้อม เช่น ครอบครัว เพื่อนฝูง คุณครู ฯลฯ เด็กที่ได้รับกำลังใจและคำยกย่องชมเชยบ่อย ๆ มากกว่าตำหนิเป็นคนมีความภูมิใจใน

ระดับสูงตรงข้ามกับเด็กที่ถูกตำหนิดำเนินเป็นประจำแต่เด็กไม่ค่อยมีความมั่นใจในตนเอง หรือมีความมั่นใจในตนเองต่ำ

ระดับการมองเห็นคุณค่าในตนเอง

การมองเห็นคุณค่าในตนเองมี 2 ลักษณะ คือ ลักษณะการมองเห็นคุณค่าในตนเองสูง และลักษณะการมองเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ

ลักษณะของผู้ที่มีการมองเห็นคุณค่าในตนเองสูง จากการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้ที่มีการมองเห็นคุณค่าในตนเองทำให้ได้ลักษณะของผู้ที่มีการมองเห็นคุณค่าในตนเอง ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ คุณลักษณะของผู้ที่มีการมองเห็นคุณค่าในตนเองสูง และลักษณะของผู้ที่มีการมองเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงแต่ละลักษณะ ดังนี้

คุณลักษณะของผู้ที่มีการมองเห็นคุณค่าในตนเองสูง มีผู้กล่าวถึงลักษณะดังกล่าวไว้หลายท่าน ดังนี้

สมิต อาชนิจกุล (2545, น. 26-94) กล่าวว่า บุคคลที่มีการมองเห็นคุณค่าในตนเองต้องมีลักษณะดังนี้

- 1) ความเป็นผู้มีใจเบิกบาน (Calmness) มองโลกในแง่ดี มีความสันโดษรู้จักหาความสุขจากสิ่งที่มีอยู่ ไม่อิจฉา ริษยา ผู้อื่น ไม่โลภ ในสิ่งที่เราไม่อาจมีได้ หรือสูงเกินเอื้อม
- 2) มีความมุ่งหมาย (Aim) ในชีวิตที่จะ เลือกรเพื่อความหวังอันสูงสุด
- 3) ความเป็นผู้ที่ ไม่รู้จักหมดหวัง (Hopefulness) ถ้าเราจะหมดหวังง่ายเพราะพลาดหวังเพียงครั้งสองครั้ง จะเป็นการบั่นทอนกำลังใจ และกำลังความคิดของเราจะทำให้เป็นคนอ่อนแอได้ง่าย ๆ
- 4) ความไม่หวาดหวั่นต่อความยากลำบาก (Energy) เป็นพลังภายในที่อยู่ในจิตใจของมนุษย์สามารถปลุกฝังได้
- 5) ความเป็นผู้มีหัวใจเข้มแข็ง (Strong Mindedness) คนที่กำลังจิตที่แข็งแกร่งสามารถเผชิญเหตุการณ์ในชีวิตที่ร้ายแรงที่สุด เสี่ยงต่อความตายมากที่สุดด้วยการมีสติปัญญาแล้วใช้สติปัญญาขับไล่ความทุกข์ให้ผ่านไป
- 6) ความเป็นคนขยันขันแข็ง (Activeness)
- 7) สมาธิ (Concentration) เป็นการฝึกจิตให้นิ่ง และคิดอยู่ในอารมณ์เดียว จิตจะมีกำลังมหาศาลใช้ประโยชน์ได้มากกว่าที่คิด

8) ความกล้าหาญ (Courage) เป็นความกล้าหาญที่ถูกทาง รับผิดชอบต่อการตัดสินใจ กล้าเผชิญกับสิ่งต่าง ๆ ที่จะตามมา

9) ความเป็นคนละเอียดลออ (Thoroughness) เป็นความไม่ประมาทซึ่งการฝึกหัดให้มีความละเอียดลออจะบังคับให้เราต้องมีสติและเป็นคนที่มีสุขุม รอบคอบ จำเป็นต้องใช้ความไตร่ตรองรอบรู้ ที่ถ้วน

10) ความเชื่อมั่นในตนเอง (Self confidence) เป็นจิตที่มีพลังและมีอำนาจสร้างสรรค์ คนที่มีความเชื่อมั่นในตนเอง จะรู้จักใช้พลังที่ซ่อนเร้นอยู่ในตัวให้เป็นประโยชน์ วิธีฝึกฝนให้มีความเชื่อมั่นในตัวเองมีดังนี้

10.1 ต้องรู้ว่าตนเองเป็นที่พึ่งแห่งตนเองและหมั่นช่วยตนเองให้มากที่สุด

10.2 ต้องรู้จักนับถือตนเอง (Self Respect) เชื่อในความสามารถของตนเอง และ ไม่ดูถูกเหยียดหยามตนเอง

10.3 ต้องฝึกให้มีความคิดอ่านของตนเอง ไม่ตกเป็นทาสความคิดของผู้อื่น อย่าคิดว่าทำไม่ได้ จงคิดเสมอว่าทำได้ คิดบ่อย ๆ ในทางบวก (Positive Thinking)

Coopersmith (ฐิยาพร กันตารณวัฒน์, 2546, น. 17 อ้างถึงใน ภิลิวัลย์ ฉัตรมณีฤกษ์, 2547, น. 23-24) กล่าวว่า บุคคลที่มีการมองเห็นคุณค่าในตนเองสูง จะตั้งเป้าหมายจากผลของการกระทำของตนเองสูงมากกว่าบุคคลที่มีการมองเห็นคุณค่าในตนเองปานกลางและต่ำ

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า บุคคลที่มองเห็นคุณค่าในตนเองสูงจะมีความเชื่อมั่นในตนเอง นับถือตนเอง พึ่งพอใจในตนเอง รู้ว่าตนเองมีความสามารถ ไม่รู้สึกว่าเขาด้อย มีเป้าหมายในชีวิต กล้าเผชิญปัญหา รับผิดชอบ ถือว่าปัญหาเป็นสิ่งท้าทาย ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค ขยัน อดทน มีความละเอียดถี่ถ้วน

ลักษณะของการมองเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ บุคคลที่มีความภูมิใจในตนเองต่ำ จะไม่ค่อยมีความเชื่อมั่นในตนเอง จะมองว่าตนเองเป็นคนไม่ดี รู้สึกว่าเขาไร้ค่า ไม่มีความสามารถ มีข้อบกพร่อง ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างไปจากคนอื่น มีความวิตกกังวลสูง รู้สึกไม่เป็นสุข ไม่มีความพยายามในการทำงานที่ยากลำบาก เมื่อพบอุปสรรคก็จะทิ้งหวั่นเลื่องการแก้ไข ปัญหาไม่มีความยืดหยุ่น ยึดติดกับสิ่งที่รู้จักหรือเคยชินเพื่อความรู้สึกที่ปลอดภัย หลีกเลี่ยงการคบหาสมาคมกับบุคคลอื่น ๆ มักจะคล้อยตามผู้อื่น มีความอายสูง ไม่กล้าปฏิเสธในสิ่งที่ตนเองไม่ต้องการ กลัวการตัดสินใจของคนอื่นที่มีต่อตนเอง รู้สึกว่าเขาด้อย กลัวการทำให้ผู้อื่นโกรธ หวั่นไหวต่ออิทธิพลของสังคม มักจะนำความคิดของบุคคลอื่นมาใส่ใจ มักคิดว่ากลุ่มเพื่อนไม่ให้การยอมรับ ไม่ให้ความสนใจและเกิดความรู้สึกเสียใจบ่อย ๆ (Hamacheck, 1978, p. 180 อ้างถึงใน อรุณา สงวนญาติ, 2544, น. 18)

ในมุมมองของ เกียรติวรรณ อมาตยกุล (2543, น. 5-8 อ้างถึงใน ภิลวัลย์ จัตรมณีฤกษ์, 2547, น. 24-25) กล่าวถึง บุคคลที่มองเห็นคุณค่าในตนเองต่ำจะมีลักษณะดังนี้

1) คนที่ชอบโยน ความผิดของตนเองให้ผู้อื่น การที่ชอบบ่นว่า ผู้อื่นโทษผู้อื่น เพราะเราเองไม่ยอมรับว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นเรามีส่วนในการรับผิดชอบเรื่องนั้น ๆ ด้วย

2) คนที่ชอบหาความผิดพลาดของผู้อื่น คนที่ชอบจับผิดผู้อื่นหรือมีความสุขในการหาความผิดพลาดของผู้อื่น มักจะเป็นคนที่มองเห็นคุณค่าของตนเองน้อย วิธีการชดเชยความรู้สึกต่ำต้อยของตัวเองของบุคคลเหล่านี้ คือ พยายามแสดงให้ผู้อื่นเห็นว่าตนเองเป็นฝ่ายถูกผู้อื่นเป็นฝ่ายผิด

3) คนที่ต้องการความเอาใจใส่และยอมรับอย่างสูง เน้นอนที่คนทุกคนต้องการการยอมรับจากผู้อื่น แต่คนที่เห็นคุณค่าในตนเองน้อยจะต้องการความเอาใจใส่และการยอมรับจากผู้อื่นมากผิดปกติอยู่ตลอดเวลา การยอมรับจากผู้อื่นจึงเป็นเสมือนสิ่งเสพติดอย่างแรงของคนที่มีภาพพจน์ตนเองด้านลบที่จะช่วยทำให้ตนเองรู้สึกมีค่าขึ้น คนที่ไม่ค่อยมีเพื่อน คนที่มีความรู้สึกไม่ค่อยดีกับตนเองมักจะเป็นคนที่ขาดเพื่อน โดยเฉพาะเพื่อนสนิท เมื่อไม่ชอบตนเอง เรามักจะเลือกที่ใช้ชีวิตตามลำพังอย่างซ่อนเร้นเพราะเชื่อว่าคนอื่นรู้จักเราดีแล้วเราคงไม่ชอบตัวเราเช่นกัน

4) คนที่ชอบเอาชนะ คนที่ต้องการเอาชนะและเป็นฝ่ายถูกเสมอ มักจะเป็นคนที่มีปัญหาทางจิตใจ ๆ ที่ต้องการให้ผู้อื่นยอมรับและคิดอยู่เสมอว่าเราต้องเป็นผู้ชนะหรือฝ่ายถูกเสมอ มิฉะนั้นคนอื่นจะไม่ยอมรับในตัวเรา บุคคลเหล่านี้จะใช้ทุกวิถีทางและมักใช้ความรุนแรงเพื่อที่จะทำให้ตัวเองเป็นผู้ชนะ เป็นฝ่ายถูก ซึ่งความต้องการในจิตใจ ๆ ก็คือ การเป็นผู้ชนะ เพื่อที่จะรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า คนเหล่านี้ต้องการเอาชนะแม้กระทั่งเด็กเล็ก ๆ

5) คนที่ติดสิ่งเสพติด คนที่เห็นคุณค่าของตนเองสามารถมีวิถีชีวิตอยู่อย่างมีความสุขโดยไม่ต้องพึ่งยาเสพติด ส่วนคนที่ไม่ค่อยเห็นคุณค่าในตนเองมักจะต้องพึ่งสิ่งเสพติดต่าง ๆ เพื่อชดเชยความรู้สึกภายในลึก ๆ ที่ขาดหายไป สำหรับคนที่เห็นคุณค่าในตนเองแม้จะติดสิ่งเสพติดก็สามารถเลิกสิ่งเสพติดต่าง ๆ ได้โดยง่าย

6) คนที่สิ้นหวังในชีวิต คนที่มีภาพพจน์ด้านลบกับตัวเอง มักเป็นคนที่มีหมดกำลังใจง่าย ท้อแท้กับ ชีวิตง่าย ขาดความกระตือรือร้นที่อดทนเมื่อต้องพบกับปัญหาและอุปสรรคของชีวิต

7) คนที่เห็นแก่ตัวและมีความต้องการทางวัตถุสูง คนที่มีภาพพจน์ด้านลบกับตัวเองแทบจะไม่มีเวลาที่จะให้ความสนใจคนอื่นเพราะตัวเองมีความรู้สึกขาดบางอย่างอยู่ในใจตลอดเวลาเพื่อทดแทนความรู้สึกที่ขาดลึก ๆ จึงใช้ทุกวิถีทางที่จะเติมความต้องการนี้ให้เต็มและใช้วัตถุมีค่าขึ้น

8) คนที่ไม่ชอบตัดสินใจและชอบ ผลัดวันประกันพรุ่ง คนที่ไม่ค่อยเห็นคุณค่าของตนเองมักจะเป็นคนชักช้าการตัดสินใจ เพราะเกรงว่าสิ่งที่ตัวเองตัดสินใจจะไม่ดี คนอื่นไม่ยอมรับ ซึ่งเป็นสาเหตุให้ชอบ ผลัดวันประกันพรุ่ง บุคคลเหล่านี้บางทีแสดงออกมาในลักษณะของคนที่ชอบทำ

อะไรสมบูรณ์แบบ (perfectionist) ซึ่งจะเป็นคนที่มักจะไม่ได้ทำอะไรเลยหรือทำอะไรก็จะสำเร็จก็ใช้เวลานาน เพราะในใจลึก ๆ กลัวว่าสิ่งที่ทำลงไปจะได้รับคำวิพากษ์วิจารณ์จากผู้อื่น

9) คนขี้คุย ขี้โอ่ คนขี้คุยขี้โอ่หรือชอบทำตัวเองให้เด่นในหมู่ เพื่อนฝูง มักจะเป็นคนที่ไม่ค่อยเห็นคุณค่าในตนเอง โดยจะพยายามใช้พฤติกรรมภายนอกต่าง ๆ เพื่อเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่น โดยอาจจะคุยโอ้กับผู้อื่นเพื่อลดความรู้สึกด้านลบในจิตใจลึก ๆ ของตนเอง

10) คนที่ชอบทำตัวให้น่าสงสาร มักจะเป็นคนที่ไม่เห็นคุณค่าในตนเอง ขาดความเป็นตัวของตัวเอง ต้องพึ่งพาผู้อื่นเสมอคนเหล่านี้สามารถทำตัวเองให้ป่วยไข้ ไม่สบาย อ่อนแอ น่าสงสาร เป็นคนที่ไม่มีความสามารถ เพียงเพื่อเรียกร้องความสนใจจากคนรอบข้าง

11) คนที่พยายามฆ่าตัวตาย หลาย ๆ คนคิดว่า คนที่พยายามฆ่าตัวตายคือคนที่อยากหลีกหนีโลก หนีสังคมแต่ความเป็นจริงแล้วคนเหล่านี้พยายามหลีกหนีตัวเองเพราะเห็นว่าตัวเองเป็นคนไร้ค่า ไม่ว่าจะเกิดปัญหาอะไรขึ้นในชีวิตก็จะโทษตัวเองและรู้สึกเจ็บปวดปัญหากับตัวเองอย่างมาก ทั้ง ๆ ที่ความจริงแล้วปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตไม่ว่าจะรุนแรงเพียงใด ไม่ได้เกิดขึ้นจากตัวเองล้วน ๆ แต่เป็นผลพวงระหว่างกันของตัวเราและคนรอบข้าง เช่น คนในครอบครัว คนในที่ทำงาน รวมทั้งคนในสังคม ซึ่งคนที่เห็นคุณค่าในตนเองน้อย มักจะโทษตัวเองประณามตัวเอง และพยายามหลีกหนีตัวเองที่เห็นว่าไม่ดีด้วยการฆ่าตัวตาย

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบุคลิกภาพ

“ศาสตร์แขนงหนึ่งซึ่งผู้รู้ในศาสตร์สาขานี้ พยายามศึกษาหาคำตอบโดยตรง และหาคำตอบได้มากกว่าศาสตร์อื่น ๆ นั้น เห็นจะไม่มีศาสตร์ใดเกินศาสตร์สาขานี้ซึ่งเรียกกันว่า จิตวิทยาบุคลิกภาพ” (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2544, น. 4)

มนุษย์มีพันธุกรรมที่แตกต่างกัน เติบโตในสิ่งแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ ระบบวัฒนธรรมและการเมืองที่แตกต่างกัน ดังนั้นบุคลิกภาพของมนุษย์จึงมีอยู่หลายแบบ บางลักษณะก็เป็นลักษณะร่วมกันของมนุษย์เป็นสากล บางลักษณะก็มีความเฉพาะวัฒนธรรม เฉพาะศาสนา เฉพาะเชื้อชาติ และบางลักษณะก็เป็นแบบเฉพาะตัว บางลักษณะก็มีความซับซ้อนลึกซึ้งเหนือความเข้าใจของคนธรรมดาโดยทั่วไป ท่ามกลางความหลากหลายซับซ้อนนี้ มนุษย์ทุกสมัยก็พากันเพียรพยายามค้นหาที่จะเข้าใจลักษณะบุคลิกภาพของมนุษย์ ความพยายามนี้สะท้อนให้เห็นในศาสตร์แขนงต่าง ๆ ในยุคแรก ๆ วิชาบุคลิกภาพจึงปน ๆ อยู่กับศาสตร์สายศิลปศาสตร์ เช่น วรรณกรรม พยากรณ์ศาสตร์ การละคร ศาสนา ปรัชญา (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2544, น. 7) แต่มีพัฒนาการของการศึกษาด้านบุคลิกภาพโดยในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 องค์ความรู้เรื่องบุคลิกภาพ

ได้มีวิธีการที่ศึกษาอย่างเป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้น นักทฤษฎีทางด้านจิตวิทยาพยายามที่จะอธิบายพฤติกรรมที่พิสูจน์ได้ โดยดูจากปรากฏการณ์และตั้งข้อสมมติฐานเพื่อพิสูจน์ ในทางทฤษฎีบุคลิกภาพนั้น มีนักวิชาการที่สำคัญ ๆ ทั้งใช้วิธีการทดลอง เช่น สกินเนอร์กับนักวิชาการที่ตั้งทฤษฎีและอธิบายและอธิบายด้วยเหตุผลมีหลักฐานพอสมควร แต่ยังไม่เป็นวิทยาศาสตร์เต็มที่ นักวิชาการดังกล่าวก็มีพรอยด์ สำหรับนักทฤษฎีบุคลิกภาพหลายท่าน สิ่งที่มีข้อคิดที่มองไม่เห็นวัดไม่ได้ใช้ว่าจะไม่มีจริง (นพมาศ อุ้งพระ (ธีรเวคิน), 2546, น. 4)

นิยามความหมายของบุคลิกภาพ

ในประเด็นนิยามความหมายของบุคลิกภาพนั้น มีผู้ให้นิยามความหมายในทางวิชาการอย่างมากมาย

Murray (1938, p. 76) นิยามบุคลิกภาพไว้ว่า บุคลิกภาพ หมายถึง โครงสร้างทางจิตเป็นขบวนการทางชีวิตของบุคคล ซึ่งมีรากฐานมาจากสิ่งเร้าภายในร่างกายและสภาพแวดล้อมร่วมกัน และมีอิทธิพลต่อบุคคลทุกด้าน เพื่อให้สามารถตอบสนองความมุ่งหวังของตนเอง และความคาดหวังของสังคมได้อย่างครบถ้วน (กชกร ภัททวงศ์, 2542, น. 12)

Cattell (1977) อธิบายว่า บุคลิกภาพ หมายถึง แนวคิดที่สามารถทำนายพฤติกรรมของบุคคลในแต่ละสถานการณ์ได้ บุคลิกภาพเป็นผลของตัวแปรด้านความรู้สึก และสติปัญญา และมองว่าพฤติกรรมของบุคคลเป็นผลกระทบร่วมกันระหว่างตัวแปรทางด้านคุณลักษณะนิสัยกับด้านสภาวะแวดล้อม (วิวัฒน์ อมรรัตน์พันธ์, 2546, น. 10)

บุคลิกภาพ นิยามของคำคำนี้มีหลากหลาย เนื่องจากความลึกลับและความสลับซับซ้อนของบุคลิกภาพ เพราะบุคลิกภาพของมนุษย์มีความแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล อย่างไรก็ตาม อาจกล่าวสรุปคำนิยามต่าง ๆ เหล่านั้นได้อย่างย่อที่สุด ดังต่อไปนี้ บุคลิกภาพ คือ ลักษณะเฉพาะตัวของบุคคลในด้านต่าง ๆ ทั้งส่วนภายนอก และส่วนภายใน ส่วนภายนอก คือ ส่วนที่มองเห็นชัด เช่น รูปร่าง หน้าตา กิริยา มารยาท การแต่งตัว วิธีการพูดจา การนั่ง การยืน ฯลฯ ส่วนภายใน คือ ส่วนที่มองเห็นได้ยาก แต่อาจทราบได้โดยการอนุมาน เช่น สติปัญญา ความถนัด ลักษณะอารมณ์ประจำตัว ความใฝ่ฝันปรารถนา ปรัชญาชีวิต ค่านิยม ความสนใจ ฯลฯ ลักษณะต่าง ๆ ของบุคลิกภาพไม่สามารถแยกเป็นส่วน ๆ ออกจากกันโดยเด็ดขาด ทุก ๆ ลักษณะของบุคลิกภาพต่างมีความสัมพันธ์ต่อกันและกัน และมีผลกระทบต่อกันและกันประดุจลูกโซ่ บุคลิกภาพของมนุษย์ถูกหล่อหลอมและประสมประสานด้วยพันธุกรรม วัฒนธรรม การเรียนรู้ วิธีปรับตัวของบุคคล และสิ่งแวดล้อม ที่เป็นนามธรรมและวัฒนธรรม บุคลิกภาพของมนุษย์ไม่ว่าด้านใด ๆ เป็น

สิ่งที่ไม่ตายตัว เปลี่ยนแปลงไปตามกาละ การเรียนรู้ และสิ่งแวดล้อมที่เป็นนามธรรมและวัตรธรรม บุคลิกภาพของแต่ละบุคคลมีทั้งส่วนที่เป็นลักษณะผิวเผิน และส่วนที่เป็นนิสัยแท้จริง บางส่วนของ บุคลิกภาพถูกซ่อนเร้น หรือถูกปิดบังอำพรางโดยจงใจ และไม่จงใจ บุคลิกภาพของบุคคลมีทั้ง ส่วนรวมซึ่งเป็นลักษณะสากลของมนุษยชาติทุกภาษา และมีส่วนซึ่งเป็นลักษณะที่เรียกกันว่า “เฉพาะตัว” (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2544, น. 5-6)

ด้วยเหตุที่การศึกษาด้านบุคลิกภาพเป็นประเด็นที่ละเอียดอ่อน และมีความหลากหลาย ประเด็น การศึกษาเรื่องบุคลิกภาพจึงมีขอบเขตกว้างขวาง สำหรับแนวคิดเรื่องบุคลิกภาพนี้ นักทฤษฎีด้านจิตวิทยา นักการศึกษาจึงเลือกศึกษาบุคลิกภาพในด้านใดด้านหนึ่งตามความสนใจ ของตนมากกว่าที่จะศึกษาบุคลิกภาพในทุก ๆ ด้าน โดยแต่ละบุคคลจะให้ความหมายของ “บุคลิกภาพ” แตกต่างกันซึ่งแบ่งเป็นกลุ่มตามแนวทางการศึกษาเกี่ยวกับบุคลิกภาพได้ดังนี้ (จิตาภรณ์ เลี้ยงวิจิตร, 2544, น. 12)

1. กลุ่มที่ใช้วิธีการศึกษาพฤติกรรมของแต่ละบุคคล (Idiographic Approach) โดย ศึกษาบุคลิกภาพของบุคคลเพียงคนเดียว เพื่อหาข้อเท็จจริงว่าบุคคลนั้นมีบุคลิกภาพผันแปรไป อย่างไรในสภาวะเวลาที่เปลี่ยนไป นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้ ได้แก่ มูนน์ (Munn, 1969) วัตสัน (Watson) กิลเมอร์ (Gilmer, 1970) และ อัลล์พอร์ท (Allport, 1937)

กลุ่มนี้ได้ให้ความหมายของบุคลิกภาพว่า หมายถึง ลักษณะส่วนรวมของบุคคล ลักษณะภายนอกที่ปรากฏ การรับรู้ของตนเอง เป็นลักษณะเฉพาะที่สามารถวัดได้ และมีความถาวร เป็นหน่วยผสมผสานที่ทรงพลังของระบบทางกายและจิตใจในตัวบุคคล ซึ่งกำหนดลักษณะการปรับตัว เป็นแบบเฉพาะของบุคคลที่มีต่อสิ่งแวดล้อม และเกิดจากการที่บุคคลพยายามจะพัฒนานตนเอง ตามศักยภาพที่มีอยู่

2. กลุ่มที่ใช้วิธีการศึกษาพฤติกรรมของบุคคลโดยรวม (Nomothetic Approach) เป็น การศึกษาคุณลักษณะทางบุคลิกภาพแบบกว้างในหลาย ๆ คน เพื่อหาข้อเท็จจริงว่ามีคุณลักษณะ อะไรบ้างที่เป็นองค์ประกอบสำคัญหรือมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม และบุคลิกภาพของมนุษย์โดยทั่วไป นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้ ได้แก่ แคทเทลล์ (Cattell, 1950) กิลฟอร์ด (Guilford, 1959) และ เอ็ดเวิร์ด (Edward, 1968)

กลุ่มนี้ได้ให้ความหมายของบุคลิกภาพว่า หมายถึง สิ่งที่ช่วยให้ทำนายได้ว่าบุคคล จะทำอย่างไรในสถานการณ์ที่กำหนดให้จนเป็นนิสัย (Trait) ที่รวมกันเป็นแบบฉบับเฉพาะตัวของ แต่ละบุคคล และเน้นว่า บุคลิกภาพเกิดจากความแตกต่างระหว่างบุคคลซึ่งเกิดจากโครงสร้างทาง กายภาพ และประสบการณ์ในอดีตซึ่งมีผลต่อโครงสร้างทางอารมณ์และลักษณะนิสัยของบุคคลนั้น

ที่มาของบุคลิกภาพ

การศึกษาเรื่องบุคลิกภาพ มีความสนใจและมีข้อถกเถียงอยู่เสมอว่าบุคลิกภาพเป็นผลมาจากพันธุกรรม (Heredity) หรือสิ่งแวดล้อม (Environment) มีการศึกษาเพิ่มเติมว่าสถานการณ์ก็มีผลต่อการเกิดบุคลิกภาพ สิ่งนั้นคือ สถานการณ์ (Situation) ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ (2543, น. 238-239) อธิบายที่มาของบุคลิกภาพ 3 ส่วนดังต่อไปนี้

1. พันธุกรรม หมายถึง องค์ประกอบทั้งหลายที่ติดตัวมาแต่กำเนิด สิ่งที่มีผลตามมาก็คือ ลักษณะทางกายภาพ เช่น ร่างกาย หน้าตา เพศ สีผิว อารมณ์ การทำงานของกล้ามเนื้อ ระดับพลังงาน และกระแสคลื่นแห่งชีวิต สิ่งสำคัญในการนำลักษณะโครงสร้างของชีวิตเหล่านี้สืบต่อกันมาคือ ยีนส์ (Genes) กล่าวกันว่า ยีนส์ควบคุมโฮโมน โฮโมนควบคุมการทำงานของร่างกาย การทำงานภายในโครงสร้างของร่างกายควบคุมการเกิดบุคลิกภาพ ปัญหาก็คือ ถ้าบุคลิกภาพเกิดติดตัวมาแต่กำเนิด บุคลิกภาพของมนุษย์เป็นของคนที่ไม่เปลี่ยนแปลง และไม่สามารถให้การศึกษาอบรมให้เกิดบุคลิกภาพได้ แต่ในความเป็นความเป็นจริงมนุษย์เปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพได้บ้าง ไม่ติดแน่นอยู่แบบเดิมตลอด

2. สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งที่อยู่ภายนอกตัวเรา สิ่งเหล่านี้จะมีปฏิสัมพันธ์กับตัวเราตลอดชีวิต จึงมีผลต่อบุคลิกลักษณะของเราอย่างมาก สิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัวเรา การเรียนรู้ ค่านิยมต่าง ๆ เจตคติหรือทัศนคติ การยึดถือปฏิบัติทำให้เกิดเป็นบุคลิกภาพ ส่วนใหญ่เป็นกระบวนการทางสมองและจิตใจ สิ่งสำคัญที่สร้างบุคลิกภาพ เช่น วัฒนธรรม คุณธรรม จริยธรรม บรรทัดฐาน (Norms) ครอบครัว เพื่อนฝูง และกลุ่มสังคม (Social Groups) บุคคลอยู่ในสิ่งแวดล้อมแบบใดก็มักมีบุคลิกภาพแบบนั้น

3. สถานการณ์ ในที่นี้หมายถึง สภาพการณ์เฉพาะอย่าง เมื่อเกิดขึ้นกับบุคคลใดสามารถเปลี่ยนแปลงบุคลิกเดิมได้ สถานการณ์ที่วันนี้อาจต้องแปลกหรือมีลักษณะเด่น เช่น การเสียของรัก การได้ของรัก การเปลี่ยนแปลงกะทันหัน การตกใจอย่างแรง ความกลัว อาการช็อค ฯลฯ เหตุการณ์เหล่านี้จะทำให้แต่ละบุคคลเกิดบุคลิกภาพเปลี่ยนแปลงไปได้

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพ

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพ แบ่งออกได้เป็นปัจจัยภายนอกตน และปัจจัยภายใน โดยที่ปัจจัยนอกตนส่งผลทางตรงต่อปัจจัยภายในตน และส่งผลทางอ้อมต่อบุคลิกภาพ และปัจจัยภายในตนส่งผลตรงต่อบุคลิกภาพ สรุปความคิดเห็นของ รัญจวน คำวชิรพิทักษ์ (2546, น. 11) ได้ดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยภายนอกตน

บุคลิกภาพของบุคคลได้รับอิทธิพลมาจากปัจจัยภายนอกตนที่สำคัญ ได้แก่ แบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว และการเลือกกิจกรรมเพื่อการพักผ่อนและใช้เวลาว่าง

2. ปัจจัยภายในตน

จากแนวคิด และงานวิจัยที่ผ่านมาพบปัจจัยภายในบุคคลซึ่งเป็นปัจจัย ด้านจิตวิทยาที่มีความสัมพันธ์กับบุคลิกภาพของบุคคล ซึ่งได้แก่คุณลักษณะต่อไปนี้

1) การเห็นคุณค่าในตนเอง (Self-Esteem) เป็นขั้นหนึ่งในความต้องการของมนุษย์อันประกอบด้วย ความรู้สึกนับถือตัวเอง ซึ่งจะแสดงพฤติกรรมที่จะสะท้อนถึงความชื่นชมในตนเอง มีความพอใจในตนเอง และความรู้สึกต่อบุคคลอื่นมีต่อตนเอง (Esteem from others)

2) ความเชื่ออำนาจภายในตน (Internal Locus of Control) คือ การที่บุคคลรับรู้ว่าการเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นขึ้นอยู่กับการควบคุม หรือการกระทำของตน ตระหนักว่าความสำเร็จ หรือล้มเหลวในการทำกิจกรรมใด ๆ เป็นผลมาจากการกระทำของตนเอง ไม่ฝากฝังกับเวทย์มนต์ลึกลับ หรือ โชคลางสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซ่อนเร้น

3) ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) ความคิดสร้างสรรค์เป็นคุณลักษณะภายในของบุคคลในการนำแนวคิดใหม่ ๆ มาใช้ปรับปรุงการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ และแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ การแก้ไขปัญหาดังกล่าวกระทำด้วยกระบวนการคิดที่มีขั้นตอนและเป็นระบบ สามารถแตกความคิดจากเดิมไปสู่ความคิดแปลกใหม่ไม่ซ้ำเดิม

4) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (Achievement Motivation) เป็นคุณลักษณะของบุคคลที่มีพฤติกรรมมุ่งไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ด้วยใจที่จดจ่อ แม้จะประสบความล้มเหลวก็จะพยายามหาวิธีที่นำไปสู่ความสำเร็จให้ได้โดยพยายามแข่งขันกับมาตรฐานที่ดีเยี่ยม

5) ทักษะทางสังคม (Social Skill) ทักษะทางสังคมเป็นความสามารถในการจัดการเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลว่า บุคคลต้องมีความสามารถในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น มีความสามารถในการสื่อสาร ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

กลุ่มของแนวคิดทฤษฎีบุคลิกภาพ

ในทางจิตวิทยา “บุคลิกภาพ” ได้ถูกตีความ ปรับปรุง พัฒนาตามแง่มุมของนักวิชาการด้านจิตวิทยา โดยแต่ละสาขาได้พยายามอธิบายความคิด ความรู้สึกและพฤติกรรมของมนุษย์ด้วยหลักการบางอย่างที่มีความพิเศษ แตกต่างกันไป กชกร ภัททวงศ์ (2542, น. 12) แบ่งทฤษฎีบุคลิกภาพออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่

- 1) ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory)
- 2) ทฤษฎีแนวพฤติกรรมนิยม (Behavioristic Theory)
- 3) ทฤษฎีรู้คิดเชิงสังคม (Social Cognitive Theory)
- 4) ทฤษฎีมนุษยนิยม (Humanistic Theory)
- 5) ทฤษฎีเชิงลักษณะนิสัย (Trait Theory)

ในที่นี้จะเน้นแนวคิดทฤษฎีในกลุ่มมนุษยนิยม (Humanism) มาใช้เป็นกรอบคิดในการสนับสนุนการศึกษาวิจัย แนวคิดในสายมนุษยนิยมจึงเป็นขบวนการและทัศนะทางศีลธรรมและปัญญา ที่มุ่งให้ความสำคัญสูงสุดกับมนุษย์ผู้มีความสามารถที่จะพัฒนามีความภาคภูมิใจ ศักยภาพของมนุษย์ ความต้องการของมนุษย์ ความรับผิดชอบ และความสามารถกู่ชะตากรรมของตนเองอย่างเต็มที่ คำนี้ถูกนำมาใช้เพื่ออธิบายถึงยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการในยุโรปตะวันตกในศตวรรษที่ 14 และ 15 ในฐานะที่เป็นปฏิริยาของพวกปัญญาชนต่อต้านอำนาจทางศาสนาและเจ้าขุนมูลนายฟิวดัลที่ครอบงำให้มนุษย์อยู่ใต้สิทธิอำนาจและกฎเกณฑ์ เป็นฐานคิดสำคัญของกลุ่มแนวคิดการเสริมสร้างพลังอำนาจ การพิทักษ์สิทธิ ความเสมอภาคเท่าเทียม ยอมรับในความไม่สมบูรณ์ของมนุษย์ในสังคม การมองเห็นคุณค่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ พลังอำนาจและศักยภาพที่แฝงเร้นภายในตัวมนุษย์

เมื่อกล่าวถึงจิตวิทยาที่มีชื่อเสียงและอยู่ในสายมนุษยนิยม ได้แก่ มาสโลว์ (Maslow) และโรเจอร์ (Roger) มีความเชื่อว่ามนุษย์เป็น “men of play” โดยเชื่อว่ามนุษย์แต่ละคนจะต้องมีชีวิตอยู่ในความเปลี่ยนแปลง ในโลกมีตนเองเป็นจุดศูนย์กลางและปฏิสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงและประสบการณ์ต่าง ๆ การรับรู้ของมนุษย์จะสร้าง “ตน” ของเขาให้แตกต่างกัน และมนุษย์ทุกคนจะต้องมีคุณค่า และต้องการความพึงพอใจในตนเองฉะนั้นถ้ามนุษย์ได้รับการตอบสนองตามความต้องการขั้นพื้นฐาน อันได้แก่ ความต้องการทางร่างกายเพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่ เช่น อาหาร น้ำ การขับถ่าย ความต้องการทางจิตใจ เช่น ต้องการความรู้สึกปลอดภัย อบอุ่น ความต้องการความรัก ความภาคภูมิใจในตนเอง ความรู้จักรักตน และความสามารถที่จะหาซึ่งในคุณค่าของความเป็นคนได้ ถ้าความต้องการพื้นฐานเบื้องต้นได้รับการตอบสนองพฤติกรรมของมนุษย์จะพิจารณาตามแนวโน้มเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานขั้นสูงต่อไป ด้วยความเชื่อพื้นฐานนี้เอง นักจิตวิทยาพวกนี้เชื่อว่าธรรมชาติแท้จริงของมนุษย์นั้นดี ถ้าความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ได้รับการตอบสนองมนุษย์จะทำแต่ความดี และถ้ามนุษย์ไม่ได้รับการตอบสนองขั้นพื้นฐาน มนุษย์ก็จะต้องดิ้นรนหาหนทางตอบสนองความต้องการต่าง ๆ (วันทนี วาลิกะสิน, 2546, น. 18; วิทยากร เชียงกุล, 2548, น. 278)

นักทฤษฎีด้านจิตวิทยาที่มีชื่อเสียงอีกท่านหนึ่งที่ศึกษาเรื่องบุคลิกภาพ คือ Gordon M. Allport (1950-1980) อยู่ในกลุ่ม “American Academic Theory” ทฤษฎีบุคลิกภาพของอัลลพอร์ต

เรียกว่า “Psychology of the individual” เรียกเป็นภาษาไทยว่า “จิตวิทยาแห่งเอกัตบุคล” แนวคิดของเขาโดยภาพรวมมีส่วนคล้ายกับแนวคิดมนุษยนิยม (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2544, น. 179)

แนวคิดสำคัญของทฤษฎีบุคลิกภาพตามแนวคิดของ Gordon M. Allport

ถ้าเปรียบลักษณะบุคลิกภาพของมนุษย์เหมือนต้นไม้ใหญ่ที่มี ราก กิ่ง ใบ ก้าน เปลือก “The Proprium” ก็เปรียบได้เหมือนแก่นของต้นไม้ อัลลพอร์ทมีความคิดเห็นว่าลักษณะต่าง ๆ ที่ประกอบเป็นบุคลิกภาพของมนุษย์แต่ละคนทั้งส่วน กาย จิต สังคม อารมณ์ มีจุดร่วมและจุดรวมซึ่งเขาเรียกว่า “The Proprium” แต่ละคนก็มีจุดร่วมและจุดรวมของบุคลิกภาพที่มีลักษณะโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน ถ้าจุดร่วมและจุดรวมนี้ประสานสัมพันธ์กันได้อย่างดี บุคคลผู้นั้นก็จะมีลักษณะบุคลิกภาพที่มั่นคง (Healthy personality) ถ้าประสานสัมพันธ์กันไม่ดี บุคคลผู้นั้นก็มีแนวโน้มเป็นคนโรคประสาท โรคจิต คนอ่อนแอ คนอันธพาล ฯลฯ

The Proprium มีลักษณะปลีกย่อย 8 ประการ ซึ่งพัฒนาในช่วงเวลาต่าง ๆ กันของชีวิต ได้แก่

(1) การสำนึกเกี่ยวกับร่างกายของตน (The sense of bodily self):

อัลลพอร์ท (เช่นเดียวกับฟรอมม์และชัลลิแวน) เชื่อว่าบุคคลไม่สามารถแยกแยะตนเองออกจากสิ่งแวดล้อมได้ ความสำนึกที่ว่าเรามี “ตน” (self) เกิดจากการที่เราเริ่มตระหนักว่าเรามีส่วนของกาย ที่แยกตัวเป็นอิสระจากแม่ผู้ให้กำเนิด และจากสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ความสำนึกว่าเรามี “กาย” นี้ เริ่มต้นในปลายวัยทารก และจะดำรงอยู่กับเราตลอดชีวิต ความสำนึกประจักษ์รู้เกี่ยวกับ “กาย” จะพัฒนาสืบไปตามวัย ตามการรู้จักโลก และรู้จักสังคมที่แวดล้อมตน เช่น การสำนึกรู้ว่าตนเป็นคนสวย คนขี้โรค คนตาเล็ก คนแข็งแรง คนสะโพกใหญ่ ปวดศีรษะบ่อยกว่าปวดท้อง ขี้แสบ กำลังดี อ้วน เดี๋ยวนี้ เดี๋ยวนี้ ฯลฯ

แต่ละคนมีความสำนึกและประจักษ์รู้จัก “กาย” ของตนแตกต่างกันไป ตัวอย่างเช่น เด็กที่พ่อแม่ชมเชยว่า “สวย” หรือประกวดความสวยได้รับการคัดเลือกกว่าเป็นคนสวย ก็จะสำนึกรู้จักร่างกายของตนว่าเป็นคนสวย คนที่อ้วนตั้งแต่เด็ก ๆ ก็จะสำนึกรู้จักตนว่าเป็นคน “อ้วน” ฯลฯ

การสำนึกจักตนด้านร่างกาย ด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้าน เป็นส่วนสำคัญต่อแรงจูงใจ ลักษณะพฤติกรรมและลักษณะบุคลิกภาพประการต่าง ๆ เช่น คนที่สำนึกตัวว่า “สวย” อาจพิถีพิถันในการแต่งตัว ในการเลือกคู่ครอง ในการเลือกอาชีพ ในการเลือกบ้าน เลือกรถยนต์ เลือกอาหาร กำหนดจำนวนลูกที่ต้องการ ฯลฯ

(2) การสำนึกความสืบเนื่องของอัตลักษณ์แห่งตน (Sense of Continuing self-identity):

การสำนึกประจักษ์รู้ “ความสืบเนื่องของอัตลักษณ์” มีความสำคัญต่อการพัฒนาความมีสติและความสำนึก คนที่มีบุคลิกภาพปกติคือคนที่สำนึก เห็นการสืบเนื่องของ

ความเป็นมาในอดีต-ปัจจุบัน และความเป็นไปในอนาคต ตามข้อเท็จจริง การประจักษ์รู้ถึงความสืบเนื่องนี้ โดยทั่วไปเริ่มในระยะปลายวัยทารก (จากการใช้ภาษา และการสัมพันธ์กับผู้อื่น) พัฒนาเป็นโครงสร้างเมื่ออายุ 5 ขวบ และจะเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปเรื่อย ๆ จนตลอดชีวิต

(3) “การรู้คุณค่าตน” และ “ความภูมิใจในตน” (Self-esteem):

“การรู้คุณค่าตน” และ “ความภูมิใจในตน” นี้พัฒนาตั้งแต่วัยทารกเช่นกัน แต่ถ้าประสบการณ์ต่าง ๆ ทำให้ตนมี 2 สิ่งนี้มากเกินไป จะกลายเป็นคนหลงตน เห็นแก่ตัว อวดดี อวดเด่น ถ้ามีน้อยเกินไปก็กลายเป็นคนขาดความมั่นใจ มีความต้องการพึงพิงสูง อ่อนน้อมยอมคนมากเกินไป

(4) “ตน” ที่ร่วมกับคนอื่นและสังคม (Self-extension):

เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคม พัฒนาการของตนในวัย 0-4 ขวบ มีศูนย์กลางเฉพาะตัว (Egocentric) การมีสัมพันธ์กับผู้อื่น ทำให้เด็กขยายวง “ตนเฉพาะตน” ไปสู่ตน ที่ร่วมกับคนอื่นและสังคม ซึ่งจะพัฒนาไปจนตลอดชีวิตในรูปแบบต่าง ๆ กัน ในระดับอุดมคติ การพัฒนาส่วนนี้คือการพัฒนาพฤติกรรมและความรู้สึกนึกคิด เพื่อสังคมเพื่อส่วนรวม เพื่อบุคคลอื่นมากกว่า การคิดคำนึงถึงเฉพาะตนคนเป็นจำนวนมาก ไม่สามารถพัฒนามาถึงจุดนี้ หรือพัฒนาด้านนี้ได้ น้อยมาก จึงมีลักษณะนิสัยเล็ก ๆ เป็นเด็กไม่รู้จักโต

(5) ภาพลักษณ์ที่เกี่ยวกับตนเอง (Self-image):

แต่ละคนเริ่มพัฒนา “ภาพตน” เมื่ออายุประมาณ 4-5 ขวบ ภาพตนมีทั้ง “ภาพลบ และบวก” (Good me and bad me) ซึ่งพัฒนาจากท่าทีการให้รางวัลและการลงโทษ ที่พ่อแม่ ผู้ใหญ่ และเพื่อนมีต่อเขา เช่น เด็กที่พ่อแม่ดุต่อบ่อย ๆ ว่า “แกมันเลว แกทำฉันเดือดร้อน แกตายเสียได้ก็ดี” จะเห็นภาพตนในแง่ลบมากกว่าบวก ตรงข้ามเด็กที่พ่อแม่ชมเชย ยกย่อง เอาอกเอาใจมากเกินไป จะเห็นภาพตนเองสูงเด่น จะพัฒนาตนเป็นคนชอบอวดเด่นและคาดหวังให้คนอื่นยกย่องตนเสมอ ๆ

อัลลפורทเชื่อมันเป็นอย่างยิ่งเช่นเดียวกับนักจิตวิทยาหลาย ๆ ท่าน (เช่น ฮอว์นีย์ และซิลลิเวน) ว่า “ภาพตน” ที่พัฒนาในวัยเด็ก มีส่วนผลักดันเป็นอย่างยิ่ง ต่อการสร้างลักษณะเด่น ๆ ของบุคลิกภาพของบุคคลด้านต่าง ๆ ทั้งทางบวกและลบ อันกลายเป็นนิสัยที่ค่อนข้างถาวร (ซึ่งภาษาไทยพื้น ๆ อาจใช้คำว่า “สันดาน” ของบุคคล)

(6) การรู้จักหาเหตุผล และรู้จักใช้กลไกป้องกันตัว (Rational copier and user of defense mechanisms):

อัลลפורทมีความคิดเห็นคล้าย ๆ กับฟรอยด์ ที่เชื่อว่า มนุษย์มีความต้องการต่าง ๆ ที่บ่อยครั้งสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ไม่สามารถบันดาลให้เกิดสำเร็จประโยชน์สมประสงค์ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ไม่สามารถยอมรับ และ/หรือเผชิญกับความผิดหวัง ผิดเป้าหมายนั้นได้อย่างไม่หวั่นไหว จึงพยายามหาเหตุผลมาปลอบใจ หรือใช้กลไกป้องกันตัวในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เด็ก 3 ขวบที่พ่อแม่ไม่

ซื่อปิ่นให้เล่น ก็อาจบอกกับตนเองว่าเล่นขี้มำก้านกล้วยสนุกกว่า เด็กวัยรุ่นที่มีลูกนอกสมรสแสดงความรักและถนอมลูกเกินธรรมดาเพื่อกลบเกลื่อนความรู้สึกจริงใจเด็ก เป็นต้น

อัลล်พอร์ทเชื่อว่าคนปกติธรรมดาทุก ๆ คน รู้จักหาเหตุผลและกลไกป้องกันตัวเองต่าง ๆ เพื่อมิให้ตนรู้สึกไม่สบายใจ แต่อัลล်พอร์ทให้คุณค่าทางลบมากกว่าทางบวกต่อบุคลิกภาพของผู้ใช้กลไกป้องกันตัวเองมากเกินไปและตลอดเวลาอย่างค่อนข้างแรงว่า มีชีวิตที่สับสนอย่างเลวร้าย (Badly disordered life) เขาไม่เชื่อใคร ๆ จะมีสุขภาพจิตดีหรือแก้ปัญหาชีวิตได้ตรงจุด ถ้ามีแต่การอ้อมอ้อมเก็บกด ขดเขย ตลอดเวลา

(7) ใฝ่รู้ ใฝ่สร้างสรรค์ ใฝ่พัฒนาตน (Propitiate striving):

ลักษณะส่วนสำคัญของแกนบุคลิกภาพของมนุษย์ประการหนึ่ง คือ ใฝ่รู้ ใฝ่สร้างสรรค์ ใฝ่พัฒนาตน คุณสมบัตินี้เริ่มพัฒนาเห็นชัดเจนมากในระยะวัยรุ่น เขาเชื่อว่าไม่ว่าเราอยู่ในสถานะใด ๆ เช่น เป็นนักเรียน เป็นนักศึกษา เป็นพ่อแม่ เป็นเพื่อน ฯลฯ หรือประกอบอาชีพใด ๆ เช่น เป็นแม่ค้าขายข้าวแกง เป็นกรรมกร เป็นหมอ ครู นักหนังสือพิมพ์ สถาปนิก ฯลฯ เราก็ควรมีคุณสมบัติเช่นนี้ตามศักยภาพและฐานานุรูปเฉพาะตัวของเรา บุคคลที่ปราศจากคุณสมบัตินี้ดังกล่าวในบุคลิกของตน คือ คนที่หมดอาลัยในชีวิต ขาดความมีชีวิตชีวา ขาดความกระตือรือร้น (อาจพูดเป็นภาษาไทยง่าย ๆ ว่า “เซ็ง” นั่นเอง)

(8) การประจักษ์รู้ (The self as a knower):

ลักษณะส่วนนี้เป็นลักษณะขั้นสูงของความเป็นมนุษย์ ได้แก่ ส่วนของสมรรถภาพที่คิดได้ สำนึกรู้ได้ (หมายถึงส่วนของการรู้จักใช้ปัญญา การสะสมความรู้ และจิตสำนึกต่าง ๆ)

ลักษณะทั้ง 8 ประการของ Proprium นี้ไม่แยกจากกันเลย ไม่มีลักษณะใดโดดเด่น แต่ประสานสัมพันธ์เชื่อมโยงและทำงานด้วยกัน คุณลักษณะหนึ่งที่สอดแทรกในลักษณะทั้ง 8 ประการของบุคลิกภาพนี้คือ “ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี (Conscience)” อัลล်พอร์ทไม่เชื่อว่าความรู้สึกผิดชอบชั่วดีของมนุษย์ เป็นสัญชาตญาณ เขาเชื่อว่าเป็นผลจากการเรียนรู้ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ในวัยเด็กเกิดจากความกลัว เช่น กลัวพ่อแม่เสียใจจึงไม่พูดปด แต่ความรู้สึกผิดชอบชั่วดีในวัยผู้ใหญ่ เกิดจากการพิจารณาไตร่ตรองมากกว่า เขาไม่ปฏิเสธว่าความรู้สึกผิดชอบชั่วดีในวัยผู้ใหญ่ ได้รับอิทธิพลจากการอบรมสั่งสอนในวัยเด็ก มีผู้ใหญ่เป็นจำนวนมากที่รู้จัก “สำนึกผิด” เพราะการอบรมในวัยเด็ก ในขณะที่มีผู้ใหญ่จำนวนไม่น้อยที่ไม่รู้จัก “สำนึกผิด” เพราะขาดการสั่งสอนอบรมในวัยเด็ก “ผิด-ถูก” เป็นคุณสมบัติที่เด็ก-ผู้ใหญ่เรียนรู้จากครอบครัว สังคม และวัฒนธรรม (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2544, น. 180-186)

กลุ่มแนวคิดทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์

(Symbolic Interactionism)

ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ (Symbolic Interaction) เป็นทฤษฎีที่นักสังคมวิทยาจัดให้เป็นทฤษฎี “สังคมวิทยาในระดับจุลภาค” ทั้งนี้ เนื่องจากทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์นั้นย่ำเน้นไปที่สัมพันธ์ภาพระหว่างปัจเจกบุคคลกับสังคมซึ่งเป็นการสะท้อนตัวตน ตรงข้ามกับทฤษฎีพลวัตทางจิต (Psychodynamic) ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์พุ่งเป้าไปที่กระบวนการอย่างเป็นพลวัตของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมเป็นผลให้ตัวตน (self) เติบโตและเปลี่ยนแปลง ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์มีความคิดบนพื้นฐานว่าอัตลักษณ์เป็นการหลอมรวมของการร่วมเข้าใจสัญลักษณ์ หรือ ความหมายร่วมโดยที่เป็นกระบวนการในการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น (Robbins, Chatterjee & Canda, 1998, p. 267; กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์, 2546, น. 1-2) ในขณะที่ จันทนี เจริญศรี (2544, น. 94) อธิบายว่า สังคมวิทยาประกอบด้วยสี่กระบวนทัศน์หลักล้วนมีข้อจำกัดในการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม นั่นคือ ทฤษฎีโครงสร้าง-การหน้าที่ กับทฤษฎีความขัดแย้งเป็นทฤษฎีที่อธิบายในระดับมหภาค แต่ไม่สามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และปรากฏการณ์ทางสังคมในระดับกลุ่มได้ ในขณะที่ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน และทฤษฎีการปฏิสังสรรค์สัญลักษณ์เป็นทฤษฎีที่อธิบายปรากฏการณ์ระดับจุลภาคได้ แต่ไม่สามารถอธิบายสังคมโดยรวมได้ ทั้งนี้ ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ ได้แสดงให้เห็นถึงสัมพันธ์ภาพระหว่างปัจเจกบุคคล และสังคมอย่าง ที่ปรากฏให้เห็นในการสะท้อนอดีตฯ ทั้งนี้คำว่า อดีตฯ ในเรื่องของการปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์จะเกี่ยวข้องกับสังคมเป็นหลัก

ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ พัฒนาขึ้นจากการสังเคราะห์องค์ความรู้ของสำนักคิดต่าง ๆ ที่มีความโดดเด่น อาทิ แนวคิดด้านปรัชญา ด้านจิตวิทยาและด้านสังคมวิทยาในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 นักปรัชญา นักทฤษฎีทางสังคมวิทยาที่เป็นที่รู้จักวางรากฐานที่สำคัญ และเป็นผู้พัฒนาทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ ประกอบด้วย Charles Horton Cooley (ชาร์ล ฮอร์ตตัน คูลลีย์) และ George Herbert Mead (จอร์จ เฮอเบิร์ต มีด) และ Herbert Blumer (เฮอเบิร์ต บลูมเมอร์) ดังที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ เป็นทฤษฎีที่อธิบายในระดับจุลภาค ที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของบุคคล และเป็นที่ทราบอยู่แล้วว่า ต้นสำนักของทฤษฎี ปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ ประกอบด้วย สำนัก Chicago และ สำนัก Iowa แต่ในที่นี้จะเลือกศึกษาในส่วนของสำนัก Chicago ซึ่งมีลักษณะที่น่าจะสอดคล้องกับวิจัยเชิงคุณภาพ เพราะ นักทฤษฎีคนสำคัญคือ Herbert Blumer ซึ่งเป็นนักคิดในกลุ่มทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ Blumer ทำงานโดยมุ่งให้ความสำคัญบนฐานเชิงมนุษย์ ซึ่งมนุษย์ถูกควบคุมชีวิตของมนุษย์นั้น ๆ โดย “การกระทำของมนุษย์” ในสังคมซึ่งมี

ความซับซ้อนของกิจกรรมการกระทำอย่างมาก (Blumer, 1969, p. 85 quoted in Adams and Sydnie, 2002, p. 165)

Blumer ยึดถือทัศนะที่มองปรากฏการณ์ทางสังคมหรือสังคมในแง่ที่ว่าไม่อาจจะ กำหนดสมมุติฐานที่แน่นอนได้ (indeterministic view of social world) Blumer คัดค้านทัศนะทางทฤษฎีที่ลดความสำคัญของกระบวนการทางสัญลักษณ์ซึ่งเกิดขึ้นภายในบุคคลอันเกี่ยวข้องกับความพยายามที่จะประสานพฤติกรรมเข้าด้วยกันเข้าไปสู่แบบแผนที่ระเบียบ ตามแนวคิดของเขาการจัดระเบียบทางสังคมเป็นผลมาจากการตีความซึ่งกันและกันและการประเมินซึ่งกันและกัน การให้นิยามและการสร้างแผนภาพ (mapping) ซึ่งกัน และกัน ของบุคคลร่วมสถานการณ์มากกว่าที่เป็นผลมาจากพลังของระบบ ความจำเป็นของสังคมหรือกลไก (พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิ์พงษ์, ม.ป.ป., น. 7)

ในปี ค.ศ. 1969 Blumer อธิบายหลักการสำคัญสามประการของทฤษฎีการปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์คือ (1) มนุษย์มีพฤติกรรมกระทำต่อสิ่งต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับ “การให้ความหมาย” ของสิ่งนั้น (2) การให้ความหมายของวัตถุหรือสิ่งต่าง ๆ ของมนุษย์เป็นการกระทำผ่าน “สัญลักษณ์” และเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง และ (3) การอธิบายให้ความหมายต่อสิ่งใด ๆ นั้นเป็นผลผลิตอันเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของมนุษย์ในสังคม Blumer จัดการพัฒนาดทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ได้อย่างเป็นรูปเป็นร่างที่สมบูรณ์กว่าในยุคของ Mead (กิตติพัฒน์ นนทปัทมะดุส, 2546, น. 52-53)

แนวคิดเกี่ยวกับการประทับตรา (Labeling Theory)

แนวคิดเกี่ยวกับการประทับตราเป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์และขอบเขตมีความใกล้เคียงสามารถเชื่อมโยงได้ดัดกับแนวคิดเรื่องมลทินประทับ เกิดขึ้นในราวทศวรรษที่ 1960 โดยนักสังคมวิทยาสมาชิกใหม่ โดยเฉพาะ Becker, Kitsuse และ Erikson พิจารณาว่าการประทับตราว่าบุคคลผู้มีลักษณะความเบี่ยงเบนนั้นมิใช่เป็นเพียงแต่การพิจารณาแต่ปรากฏการณ์ด้านจิตวิทยา แต่เป็นการถือกำเนิดขึ้นภายใต้ปรากฏการณ์โดยสังคม ซึ่งกระบวนการตีตราดังกล่าวมิใช่เพียงแต่ว่าการแสดงออกหรือการมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากเกณฑ์ของสังคมเท่านั้นแต่หมายความว่าถึงผลผลิตของการกระทำนั้นภายใต้ผลผลิตของการกระทำของบุคคลที่อยู่ในบริบทของชุดของวัฒนธรรมชุดหนึ่งที่นิยามความหมายชุดที่มีการแบ่งแยกวัฒนธรรมที่ดีงามที่หยิบยกขึ้นไว้ในการอธิบายชุดพฤติกรรมปกติที่สังคมกำหนดสร้างความหมายไว้แล้ว หรือกล่าวอีกนัยยะหนึ่งคือ การเบี่ยงเบนที่ได้รับผลมาจากการก่อร่างขึ้นของวินัยของสังคมที่มีการจำแนกแบ่งแยกประเภทต่าง ๆ ออกเป็น ความสมบูรณ์ ไม่สมบูรณ์ ความปกติ ความผิดปกติ เงื่อนไขของ

กระบวนการเหล่านี้จึงแสดงว่าถ้าพฤติกรรมใด ๆ ไม่ตรงตามกระบวนการดังกล่าว คือ เกิดพฤติกรรมของบุคคลที่ไปฝ่าฝืนกับเกณฑ์มาตรฐานหลักแล้ว บุคคลผู้นั้นก็จะได้รับการประทับตรากลายเป็น “ผู้เบี่ยงเบน” และ พฤติกรรมที่แสดงออกจึงเป็นพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนอย่างสอดคล้องกัน จึงเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงระบบคิดของความ “วิปริต” ปลุกฝังความต้องการควบคุมตนเองเพื่อให้สอดคล้องกับสังคม (Robbins, Chatterjee & Canda, 1998, p. 280; กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์, 2547, น. 23; สมฤดี สงวนแก้ว, 2546, น. 27; ปุรินทร์ นาคสิงห์, 2547, น. 20-21)

กระบวนการประทับตราให้กับบุคคลในฐานะที่เป็น “ผู้เบี่ยงเบน” นั้น ผู้มีบทบาทสำคัญในการประทับตรานั้น ได้แก่ “ผู้คนในสังคม” ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วว่าผู้คนในสังคมได้กำหนดสร้างชุดของค่านิยมความดีไว้ เมื่อมีผู้ฝ่าฝืน อาทิ กรณีหากกะเทยจะมีเพศสัมพันธ์แบบชาย-ชายในสังคมที่ยังไม่ยอมรับ เป็นไปได้ว่ากะเทยรายนี้จะยอมถูก “นักจัดการความดีงาม” หรือ “ตัวแทนผู้ควบคุมทางสังคม” อาทิ จิตแพทย์ นักกฎหมาย ครู ผู้นำทางศาสนาที่กำหนดแบบแผนของพฤติกรรมอย่างคับแคบไว้แล้วมอบหมาย การประทับตรา ให้เป็นผู้เบี่ยงเบน เป็นคนไม่ดี (Robbins, Chatterjee & Canda, 1998, p. 280; กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์, 2547, น. 23; ปุรินทร์ นาคสิงห์, 2547, น. 24-25)

การประทับตราทำให้บุคคลที่แต่เดิมอัตลักษณ์ได้รับการจัดวางอย่างเป็นปกติ เคลื่อนย้ายไปสู่ผู้ไม่ปกติ หรือ ผู้เบี่ยงเบน โดยผ่านการปฏิสัมพันธ์กับบุคคล กลุ่ม ชุมชนยังผลให้เกิดการกำหนดบทบาทที่เบี่ยงเบนติดตัวผู้ถูกประทับตรานั้นไปด้วย เมื่อใดก็ตามที่เกิดการประทับตราขึ้นแล้ว สังคมก็มีที่ท้าวว่าจะลดพื้นที่ทางสังคมของผู้เบี่ยงเบน แยกบุคคลกลุ่มนี้ออกจากกลุ่ม ผลที่เกิดขึ้นต่อสถานการณ์ก็คือ สภาวะที่ไร้พลังอำนาจ การถูกตัดขาดที่มีลักษณะเป็นคนนอก การลดทอนคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ลงไป นักวิชาการในแนวคิดการประทับตราเห็นว่า การประทับตราเมื่อเกิดขึ้นกับบุคคลแล้ว ยากที่จะกลับมาอยู่ในสภาวะปกติได้ เท่ากับว่าเผชิญกับความทุกข์อย่างมหาศาล

แนวคิดเรื่องมลทินประทับ (Stigma Theory)

เออร์วิง กอฟแมน (Erving Goffman) เป็นนักทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์สำนักเดียวกันกับ บลูเมอร์ แต่มีแนวการอธิบายที่แตกต่างออกไปจาก บลูเมอร์ กอฟแมน เป็นชาวแคนาดาโดยกำเนิด เขาเกิดในปี ค.ศ. 1922 (พ.ศ. 2465) และเสียชีวิตในปี ค.ศ. 1982 (พ.ศ. 2525) กอฟแมน เรียนจบที่มหาวิทยาลัยโตรอนโตแล้วไปเรียนต่อระดับสูงที่มหาวิทยาลัยชิคาโกเป็นเพื่อนร่วมชั้นเรียนกับ เฮอเบิร์ท บลูเมอร์ นอกจากนั้นยังได้สอนสังคมวิทยาในภาควิชาเดียวกันกับบลูเมอร์ที่

มหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย-เบอร์กเลย์ ต่อมาในปี ค.ศ. 1969 (พ.ศ. 2512) เขาลาออกจากเบอร์กเลย์ ไปสอนที่มหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนียจนถึงปี ค.ศ. 1982 (พ.ศ. 2525) จึงเสียชีวิต

กอฟแมนขยายแนวความคิดของมิดและบลูเมอร์ โดยเฉพาะในการพิจารณาอัตราในฐานะเป็นกระบวนการ ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ของกอฟแมนได้รับอิทธิพลความคิดจากนักคิดทฤษฎีจำนวนมาก ทั้งจากสำนักคิดชิคาโก นักปรัชญาชื่อ เคนเนท เบอร์ก (Kenneth Burke) ตลอดจนนักสังคมวิทยาแนวปรากฏการณ์วิทยา ชื่อ อัลเฟรด ชูทซ์ (Alfred Schutz) (กิตติพัฒน์ นนทบุรีมะดุลย์, 2547, น. 18)

กอฟแมนได้เขียนหนังสือเรื่อง “มลทินประทับ” ราวปี 1963 โดยเขาได้ศึกษาบุคคลที่มีอัตลักษณ์ที่ไม่พึงประสงค์ว่ามีการจัดการต่อภาพมลทินประทับนั้นอย่างไรเพื่อการชูก่อนมิให้ผู้อื่นรับรู้ รอยมลทินประทับนั้นจะแนบไปด้วยกับคุณลักษณะและพฤติกรรม โดยที่สังคมได้คาดหวังไว้ กอฟแมนได้กำหนดรอยมลทินประทับไว้ 3 ประเภท ได้แก่

- 1) มลทินประทับที่เกิดจากความอัปมงคลผิดปกติของร่างกาย
- 2) มลทินประทับที่เกิดจากคุณลักษณะของพฤติกรรมของบุคคลหรือผู้มีประวัติในอดีตที่บุคคลเคยใช้ชีวิตอยู่ในสถาบันต่าง ๆ อาทิ เป็นผู้ผิดปกติทางจิตที่อยู่ในโรงพยาบาลโรคจิต ผู้ติดยาเสพติด คนตกงาน หรือเป็นบุคคลรักร่วมเพศ และ
- 3) มลทินประทับอันเนื่องมาจากการเป็นกลุ่มวัฒนธรรมเฉพาะ กลุ่มชาติพันธุ์ เชื้อชาติ และศาสนา

กอฟแมนเห็นว่า คนธรรมดา หมายถึง คนที่ปราศจากมลทินประทับ มีความเชื่อว่าคนทั้งสามประเภทที่กล่าวไปข้างต้น คือ คนที่มีความเป็นมนุษย์อย่างไม่สมบูรณ์ หรือ ไม่เต็มมนุษย์ บนฐานความเชื่อนี้ คนปกติในสังคมจะสร้างอุดมคติที่เต็มไปด้วย แบบแผนความคิดที่เหมาะสม (Stereotypes) ชุดหนึ่งไว้ใช้อธิบายยืนยันให้เห็นความไม่น่าเชื่อถือ เป็นจุดอ่อนคนทั้งสามประเภทนั้น จนทำให้คนที่ถูกประทับมลทินเหล่านั้นสูญเสียความน่าเชื่อถือ และความเป็นมนุษย์ไป (Robbins, Chatterjee & Canda, 1998, p. 267; กิตติพัฒน์ นนทบุรีมะดุลย์, 2546, น. 21)

กอฟแมนชี้ให้เห็นว่าการประทับมลทินเกิดขึ้น โดยมีกระบวนการหล่อหลอมทางสังคมเข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งนี้ ในตอนแรก บุคคลที่ถูกประทับมลทินจะเรียนรู้การมีพฤติกรรมกระทำดังเช่นคนปกติทั่วไปก่อน ต่อมา เมื่อบุคคลนั้นได้เรียนรู้ เขาหรือเธอมีคุณลักษณะบางประการที่คนอื่น ๆ มองว่าเป็นมลทิน “คนบ้า” “คนขี้คุก” “ลูกเมียเช่า” “คนใจง่าย” “คนไม่รักนวลสงวนตัว” ฯลฯ เขาหรือเธอก็จะถูกหล่อหลอมให้ยอมรับเอามลทินนั้นติดตัวไปโดยตลอด และได้รับผลกระทบจากการมีมลทินนั้นติดตัวไปในชีวิตของตน

อย่างไรก็ตาม การจัดการกับมลทินของบุคคลตามแนวคิดของ Goffman ก็ยังสร้างความรู้สึกว่าตกลงแล้วว่าเราจะพยายามแสดงให้เห็นว่าอัตลักษณ์ของเราที่เราแสดงออกและอยากให้ผู้อื่นเข้าใจ หรือมีลักษณะเป็นไปตามที่เราต้องการ ในบางครั้งความรู้สึกไม่ชัดเจนกับตัวตน

เนื่องจากว่าบุคคลที่ถูกประทับมลทินไม่สามารถดำเนินชีวิตให้เป็นไปตามอัตลักษณ์ที่สังคมกำหนดมาตรฐานเอาไว้ ผนวกกับความต้องการของเราที่อยากให้เห็นจึงยังทำให้เกิดความสับสนวุ่นวายในอัตลักษณ์ ยิ่งไปกว่านั้น การจัดการกับมลทินอาจนำไปสู่ผลลัพธ์ที่สำคัญ ดังนี้ (1) การเป็นคนมีความลับต้องคอยปกปิดตลอดเวลา (2) ความวิตกกังวลว่าคนอื่นจะล่วงรู้ความลับนี้ (3) ความรู้สึกไม่ไว้วางใจต่อบุคคลอื่นที่มีมลทินประเภทเดียวกัน และ (4) ความรู้สึกไม่ซื่อสัตย์ต่อกลุ่มคนอื่น ๆ ที่ไปหลอกหลวงว่าตนไม่มีมลทินเช่นนั้น ในการจัดการกับมลทินประทับตามการให้ความหมายนี้ ในฐานะที่เราเป็นผู้แสดงต้องยึดมั่นและมั่นคงในบทบาทการแสดง ป้องกันมิให้ความลับถูกเปิดเผยและไวต่อความรู้สึกที่ผู้ชมส่งสัญญาณ (Robbins, Chatterjee & Canda, 1998, p. 277; กิติพัฒน์ นนทบุรีมะดุลย์, 2547, น. 21-22; Lauer and Warren, 1983, pp. 136-137 อ้างถึงใน กาญจนา โกวิทย์แสงทอง, 2548, น. 11)

ประการสุดท้ายใครสักคนที่ต้องการเคลื่อนย้าย “รอยมลทินประทับ” ออกจากตัวตนนั้น ต้องผ่านการปลุกสร้างจิตสำนึก (Consciousness-raising) หรือการสร้างพลังอำนาจ (Empowerment) ดังที่กอฟแมนชี้ว่า มลทินประทับและความพยายามที่จะจัดการกับรอยมลทินประทับอาจจะเป็น “ภาวะชะงักงัน” อยู่ในช่วงระยะเวลาหนึ่งของอัตลักษณ์ของบุคคลนั้น การปลุกจิตสำนึกจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการปฏิเสทมลทินที่อยู่ในอัตลักษณ์ของบุคคล และช่วยในการโต้ตอบกับแรงของการประทับมลทินที่อยู่ในสภาวะแรงกดดัน โดยกระบวนการที่เรียกว่า “ทำให้เป็นปกติวิสัย” (Robbins, Chatterjee & Canda, 1998, p. 277; กิติพัฒน์ นนทบุรีมะดุลย์, 2547, น. 22-23)

มลทินประทับสามารถจำแนกออกได้เป็นสามประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่ (1) มลทินที่ปรากฏเห็นชัดเจน อาทิ ชนกลุ่มน้อยที่มีหน้าตาผิวพรรณแตกต่างจากคนส่วนใหญ่ในสังคมนั้นอย่างชัดเจน คนชรา คนพิการ (2) มลทินที่เกิดมาจากระบบความเชื่อ อาทิ ชาวฮิวที่อยู่ในวัฒนธรรมที่เกลียดชังชาติยิว เช่น เยอรมนีสมัยฮิตเลอร์ กลุ่มลัทธิความเชื่อใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น และ (3) มลทินที่เป็นการกระทำ อาทิ ผู้ต้องขัง นักโทษ คนรักร่วมเพศ คนติดยาเสพติด ผู้ป่วยโรคจิต (กิติพัฒน์ นนทบุรีมะดุลย์, 2547, น. 23)

การรับรู้ถึงการที่ตนเองไม่มีคุณค่าในตนเอง ปฏิเสธมิได้ว่าการรู้สึกถึงการถูกตีตราการมีรอยมลทินประทับผ่านการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ในสังคมเป็นแรงกระตุ้นให้ ผู้ตกเป็นบุคคลใด ๆ ก็ตามรับรู้ถึงคุณค่าในตนเองที่อาจจะลดน้อยลง

แนวคิดเรื่องแบบทดสอบทางจิตวิทยาและเครื่องมือการวิจัย

ความเชื่อรวมทั้งความจริงในเรื่องความแตกต่างของมนุษย์ในด้านความสามารถ บุคลิกภาพ และพฤติกรรม ประกอบกับมนุษย์อยู่รวมกันเป็นสังคม มีการติดต่อเกี่ยวข้องกัน การอยู่รวมกันย่อมจะต้องรู้จักและเข้าใจกัน เพื่อให้การดำเนินชีวิตมีความราบรื่น การรู้จักและเข้าใจกัน ต้องอาศัยการศึกษาพฤติกรรมของบุคคลเหล่านั้น ทำให้เกิดแนวคิดในเรื่องการวัด เพื่อแยกความแตกต่างดังกล่าวของมนุษย์ขึ้นจากประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ (สุชีรา ภัทราวุธวรรณ, 2545, น. 1; สมพร สุทัศน์ีย์, 2544, น. 1)

ในช่วงเวลาก่อนที่มนุษย์จะประดิษฐ์คิดค้นเครื่องมือวัด มนุษย์ในอดีตค้นพบความแตกต่างระหว่างบุคคลได้แล้ว โดยการสังเกตจากร่างกายที่แตกต่างกัน แยกแยะศัตรูออกจากเพื่อนต่อมา เมื่อถึงช่วงต้นศตวรรษที่ 19 นักวิทยาศาสตร์สนใจเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคลในด้าน Sensorimotor และ mental abilities มากกว่าเรื่องอื่น ๆ ก่อนที่จะมีการสร้างเครื่องมือการวัดทางจิตวิทยาขึ้นนั้น การวัดจะทำการประมาณจากเวลา ระยะทาง และตัวแปรอื่น ๆ ซึ่งจะได้รับความสามารถในการรับรู้ และความสามารถในการสังเกตของคน ผู้ทำการสังเกตจะได้รับการฝึกมาอย่างดี อย่างไรก็ตาม การสังเกตของคนก็มีการคลาดเคลื่อนสูง ทั้งจากข้อมูลการสังเกตจากต่างบุคคล หรือแม้กระทั่งในบุคคลเดียวกันแต่ต่างเวลา ดังนั้นการศึกษากฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทางธรรมชาติก็เกิดขึ้นได้ยาก เนื่องจากการวัดขาดความเที่ยงตรง

ผู้ที่มีอิทธิพลต่อการนำไปสู่การวัดที่เป็นระบบ คือ Charles Darwin (ค.ศ. 1809-1882) ชาวอังกฤษ ซึ่งเป็นผู้บุกเบิกการศึกษาเรื่องพันธุศาสตร์ และตั้งเป็นทฤษฎีเรื่องวิวัฒนาการขึ้น ถูกโจมตีจากศาสนจักรเป็นอย่างมาก Darwin สนใจเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคล ในยุคนั้นนอกจาก Darwin แล้ว ยังมี นักจิตวิทยาคนอื่น ๆ เช่น Gustav Fechner, Wilhelm Wundt, Hermann Ebbinghaus (บุคคลเหล่านี้เป็นนักจิตวิทยาทดลองชาวเยอรมัน) ซึ่งเชื่อว่าเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ทางจิตวิทยาสามารถสร้างเครื่องมือแสดงออกมาเป็นข้อมูลเชิงปริมาณได้ เช่นเดียวกับทางเยอรมัน ทางด้านฝรั่งเศส จิตแพทย์และนักจิตวิทยาซึ่งสนใจเกี่ยวกับความผิดปกติทางจิตใจก็มีอิทธิพลต่อการสร้างเครื่องมือวัดทางจิตวิทยาเช่นกัน นอกจากนี้ยังมีนักวิทยาศาสตร์คนอื่น ๆ ในศตวรรษที่ 19 จากหลายหลากประเทศที่มีอิทธิพลต่อการวัดทางจิตวิทยา เช่น Francis Galton, James Cattell, E.H. Weber, Gustav Fechner และ Alfred Binet

การทดสอบในช่วงตอนต้นศตวรรษที่ 20

ในประเทศฝรั่งเศส แพทย์ชาวฝรั่งเศส 2 ท่าน คือ Esquirol และ Sequin ได้ทำการศึกษาเด็กปัญญาอ่อน เพื่อแยกเด็กเหล่านั้นออกจากเด็กปกติ และพยายามทำการทำนายพฤติกรรมของเด็กปัญญาอ่อนว่า จะทำอะไรได้บ้างในอนาคต เช่น การศึกษา การทำงาน เป็นต้น

ต่อมา นักจิตวิทยาชาวฝรั่งเศสที่มีชื่อเสียงคือ Alfred Binet และเพื่อนร่วมงานของเขา คือ Theodore Simon ได้รับหน้าที่จากกระทรวงศึกษาของรัฐบาลฝรั่งเศสในสมัยนั้น (ค.ศ. 1904) ให้สร้างแบบทดสอบขึ้น Binet และ Simon ได้ทำการสร้างแบบทดสอบเชาว์ปัญญาแบบแรกขึ้น ซึ่งประกอบด้วยข้อคำถามจำนวน 30 ข้อเรียงตามลำดับจากง่าย-ยาก ตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1905 แบบทดสอบนี้เน้นการวัดด้านความสามารถในการตัดสินใจ ความเข้าใจ และการใช้เหตุผล ต่อมาในปี ค.ศ. 1908 ได้มีการพัฒนาให้มีข้อคำถามจำนวนมากขึ้น รวมทั้งใช้กับกลุ่มตัวอย่างในจำนวนกว้างขึ้น คือ ช่วงอายุ 3-13 ปี

นักจิตวิทยาการวัดคนอื่น ๆ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการวัดทางจิตวิทยาเป็นอย่างมาก คือ Charles Spearman โดยได้พัฒนาทฤษฎีการทดสอบ (Test Theory) ขึ้น Edward L. Thorndike ได้พัฒนาแบบทดสอบสัมฤทธิ์ผล (Achievement Test) Lewin Teman พัฒนาแบบทดสอบเชาว์ปัญญา (Intelligence Testing) Robert Woodworth และ Herman Rorschach ได้ร่วมกันพัฒนาแบบทดสอบบุคลิกภาพ (Personality Testing) และเทคนิคภาพสะท้อน (Projective Techniques) ขึ้น การพัฒนาด้านการวัดทางจิตวิทยาได้เจริญรุดหน้า ปัจจุบันมีเครื่องมือวัดลักษณะต่าง ๆ ของมนุษย์จำนวนมาก และมีความเที่ยงตรงมากขึ้นด้วย (อุทุมพร จามรมาน, 2537, น. 1-7; สุชีรา ภัทรายุทธวรรณ์, 2545, น. 2-8)

ความหมายของการวัดและการประเมิน (Measurement and Evaluation)

การวัดมีความหมายกว้างและครอบคลุมถึงการทดสอบด้วย นักจิตวิทยาหลายท่านได้ให้ความหมายของการวัด ดังนี้

การวัด (ผล) (Measurement) คือ การกำหนดตัวเลขให้กับสิ่งที่ถูกวัดตามเกณฑ์ที่ได้ตั้งไว้ ตัวอย่างเช่น เรานำเครื่องมือวัดที่สร้างและทดลองใช้จนเป็นมาตรฐานแล้ว ไปวัดความสามารถของนักเรียนกลุ่มหนึ่ง สมมุติเป็นแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ในวิชาคณิตศาสตร์ ระดับชั้น ม.3 จำนวน 50 คน จะได้ตัวเลขมา 50 ตัวเลข ซึ่งแต่ละตัวจะแทนค่าความสามารถด้านคณิตศาสตร์ของนักเรียนที่ถูกวัดแต่ละคน การได้มาซึ่งตัวเลขดังกล่าวเป็นการวัดผล (รัตนา ศิริพานิช, 2528, น. 14)

การวัด คือ กระบวนการให้ตัวเลขแก่บุคคล หรือคุณลักษณะของบุคคลตามกฎเกณฑ์ใดกฎเกณฑ์หนึ่ง การวัดต้องการการใช้ตัวเลข แต่ไม่ต้องการการตัดสินคุณค่าตัวเลขนั้น ๆ ตัวเลขจะเป็นตัวแทนที่มีประโยชน์ในการประเมิน ดังนั้น การวัดเป็นการกำหนดตัวเลขให้แก่สิ่งของ ค่าที่ได้เป็นเชิงปริมาณอย่างมีกฎเกณฑ์หรือเงื่อนไขที่กำหนดว่า จะทำอย่างไรกับสิ่งนั้นหรือตอบอย่างนั้นแล้วจะได้คะแนนเท่าใด เช่น ตอบว่า “ทำเป็นประจำ” จะได้ 4 คะแนน ตอบว่า “ทำบ่อย ๆ” จะได้ 3 คะแนน “ค่อนข้างบ่อย” จะได้ 2 คะแนน และ “ไม่เคยทำเลย” จะได้ 1 คะแนน เป็นต้น (Ebel and Frisbie, 1986, p. 14 อ้างถึงใน สมพร สุทัศน์ีย์, 2544, น. 3)

ส่วนคำว่า การประเมินนั้น หมายถึง กระบวนการในการตัดสินคุณภาพหรือคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ผลผลิตที่เกิดจากกระบวนการผลิต หรือการประเมินหมายถึง กระบวนการในการตัดสินผลของการวัด ดังนั้น การประเมินเป็นส่วนขยายของการวัด ถ้าเป็นการประเมินเชิงปริมาณจะต้องอาศัยการวัดรวมกับการตัดสินคุณค่า แต่ถ้าเป็นการประเมินเชิงคุณภาพจะใช้ตัวเลขกำหนด อย่างไรก็ตามการวัดและการประเมินจะเกิดควบคู่กัน การประเมินเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องจากการวัดโดยเฉพาะการวัดทางจิตวิทยาจำเป็นต้องอาศัยการประเมิน เพื่อแปลความหมาย และสรุปคุณลักษณะของบุคคล (สมพร สุทัศน์ีย์, 2544, น. 3-4)

ศศิพัฒน์ ยอดเพชร (2549, น. 3) ได้กล่าวว่า การประเมินผล หมายถึง กระบวนการในการวัด การแสวงหาสารสนเทศ การติดตาม การตรวจสอบ การตัดสินคุณค่า เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจในเรื่องของความคุ้มค่า ความพอเพียง ความมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ โดยพิจารณาวิเคราะห์เปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นทั้งจุดเด่นและจุดด้อยของผลที่ปรากฏออกมาว่าสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของนโยบายแผนงาน โครงการที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยมีระยะเวลาที่แน่นอน ภายใต้การสังเกตจับบันทึกอย่างเป็นระบบ และมีมาตรฐานเป็นแบบเดียวกัน ซึ่งถ้าไม่ได้ผลตามที่กำหนดไว้ในนโยบาย แผนงานหรือ โครงการเพื่อจะได้ปรับปรุงให้ดีขึ้น

แนวคิดในการประเมินคุณลักษณะมนุษย์

แนวคิดในการประเมินคุณลักษณะมนุษย์ที่นำไปสู่การประเมินที่มีประสิทธิภาพ มีดังนี้

1. มนุษย์มีความแตกต่าง มนุษย์แต่ละคนเกิดจากบรรพบุรุษที่แตกต่างกัน อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน มนุษย์จึงมีพฤติกรรม นิสัยใจคอทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อที่แตกต่างกัน ผลที่ได้จากการวัดลักษณะมนุษย์หลาย ๆ ลักษณะ และหลาย ๆ คนจึงมีค่าเฉลี่ยซึ่งทำให้เข้าใจมนุษย์เป็นภาพรวม

2. พฤติกรรมมนุษย์มีลักษณะเป็นสากล ไม่ว่าคนชาติใด หรือภาษาใด ย่อมมีพฤติกรรมแสดงออกซึ่งความคิด หรืออารมณ์ต่าง ๆ คล้าย ๆ กัน เช่น พฤติกรรมก้าวร้าว พฤติกรรมดีใจ เสียใจ เศร้าใจ ฯลฯ จากแนวความคิดข้อนี้ทำให้การศึกษาพฤติกรรมของคนกลุ่มเล็ก ๆ 2-3 คนก็สามารถสรุปลักษณะพฤติกรรมไปสู่คนกลุ่มใหญ่ได้

3. มนุษย์มีความซับซ้อน เป็นลักษณะทางจิตวิทยาอีกลักษณะหนึ่งเนื่องจากพฤติกรรมของมนุษย์มีเหตุผลเบื้องหลังมากมาย หรือเกิดจากปัจจัยต่าง ๆ มากมาย เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน อาจเกิดจากความขยัน ความสามารถในการอ่าน สิ่งแวดล้อมที่ประเทืองปัญญาที่บ้าน และบุคลิกภาพที่เอื้ออำนวยต่อการเรียน เป็นต้น หรือมีปัจจัยทางด้านจิตวิทยาเข้ามามีอิทธิพลต่อพฤติกรรมที่ต้องการวัด เช่น มีความเครียดมาเกี่ยวข้องในการสอบ หรือตัวแปรทางชีวสังคม เช่น อายุ เพศ ฯลฯ ก็มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมที่ต้องการวัดจากแนวคิดข้อนี้จึงนำไปสู่การควบคุมอิทธิพลดังกล่าวด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังนี้

3.1 ควบคุมปัจจัยดังกล่าวด้วยวิธีการต่าง ๆ และวัดในสถานการณ์ต่าง ๆ หลายสถานการณ์และวัดหลายครั้ง

3.2 วัดพฤติกรรมหลาย ๆ ด้าน และวัดในสถานการณ์ต่าง ๆ หลายสถานการณ์และวัดหลายครั้ง

3.3 ควบคุมสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่มีอิทธิพลในการตอบแบบทดสอบ

พฤติกรรมของมนุษย์อยู่ในกฎเกณฑ์ทางสังคม หรือจริยธรรมรวมทั้งอิทธิพลบางอย่างบุคคลมักจะหลีกเลี่ยงไม่ตอบหรือตอบไม่ตรงกับความจริงเพราะถ้าตอบตรงตามความเป็นจริงก็เกรงว่าจะเป็นที่ตำหนิติเตียนของสังคมหรือทำให้เกิดผลร้ายแก่ตนเอง เช่น การให้พนักงานแสดงความเห็นเกี่ยวกับการทำงานของผู้บังคับบัญชา ผู้ตอบไม่อาจตอบตามข้อเท็จจริงได้ ผลการทดสอบจึงบิดเบือน แนวคิดข้อนี้จึงนำไปสู่การระมัดระวังในการใช้คำพูดในแบบทดสอบและการอธิบายให้ผู้รับการทดสอบเข้าใจเจตนารมณ์ของการทดสอบว่าต้องการหาค่าโดยเฉลี่ย ผู้ตอบไม่ต้องระบุนชื่อ ผลการทดสอบจะไม่มีผลกระทบต่องาน เป็นต้น

4. มนุษย์ทุกคนมีคุณค่าและศักดิ์ศรี การทดสอบทางจิตวิทยาใด ๆ ไม่ควรทำให้เกิดผลเสียแก่มนุษย์อันเป็นทรัพยากรที่มีค่า เช่น การทดสอบพฤติกรรมการติดยาเสพติด โดยให้ผู้รับการทดสอบเสพยาเสพติด แล้ววัดพฤติกรรม วิธีนี้ไม่ควรกระทำอย่างยิ่ง แนวคิดนี้จึงนำไปสู่การคำนึงถึงจรรยาบรรณในการประเมินพฤติกรรมของมนุษย์ การวัดทางจิตวิทยาบางอย่างต้องการล่วงความในใจ หรือการล่วงความลับ ซึ่งอาจยังผลให้เกิดความเสียหายต่อสวัสดิภาพทางกายและใจของผู้รับการทดสอบได้ (สมพร สุทัศนีย์, 2544, น. 4-6)

ธรรมชาติของการวัดทางจิตวิทยา

การวัดทางจิตวิทยาเป็นการวัดพฤติกรรมเชิงปริมาณ (Quantitative method) ทำให้สามารถตัดสินและสรุปผลการวัดได้อย่างถูกต้องแม่นยำและมีหลักเกณฑ์ สมมติว่าจะวัดพฤติกรรมที่แสดงความเอื้อเฟื้อของเด็กนักเรียน 2 คน ก็วัด “พฤติกรรมการนำบัตรรางวัลใส่ในกล่องบริจาค” เป็นจำนวนครั้งหรือเป็นหน่วยปริมาณของพฤติกรรมเอื้อเฟื้อของเด็กทั้งสองสามารถนำมาเปรียบเทียบกันได้ การวัดทางจิตวิทยาเป็นการวัดลักษณะภายใน (Constructs) ซึ่งเป็นสิ่งที่ยากแก่การวัด ดังนั้นจึงต้องหาวิธีการวัดที่ถูกต้อง เทียบตรง แม่นยำและเชื่อถือได้ โดยอาศัยเครื่องมือที่มีคุณภาพผ่านการแก้ไขปรับปรุงด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น อาศัยผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและวิธีการทางสถิติคำนวณและวิเคราะห์ เป็นต้น

การวัดเพื่อค้นหาคุณลักษณะต่าง ๆ ของบุคคล ได้แก่ สภาวะจิต การรู้สึก การรับรู้ ความสนใจ ความจำและบุคลิกภาพด้านต่าง ๆ จึงสรุปบทบาทหน้าที่ของการวัดทางจิตวิทยาได้ดังนี้

1. วัดพัฒนาการของมนุษย์ หมายถึง วัดความเจริญเติบโต การเปลี่ยนแปลงในด้านปริมาณคุณภาพ ได้แก่ การวัดพัฒนาการทางกาย อารมณ์สังคม และเชาวน์ปัญญาเพื่ออธิบายการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากช่วงเวลาหนึ่งไปสู่ช่วงเวลาหนึ่ง

2. วัดความแตกต่างระหว่างบุคคลและวัดความแตกต่างภายในคน ๆ เดียวกัน แบบทดสอบทางจิตวิทยามีหน้าที่พื้นฐานที่สำคัญ คือ การวัดความแตกต่างระหว่างบุคคลหรือพฤติกรรม การตอบสนองของบุคคลที่มีต่อสถานการณ์ ตัวอย่างเช่น วัดความแตกต่างของพฤติกรรมตั้งใจเรียนของเด็กอีกคนหนึ่งในระดับใด หรือวัดความแตกต่างของพฤติกรรมตั้งใจเรียนของเด็กคนหนึ่งในระดับใด หรือวัดความแตกต่างของพฤติกรรมตั้งใจเรียนของเด็กคนหนึ่งในช่วงโมเมนต์ศาสตร์ และช่วงโพลศึกษาว่าแตกต่างกันอย่างไร ผลจากการวัดทำให้สามารถเปรียบเทียบพฤติกรรมของบุคคลได้ และทำให้สามารถปรับตัวเข้าหากันได้

3. วัดความเบี่ยงเบนของพฤติกรรม รวมทั้งการวัดความเสื่อมทางสมองในระยะแรกของการวัดทางจิตวิทยาดังได้กล่าวมาแล้ว เป็นการวัดพฤติกรรมอื่น ๆ แล้วเปรียบเทียบกับมาตรฐานทางสังคมว่าเบี่ยงเบนไปมากน้อยเพียงใด เพื่อประโยชน์ในการให้บริการปรึกษา แนะนำ และบำบัดรักษาต่อไป (สมพร สุทัศน์ย์, 2544, น. 10-12)

การวัดดังกล่าวรวมความถึงการทดสอบทางจิตวิทยาซึ่งการวัดทางจิตวิทยาก่อให้เกิดประโยชน์แก่มวลมนุษย์ 3 ประการ คือ

1. เข้าใจพฤติกรรม ในที่นี้หมายถึง เข้าใจสาเหตุของพฤติกรรมว่าเหตุใดบุคคลจึงแสดงพฤติกรรมเช่นนั้น

2. ทำนายพฤติกรรมได้ หมายถึง การคาดคะเนว่าพฤติกรรมนั้นจะเกิดขึ้นอีกหรือไม่ พฤติกรรมอะไรจะเกิดขึ้นต่อไป

3. ควบคุมพฤติกรรมได้ หมายถึง ความสามารถที่จะทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมใด พฤติกรรมหนึ่งก็ได้ตามใจปรารถนา

ระดับของการวัด (Levels of Measurement)

ตัวเลขที่กำหนดให้แก่ลักษณะที่วัดจะบอกระดับของพฤติกรรมที่วัดแต่ตัวเลขที่กำหนดให้แก่พฤติกรรมนั้นสื่อความหมายไม่เหมือนกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระบบของการวัด การวัดมีระบบที่เรียกว่า มาตรา (Scale) ซึ่งมีค่าแตกต่างกัน ได้แบ่งระดับการวัดเป็น 4 ระดับคือกัน (Stevens, 1951 อ้างถึงใน สุชีรา ภัทรายุทธวรรณ์, 2545, น. 33-35; ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, 2547, น. 88-91)

1. มาตราจัดประเภท (The Nominal scale หรือ Categories) เป็นการวัดพื้นฐานที่สุด เป็นการแบ่งแยกข้อมูลที่ได้ศึกษาออกเป็นกลุ่มตามคุณสมบัติที่กำหนดไว้ ถ้ามีคุณสมบัติเหมือนกันก็จัดอยู่กลุ่มเดียวกัน มาตรการวัดระดับนี้ใช้ตัวเลขเพียงระบุว่าเป็นบุคคลหรือสิ่งของอยู่ในประเภทใด เช่น สถานที่เกิดแบ่งเป็น ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก และภาคใต้ หลักการพื้นฐานของมาตราจัดประเภท คือ ความเท่ากันของค่าการสังเกตจะอยู่ในประเภทเดียวกัน ไม่มีค่าที่มากกว่าหรือน้อยกว่ากัน

2. มาตราจัดอันดับ (Ordinal scale) เป็นการวัดที่ให้รายละเอียดในการวัดมากขึ้น โดยมาตราวัดจัดอันดับ แสดงถึงความแตกต่างของข้อมูลว่ามากกว่า หรือน้อยกว่าตัวอย่างที่ได้จากการวัดจะบอกอันดับที่ของสิ่งที่วัด เช่น เศรษฐฐานะแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม หรือ 3 อันดับ คือ สูง กลาง ต่ำ นอกจากจัดกลุ่มเป็น 3 กลุ่มแล้ว ยังสามารถเรียงอันดับจากต่ำไปสูงได้อีกด้วย กล่าวโดยสรุป การวัดระดับอันดับ มีลักษณะ ดังนี้

2.1 การจัดกลุ่ม จัดประเภทข้อมูล ต้องเรียงลำดับโดยอาศัยเกณฑ์ใดเกณฑ์หนึ่ง หรือ ตามลักษณะเฉพาะของตัวแปร เช่น เรียงลำดับตามความสูงต่ำ ตามคุณสมบัติเฉพาะ

2.2 ไม่สามารถเปรียบเทียบปริมาณ ความแตกต่างของแต่ละอันดับได้ว่า แตกต่างกันมากน้อยเพียงใด

2.3 อาจใช้ตัวเลข หรือสัญลักษณ์ที่มีลักษณะจัดอันดับตำแหน่ง (Rank Order) แทนข้อมูลที่จัดกลุ่ม จัดประเภทได้

3. มาตราอันตรภาค (Interval Scale) การวัดระดับอันตรภาคเป็นการกำหนดตัวเลขให้แก่พฤติกรรมหรือสิ่งของ เพื่อแสดงระยะห่างของพฤติกรรมหรือสิ่งของ ตัวเลขเหล่านี้สามารถ

บอกได้ว่า ลักษณะของพฤติกรรมหรือสิ่งของมีระยะห่างกันเท่าใด หรือมากน้อยกว่ากันเท่าใด หรือมากน้อยกว่ากันเท่าใด ข้อมูลกับการวัดเรียกว่า “Score Data” ค่าที่ได้จึงให้ค่าทางคณิตศาสตร์ที่สูงกว่ามาตรวัดแบบนามบัญญัติ และแบบจัดอันดับ

ตัวอย่าง	ตัวแปรระดับช่วงและมาตราวัด
ตัวแปร	มาตราวัด
รายได้ต่อเดือน	15,001-20,000 บาท 20,001-25,000 บาท 25,001-30,000 บาท
ระดับอายุ	26-30 ปี 31-35 ปี 36-40 ปี

โดยสรุป การวัดระดับช่วง หรือการวัดโดยใช้มาตราช่วง มีลักษณะ ดังนี้

- 1) การจัดแบ่งกลุ่ม หรือประเภทจะทำเป็นช่วง ๆ แต่ละช่วงมีความห่างเท่ากัน
- 2) จุดเริ่มต้นของแต่ละประเภทไม่มีจุดเริ่มต้นที่เป็นไปตามธรรมชาติ เป็นจุดศูนย์สมมติ
- 3) ชุดของตัวเลขแต่ละชุดสามารถนำมาเปรียบเทียบกับชุดของตัวเลขอื่นได้ โดย

อาศัยความสัมพันธ์แบบเส้นตรง

4. มาตรอัตราส่วน (Ratio scale) ผลการวัดที่อยู่ในมาตรอัตราส่วนนับได้ว่าเป็นระดับ

การวัดที่สูงสุด ตัวเลขที่ได้สามารถนำมาบวก ลบ คูณ หารกันได้และมีคุณสมบัติพื้นฐานเหมือนมาตราอื่น ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นและมีค่าเป็นศูนย์แท้ เช่น ตัวเลขที่บอกถึงความสูง ความยาว ระยะทาง น้ำหนัก เป็นต้น ทำให้เห็นความแตกต่างระหว่างหน่วยแต่ละหน่วย และทุกช่วงของการวัดมีความแตกต่าง เช่น

ตัวแปร	มาตราวัด
น้ำหนัก (กิโลกรัม)	35, 38, 40, 41, 45
ระยะเวลา	เป็นชั่วโมง...นาที่...วินาที...
จำนวนบุตรที่มี (คน)	1, 2, 3, 4

การที่บุคคลเข้าใจลักษณะและข้อจำกัดของมาตราการวัด จะทำให้สามารถแปลความหมายของการวัดได้ถูกต้อง เหมาะสมและสามารถใช้มาตราการวัดได้ตรงตามจุดประสงค์ เช่น ต้องการทราบว่าเด็กคนที่ 1 ได้คะแนนสอบมากกว่าคนที่ 2 และคนที่ 3 เท่าไร ถ้าครูใช้คะแนนเปอร์เซ็นต์ไถ่รายงานผลสอบ การรายงานผลสอบจึงไม่ตรงกับจุดประสงค์ที่วางไว้เพราะเปอร์เซ็นต์ไถ่เป็นมาตราวัดแบบจัดอันดับ ทำให้ทราบแต่เพียงอันดับที่เท่านั้น เช่น สิริเยมสอบได้เปอร์เซ็นต์ไถ่ที่

70 สินีและสินางูสอบได้เปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 50 และ 40 ตามลำดับ จึงบอกได้แต่เพียงว่า สินีได้คะแนนดีกว่าสินีและสินีได้คะแนนดีกว่าสินางู แต่ไม่อาจบอกได้ว่าสินีได้คะแนนดีกว่าสินีเท่าไร และสินีได้คะแนนดีกว่าสินางูเท่าไร ทั้งนี้เพราะช่วงคะแนนของเปอร์เซ็นต์ไทล์แต่ละช่วงจะไม่เท่ากัน คือ ช่วงคะแนนเปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ต่ำมากและสูงมากจะใหญ่กว่าช่วงคะแนนเปอร์เซ็นต์ไทล์ระดับปานกลาง เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์นั้น ที่สำคัญก็มีอยู่หลายประเภท หลายลักษณะ ซึ่งจะมีความแตกต่างกันไปตามความซับซ้อนในการสร้าง รูปแบบการตอบ การนำไปใช้ และการวิเคราะห์แปรผล ซึ่งเครื่องมือในแต่ละประเภท แต่ละลักษณะนั้นจะมีความเหมาะสมกับการใช้รวบรวมข้อมูลที่แตกต่างกันไป

ลักษณะคำถามของแบบทดสอบ

ลักษณะคำถามของแบบทดสอบ มี 2 ลักษณะ ได้แก่ แบบคำถามปลายเปิด (Open Ended Question) และคำถามปลายปิด (Close Ended Question)

1. แบบคำถามเปิด (Open Ended Question)

คำถามปลายเปิดเป็นรูปแบบคำถามในลักษณะที่ถามอย่างกว้าง ๆ เปิดโอกาสให้ผู้ตอบ ได้ตอบอย่างเสรีตามความพอใจ เช่น

- การเรียน การสอนในโรงเรียนสาธิตมีปัญหาอะไร
- การคัดเลือกนักเรียนเข้าโรงเรียนสาธิตมีปัญหาอะไรบ้างหรือไม่
- ปัจจุบันท่านมีอายุ.....ปี

คำถามแบบเปิดมักใช้เมื่อต้องการข้อมูลหรือความเห็นเชิงกว้าง ๆ และนิยมใช้เป็น การศึกษานำร่อง (Pilot Study) เพื่อหาข้อถาม และคำตอบของคำถามแบบปิดรวมทั้งใช้สร้างข้อความ เจตคติด้วย กล่าวคือ ก่อนจะสร้างคำถามปิด จะใช้คำถามเปิดส่งไปสอบถามกลุ่มตัวอย่างจำนวน หนึ่งไม่น้อยกว่า 30 คนเพราะจะทำให้การตอบกระจายมากพอสมควร จากนั้นนำคำตอบมาปรับ เป็นคำตอบของคำถามปิดที่จะใช้จริง

ข้อดีในการใช้คำถามเปิด

- 1) ผู้ตอบมีโอกาสใช้ความคิดเห็นของตนเองอย่างเสรี
- 2) ได้คำตอบที่เป็นภาษาเขียนของผู้ตอบเอง ซึ่งตรงกับความเป็นจริงของผู้ตอบ มากกว่าแบบปิด
- 3) สร้างคำถามง่าย สะดวก และเสียเวลาน้อย ผู้ไม่ค่อยชำนาญก็สร้างให้มีคุณภาพ ได้

4) สามารถสร้างคำตอบให้ยาวหรือสั้นตามการเว้นช่องว่างไว้ให้

5) สามารถสร้างให้วัดข้อมูลที่มีความละเอียดลึกซึ้งมาก ๆ ได้

ข้อจำกัดของคำถามปลายเปิด

1) วิเคราะห์สรุปผลได้ยาก เพราะคำตอบที่ได้มักกระจัดกระจายแตกต่างกันมาก

2) ขาดความสะดวกในการตอบ ผู้ตอบต้องคิดหาคำตอบ และเขียนคำตอบด้วยตนเองทำให้ตอบได้ช้า

3) ผู้ตอบบางคนขาดทักษะในการเขียนคำตอบ ข้อมูลที่ได้มีความน่าเชื่อถือต่ำกว่าคำถามปลายปิด

4) คำตอบที่ได้อาจไม่ตรง หรือไม่เกี่ยวข้องกับข้อมูลที่ต้องการเลย

2. คำถามปลายปิด (Close Ended Question)

คำถามปลายปิดเป็นรูปแบบคำถามที่ผู้สร้างมีคำตอบอยู่ในใจ และจัดเตรียมคำตอบไว้ล่วงหน้า ผู้ตอบเพียงเลือกตอบจากคำตอบที่กำหนดให้เท่านั้น การสร้างแบบสอบถามปลายปิดนี้ ข้อความต่าง ๆ ที่กำหนดเป็นคำตอบไว้นั้น มักจะได้จากการตอบคำถามเปิด หรือถามจากผู้รู้ เอกสาร การวิจัย แหล่ง ข้อมูลต่าง ๆ แบบสอบถามคำถามปิดนี้ยังได้แบ่งออกได้อีกหลายประเภท ได้แก่

1) แบบให้เลือกตอบอย่างใดอย่างหนึ่งในสองอย่าง หรือแบบคำถามสองคำตอบ (Dichotomous Questions) รูปแบบนี้เป็นคำถามที่จะเลือกตอบอย่างใดอย่างหนึ่งในสองคำตอบ เช่น ใช่ ไม่ใช่ เคย ไม่เคย เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย การตั้งข้อความคำถามเป็นแบบประโยคคำถาม หรือประโยคบอกเล่าก็ได้ เช่น

เด็กที่พ่อ แม่ขาดการเอาใจใส่มักเป็นเด็กเกเร

☐ ใช่

☐ ไม่ใช่

ท่านเคยดูรายการซูรัก ซูสหรือไม่

☐ เคย

☐ ไม่เคย

หรืออาจกำหนดคำถามเป็นลักษณะบอกเล่าก็ได้ เช่น

1. ☐ ชาย

☐ หญิง

2. ☐ โสด

☐ แต่งงานแล้ว

3. ☐ คนไทย

☐ คนต่างด้าว

2) แบบให้เลือกตอบหนึ่งคำตอบจากหลายคำตอบ (Multiple Choice Questions)

รูปแบบนี้เหมือนกับแบบทดสอบชนิดเลือกตอบ แต่คำถามจะกำหนดให้ตอบหลายคำตอบ (ตั้งแต่ 3 ขึ้นไป) และเลือกหนึ่งคำตอบ แต่ละคำถามไม่จำเป็นต้องมีจำนวนคำตอบ

ให้เลือกตอบเท่านั้น ทั้งนี้ผู้ผู้แล้วแต่สถานการณ์ของคำถามนั้น ๆ และวัตถุประสงค์ของการวิจัย นอกจากนั้นบางครั้งยังต้องมีตัวเลือกแบบเปิดไว้ให้เติมด้วย

ท่านจบการศึกษาสูงสุดระดับใด

☐ ประถมศึกษา	☐ มัธยมศึกษาตอนต้น
☐ มัธยมศึกษาตอนปลาย	☐ อนุปริญญา
☐ ปริญญาตรี	☐ สูงกว่าปริญญาตรี

ถ้าเป็นไปได้ท่านต้องการมีบุตรกี่คน

☐ ไม่ต้องการมีเลย	☐ 1 คน
☐ 2 คน	☐ 3 คน
☐ มากกว่า 4 คน ระบุ.....	

3) แบบให้เลือกหลายคำตอบ

รูปแบบนี้เป็นแบบกำหนดคำตอบไว้ให้หลายคำตอบ ผู้ตอบมีโอกาสเลือกตอบได้หลายคำตอบ เช่น

ท่านเคยใช้วิธีคุมกำเนิดวิธีใดบ้าง

☐ กินยา	☐ ฉีดยา
☐ ใส่ห่วง	☐ ทำหมัน

เหตุใดท่านจึงเลือกทำงานในกรุงเทพมหานคร

☐ มีโอกาสก้าวหน้ามาก	☐ มีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพมหานคร
☐ รายได้ดี	☐ มีความสะดวกสบายมาก
☐ อื่น ๆ ระบุ.....	

ท่านเคยสอนหนังสือระดับใดบ้าง

☐ อนุปาล	☐ ประถมศึกษา
☐ มัธยมศึกษาตอนต้น	☐ มัธยมศึกษาตอนปลาย
☐ อนุปริญญา	☐ ปริญญาตรี
☐ อื่น ๆ ระบุ.....	

4) แบบคำถามให้เลือกตอบตามลำดับ (Ranking Item)

รูปแบบคำถามนี้จะกำหนดให้ผู้ตอบตอบตามลำดับเหตุการณ์เกิดก่อนหลัง หรือเป็นการตอบตามลำดับความสำคัญโดยให้ใส่หมายเลข 1, 2, 3, 4..... ตามลำดับ เช่น

ท่านชอบอ่านหนังสือพิมพ์รายวันฉบับใดมากที่สุดเรียงตามลำดับ

- ☐ ไทยรัฐ
- ☐ เดลินิวส์
- ☐ ข่าวสด
- ☐ มติชน
- ☐ คม-ชัด-ลึก
- ☐ สยามรัฐ
- ☐ บ้านเมือง

ท่านสนใจรายการโทรทัศน์รายการใดต่อไปนี่มากที่สุดเรียงลำดับ

- ☐ ข่าวในประเทศ
- ☐ ข่าวต่างประเทศ
- ☐ ภาพยนตร์ไทย-ต่างประเทศ
- ☐ ดนตรี
- ☐ การ์ตูน
- ☐ เกมสโตร์ต่าง ๆ

5) แบบประเมินค่า (Rating Scale)

รูปแบบคำถามนี้คล้ายกับแบบคำถามให้เลือกตอบต่างกันเพียงแต่คำตอบที่ให้เลือกนั้นมีลักษณะเป็นแบบเปรียบเทียบกันตามปริมาณมากน้อย และจัดเรียงลำดับไว้ รูปแบบนี้คำตอบของทุกข้อคำถามถ้าในเนื้อหาเดียวกันจะมีคำตอบเท่ากัน และเหมือนกันทุกข้อ จึงสะดวกในการสร้าง การตอบและการวิเคราะห์ เช่น

ก) แบบสามคำตอบ

ท่านได้รับความรู้จากการอบรมครั้งนี้เพียงใด

- ☐ สูง
- ☐ ปานกลาง
- ☐ น้อย

ท่านพอใจสภาพการทำงานของท่านหรือไม่

- ☐ พอใจ
- ☐ เฉย ๆ
- ☐ ไม่พอใจ

ข) แบบสี่คำตอบ

บริษัทให้สวัสดิการแก่พนักงานดีเพียงใด

- ☐ ดีเลิศ
- ☐ ดี
- ☐ พอใช้
- ☐ ไม่ดีเลย

การคุมกำเนิดขัดต่อหลักฐานทางพระพุทธศาสนา

- ☐ เห็นด้วยอย่างยิ่ง   ☐ เห็นด้วย
☐ ไม่เห็นด้วย   ☐ ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

ค) แบบหาคำตอบ

ท่านได้รับความรู้จากประชุมครั้งนี้เพียงใด

- ☐ มากที่สุด   ☐ มาก   ☐ ปานกลาง   ☐ น้อย   ☐ น้อยที่สุด

ท่านได้รับความสะดวกในการประชุมครั้งนี้เพียงใด

- ☐ ดีเลิศ   ☐ ดี   ☐ ปานกลาง   ☐ ไม่ค่อยดี   ☐ ไม่ดีเลย

หรือ แบบประเมินตั้งแต่หาคำตอบขึ้นไปและใช้ตัวเลขกำกับแทนตัว

หนังสือได้ เช่น

การให้บริการของโรงพยาบาลศิริราช

เป็นกันเอง	5	4	3	2	1	ห่างเหิน

ความรู้จากการเข้าประชุม

ใหม่	5	4	3	2	1	เก่า

ง) แบบเจ็ดคำตอบ

ท่านมีความรู้สึกอย่างไรเกี่ยวกับการคุมกำเนิด

ให้โทษ	7	6	5	4	3	2	1	มีประโยชน์
ของใหม่	7	6	5	4	3	2	1	ของเก่า
สบายใจ	7	6	5	4	3	2	1	ไม่สบายใจ

ข้อดีของคำถามแบบปิด

- 1) ช่วยให้ผู้ตอบ ตอบได้เร็วและตรงตามวัตถุประสงค์
- 2) ข้อมูลที่ได้ไม่กระจัดกระจาย วิเคราะห์ง่าย
- 3) ข้อมูลที่ได้มีความน่าเชื่อถือสูง
- 4) ความสามารถและทักษะในการเขียนของผู้ตอบไม่เป็นปัญหาในการตอบ
- 5) สามารถตอบได้มากข้อ เพื่อให้ครอบคลุมเนื้อหาได้ทั้งหมด
- 6) คำตอบที่ได้สามารถเปรียบเทียบกันได้ดี และเปรียบเทียบกันได้ทันที
- 7) สามารถนำไปลงรหัสได้ทันที และบางกรณีสามารถกระทำรหัสไว้ เพื่อนำไป

บันทึก (Key) ได้เลย

ข้อจำกัดของข้อคำถามแบบปิด

- 1) ผู้ตอบไม่มีส่วนในการใช้ความคิดเห็นของตนเองมากนัก
- 2) เป็นการไม่ให้อิสระแก่ผู้ตอบ ผู้ตอบอาจเดา หรือแสรังตอบ ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลไม่แท้จริง
- 3) ตัวเลือกบางตัวไม่ตรงกับความต้องการของผู้ตอบ
- 4) สร้างได้ยาก ต้องอาศัยความรู้ความชำนาญ
- 5) บางครั้งมีความลำเอียงในการตอบบางครั้งคำตอบไม่แยกกันอย่างเด็ดขาด ทำให้คำถามกำกวม ผู้ตอบไม่รู้จักตอบอย่างไร (บุญธรรม กิจปรีดาภิสุทธิ์, 2534, น. 92; นิสารัตน์ ศิลปเดช, 2542, น. 123; สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2544, น. 279-280)

แนวคิดเกี่ยวกับการทารุณกรรมเด็ก (Child Abuse)

การทารุณกรรมมักจะเกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชน ซึ่งจากข้อมูลของ อารีรัตน์ นฤดมพงษ์ (2547, น. 27-30) เห็นว่า “ผู้กระทำทารุณ หมายความว่า บิดา ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ ผู้รับดูแลเด็ก และบุคคลใดก็ตาม” ดังมีอุปบัติการณ์มาดมายปรากฏในสังคมไทย อย่างไรก็ตามในที่นี้ การทารุณกรรมเด็ก หมายความว่า การที่เด็กถูกกระทำทารุณจากกลุ่มบุคคลใด ๆ รวมไปถึงกลุ่มขบวนการค้ามนุษย์ด้วย ตัวอย่างที่ปรากฏให้เห็นคือ ผู้เสียหายจากขบวนการค้ามนุษย์ส่วนใหญ่ก็ถูกกระทำทารุณกรรมเช่นเดียวกัน มีลักษณะและรูปแบบการทำร้าย ทารุณไม่แตกต่างกัน การทารุณกรรมเด็กนั้นมีผู้ให้นิยามความหมายไว้เป็นจำนวนมาก

C.H. Kempe, F. Silverman, B. Steele, W. Droegenmueller, and H. Silver (1962) อธิบายว่า การกระทำทารุณกรรมเด็ก (Child Abuse) เป็นกรณีที่บิดา มารดาหรือผู้ดูแลเด็กกระทำทารุณ หรือทรมานเด็กจนได้รับบาดเจ็บสาหัส เช่น รอยแตก และร่องรอยเขียวช้ำตามผิวหนัง ซึ่งมีผลให้เด็กได้รับอันตรายถึงพิการ หรือถึงแก่ความตายได้ (วัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล, 2545, น. 21)

Elizabeth Eratt (1986, p. 43) ให้คำจำกัดความว่า การกระทำทารุณกรรม หมายถึง การที่บิดามารดา หรือผู้ปกครองตลอดจนญาติใกล้ชิดกระทำอันตรายแก่ร่างกายและจิตใจ การทอดทิ้ง (Neglect) ตลอดจนการประพฤติทรมานทางเพศสัมพันธ์ (Sexual Abuse) (สุจิตรา แก้วสีนวน, 2545, น. 37)

วัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล (2545, น. 23) การกระทำหรืองดเว้นการกระทำใด ๆ ยังผลให้เกิดอันตรายแก่สติ เสรีภาพ ร่างกาย เพศ และจิตใจและชีวิตของเด็กอายุไม่ถึง 18 ปีบริบูรณ์ รวมถึงการละเลยไม่สนใจความเป็นอยู่ของเด็ก หรือทอดทิ้งเด็กให้พ้นไปจากตนด้วยประการใด ๆ

โดยสรุป การทารุณกรรมเด็ก หมายถึง เด็ก (อายุตั้งแต่ แรกเกิดถึง สิบแปดปี) ที่ถูก บิดามารดา ผู้ปกครองหรือบุคคลอื่น ๆ ทั้งในลักษณะบุคคล หรือขบวนการทำร้ายร่างกาย จิตใจ หรือล่วงเกินทางเพศ จนได้รับอันตรายต่อสุขภาพกาย และ สุขภาพจิต ทั้งนี้หมายความว่ารวมไปถึง การปล่อยปละละเลย การไม่เอาใจใส่ การทอดทิ้งหรือการใช้อารมณ์ หรือการทำร้ายอื่น ๆ

ลักษณะหรือรูปแบบการทารุณกรรมเด็ก

การทารุณกรรมเด็กมีลักษณะ หรือมีรูปแบบการกระทำซึ่งสามารถจำแนกได้โดยแบ่ง ออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่

1. การทารุณกรรมทางร่างกาย (Physical Abuse)
2. การทารุณกรรมทางด้านอารมณ์ จิตใจ (Emotional and Psychological Abuse)
3. การทารุณกรรมทางเพศ (Sexual Abuse)
4. การปล่อยปละละเลยทอดทิ้งเด็ก (Child Neglect) อาจเรียกว่า การปล่อยปละละเลยทางร่างกายไม่เลี้ยงดูอย่างเพียงพอ (Physical Neglect) หรือ การปล่อยปละละเลยหรือไม่เลี้ยงดูอย่างเพียงพอตามสิทธิ (Neglect) (กิติพัฒน์ นนทบุรีมະดุลย์, 2528; อารีรัตน์ นฤดมพงษ์, 2547, น. 27-30; พนม เกตุมาน, 2540, น. 53-54)

การทารุณกรรมทางกาย (Physical Abuse)

การทารุณทางกาย หมายถึง การที่ร่างกายของเด็กได้รับบาดเจ็บ รวมถึงการได้รับอันตรายซึ่งเกิดขึ้นโดยมิใช่เป็นอุบัติเหตุ ซึ่งมีประวัติ หรือมีข้อมูลชัดเจน การกระทำทารุณทางร่างกายนี้ผู้กระทำอาจเป็นบิดา มารดา ผู้ปกครอง สมาชิกในครอบครัวมีอารมณ์ หรือแม้กระทั่งบุคคลอื่นที่มีอารมณ์โกรธ จนเฉยใจไม่อาจจะรับอารมณ์ได้ กระทำการลงโทษโดยปราศจากเหตุผล ลักษณะการกระทำทารุณทางกาย อาจเรียกว่าเป็นการลงมือทำร้ายเด็ก ได้แก่ การทุบตี ด้วยมือ ไม้ หรือวัตถุของแข็ง เตะ ถีบเด็ก เอาบันไดหรือสิ่งตามตัว ร่างกาย แขนขา การทำให้เกิดบาดแผลจากไฟฟ้า การเอาเตารีดนาบ หรือ การเขย่าเด็ก (Shaking) ฯลฯ การทารุณกรรมทางกายอาจเกิดขึ้นเพียงครั้งเดียว หรือถูกทำร้ายซ้ำ ๆ จนเกิดการบาดเจ็บร้ายแรงถึงขั้นเสียชีวิตก็ได้ (กิติพัฒน์ นนทบุรีมະดุลย์, 2528; อารีรัตน์ นฤดมพงษ์, 2547, น. 27-30; พนม เกตุมาน, 2540, น. 53-54)

เด็กที่ถูกทำร้ายทารุณทางร่างกายอาจสังเกตอาการที่พบเห็นได้ดังต่อไปนี้ (อัมพล สุอำพัน, 2540, น. 314 อ้างถึงใน อารีรัตน์ นฤดมพงษ์, 2547, น. 28)

- 1) ลักษณะของบาดแผลเป็นลักษณะที่ไม่น่าจะเกิดขึ้นจากอุบัติเหตุ กล่าวคือ
ลักษณะของบาดแผลบางอย่างเป็นสิ่งบ่งชี้ว่า เด็กอาจถูกทำร้าย เช่น แผลจากบุหรี่ยี่
รอยเย็บนติด้วยเข็มขัด ปากและเหงือกบวมซ้ำจากการถูกตบ แผลบวมพองจากการถูกเตารีดนาน
เป็นต้น
- 2) แผลฟกช้ำที่เกิดขึ้นมีทั้งเก่า และใหม่แสดงว่าถูกละเลย หรือ ทำร้ายมาโดยตลอด
- 3) เด็กไม่เจริญเติบโต (Failure to Thrive)
- 4) แสดงอาการหวาดกลัวเมื่อพ่อแม่เข้ามาใกล้

การทารุณกรรมทางด้านอารมณ์ จิตใจ (Emotional and Psychological Abuse)

การทารุณทางอารมณ์ จิตใจ หมายถึง การที่บิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือผู้เลี้ยงดูเด็ก
ไม่ได้ให้ความรัก ความอบอุ่นต่อเด็ก มีการข่มขู่ ตวาด ด่าทอเด็กเพื่อระบายอารมณ์หรือแสดงออก
อย่างรังเกียจต่อเด็ก ทำให้เด็กตกใจกลัว หวาดหวั่น การที่บิดา มารดา หรือผู้ปกครองมีความ
ต้องการหรือเรียกร้องอย่างไม่มีเหตุผล การดูถูกซ้ำแล้วซ้ำเล่า ส่งผลให้เด็ก รู้สึกว่าตนเองขาดคนที่
จะรัก ดูแลเอาใจใส่ ไร้ค่า ไม่มั่นคงทางอารมณ์ มีปัญหาด้านสัมพันธภาพ การทารุณด้านจิตใจเป็น
เรื่องที่สังเกตหรือพิสูจน์ยากว่าเกิดขึ้นกับเด็กรายใด นอกจากในกรณีที่มีอาการรุนแรงจริง ๆ เท่านั้น
ซึ่งอาจจะต้องอาศัยพยานรู้เห็นจริง อย่างไรก็ตามก็ปรากฏอาการบ่งชี้ให้เห็นว่าเด็กอยู่ในภาวะที่
ถูกทารุณทางจิตใจ สามารถสังเกตดูอาการจากเด็กดังต่อไปนี้

- 1) เด็กมีอาการเก็บตัว เก็บกด และเซื่องซึม แสดงอาการว่าไม่เป็นสุข
- 2) เด็กมีอาการต่อต้านอย่างรุนแรงต่อคำสั่งของผู้ใหญ่คนอื่น ๆ (ที่ไม่ได้ทำร้ายจิตใจเด็ก)
ก้าวร้าว หรืออาการหวาดระแวง
- 3) เด็กอาจมีพฤติกรรมเสี่ยงแสดงปัญหาทางอารมณ์ เช่น การเคลื่อนไหวโยกตัวไปมา
การไม่สามารถใช้สมาธิในรายละเอียด ไม่พูดจากับใคร ชอบก่อกวนความสงบ เป็นต้น
- 4) เด็กขาดอาหาร และเริ่มผ่ายผอม ไม่มีพัฒนาการตามอายุ เช่น การเดิน การพูด
เรียกร้องความรักหรือโอบกอดผู้อื่น
- 5) เด็กมักปรักปรำตัวเองในทางลบ เช่น พูดว่า “คุณครูว่าผมโง่” (กิตติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์,
2528; อาริรัตน์ นฤดมพงษ์, 2547, น. 27-30; พนม เกตุมาน, 2540, น. 53-54)

การทารุณกรรมทางเพศ (Sexual Abuse)

การทารุณกรรมทางเพศ (Sexual Abuse) หมายถึง การกระทำในด้านกิจกรรมทางเพศต่อเด็กหรือวัยรุ่นในลักษณะต่าง ๆ โดย บิดามารดา ญาติใกล้ชิด พี่น้อง รวมถึงผู้ปกครองหรือผู้อุปการะเด็กในความปกครองที่เด็กหรือวัยรุ่นจะมีความยินยอมหรือไม่มีความยินยอมต่อการกระทำหรือการล่วงเกินทางเพศนั้น เช่น การร่วมประเวณี การล่วงเกินทางเพศ การแสวงหาประโยชน์ทางเพศที่เกี่ยวกับเด็ก การกระทำอนาจารด้วยการแสดงอวัยวะเพศต่อเด็ก (Exhibitionism) การสอดใส่นิ้วหรือวัตถุใด ๆ เข้าไปในช่องคลอด ในปาก หรือในทวารหนัก การให้เด็กได้ร่วมหรือเห็นกิจกรรมทางเพศของผู้ใหญ่โดยตรง หรือดูจากภาพยนตร์ หรือภาพลามกอนาจาร การทารุณกรรมทางเพศ รวมถึงการกระทำระหว่างเพศชายต่อเพศชาย และเพศหญิงต่อเพศหญิง ทั้งนี้พฤติกรรมเหล่านี้ เพื่อเป็นการตอบสนองความต้องการทางเพศของผู้ใหญ่หรือผู้กระทำ ซึ่งในเด็กเล็กอาจไม่มีความเข้าใจว่าเกิดอะไรขึ้นกับตนเอง

ลักษณะการถูกทารุณกรรมทางเพศ แบ่งได้ 2 ลักษณะ ได้แก่

1) การกระทำทารุณทางเพศในเด็ก โดยใช้กำลังบังคับขู่เข็ญให้มีกิจกรรมทางเพศร่วมด้วย ลักษณะผู้กระทำมักทำเพียงครั้งเดียว หรือน้อยครั้งเด็กที่ถูกละเมิดส่วนใหญ่อายุเฉลี่ย 8-10 ปี แต่อาจพบในเด็กเล็กได้ ทั้งนี้เนื่องจาก เด็กง่ายต่อการบังคับขึ้นใจด้วยกำลัง ง่ายต่อการถูกล่อลวงไปข่มขืน เด็กอาจมีอาการบาดเจ็บทางร่างกายจนถึงขั้นพิการ หรือเสียชีวิตได้ และมักมีผลกระทบกระเทือนทางจิตอย่างมาก อาการทางกายที่บ่งชี้ เช่น มีบาดแผลรอยฟกช้ำบริเวณอวัยวะเพศ ทวารหนัก มีรอยเปื้อนเลือดที่กางเกงใน มีโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์

2) มีความสัมพันธ์ทางเพศกับเด็กเป็นระยะเวลายาวนาน โดยไม่ใช้กำลังบังคับขู่เข็ญ แต่มักเป็นการหลอกล่อ ชักชวนโดยใช้สิ่งตอบแทนในลักษณะที่เป็นรางวัล หรือการให้ความสำคัญเป็นพิเศษ เป็นคนโปรดของผู้ใหญ่ เป็นต้น ซึ่งกรณีหลังนี้ ผู้กระทำมักมีความสัมพันธ์ทางเพศกับเด็กเป็นระยะเวลายาวนาน เมื่อผู้ใหญ่สั่งให้เด็กกระทำทางเพศ เช่น กอดรัด ถูปลำ การสำเร็จความใคร่ด้วยตนเอง การร่วมประเวณีเด็กมักกระทำตามและเชื่อฟังคำสั่งของผู้ใหญ่ การกระทำทารุณกรรมแบบนี้มักเกิดกับบุคคลที่เด็กรู้จักคุ้นเคย ตลอดจนเครือญาติ ไม่ว่าจะเป็นโดยสายเลือดหรือโดยกฎหมายก็ตาม (กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์, 2528, พนม เกตุมาน, 2540, น. 53-54 และ อาริรัตน์ นฤตมพงษ์, 2547, น. 27-30)

Finkelhor & Korbin (1988 อ้างถึงใน รัชนี้ ฉลองเกื้อกูล และคณะ, 2546, น. 6) สรุปประเด็นการทารุณกรรมทางเพศไว้อย่างน่าสนใจ

ไม่มีการสัมผัส (Non contact abuse) เช่น

- การแสดงอวัยวะเพศให้เด็กเห็น
- เจตนาให้เด็กเปิดเผยร่างกาย
- ให้เด็กดูหรือฟังสื่อลามก วิดีโอ หรือรูปภาพเปลือย
- ใช้คำพูดลามกกับเด็ก
- ให้เด็กเห็นการมีเพศสัมพันธ์ หรือกระทำการสำเร็จความใคร่ต่อหน้าเด็ก เป็นต้น

มีการสัมผัส (Contact Abuse) เช่น

- แตะต้อง ลูบคลำ สัมผัสหน้าอก หรืออวัยวะเพศของเด็ก
- สอดใส่นิ้วหรือวัตถุอื่น ๆ เข้าไปในช่องคลอดหรือทวารหนักของเด็ก
- การสำเร็จความใคร่โดยเด็กมีส่วนร่วม
- ให้เด็กจับอวัยวะเพศของตน หรือเอาอวัยวะเพศของตนสัมผัสร่างกายเด็ก
- สอดใส่หรือพยายามสอดใส่อวัยวะเพศทางปาก ทางทวารหนัก หรือทางช่องคลอด

ของเด็ก

การแสวงหาผลประโยชน์ทางเพศจากเด็ก (Child Sexual Exploitation) ไม่ว่าจะโดยบังคับเด็กหรือเด็กยินยอม เช่น

- การถ่ายภาพหรือวิดีโอเด็กเพื่อทำสื่อลามก (Child Pornography)
- การนำเด็กมาเป็นโสเภณี
- การค้าเด็กในประเทศหรือข้ามประเทศ เป็นต้น

การปล่อยปละละเลย หรือไม่เลี้ยงดูอย่างเพียงพอตามสิทธิ (Neglect)

การปล่อยปละละเลย หรือไม่เลี้ยงดูอย่างเพียงพอตามสิทธิ หมายถึง การที่บิดา มารดา หรือผู้ปกครองปล่อยให้เด็กอยู่ตามลำพัง หรือละเลยเด็กอย่างต่อเนื่อง หรืออย่างรุนแรง แม้กระทั่งการไม่ให้อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ตลอดจนปัจจัยอื่น ๆ ที่เอื้อต่อการพัฒนาการทางด้านร่างกายจิตใจ รวมถึงการไม่ให้ความสำคัญในฐานะผู้ปกครองอย่างเพียงพอ การไม่ให้การดูแลให้การพยาบาลเมื่อจำเป็น หรือปฏิเสธที่จะให้การรักษาพยาบาล ในหลายกรณี รวมไปถึงการละเลยที่จะให้การหยุดยั้งการเจริญเติบโตในลักษณะที่เด็กน้ำหนักไม่เพิ่มเท่าที่ควร สืบเนื่องจากปัจจัยด้านจิตวิทยาสังคม ซึ่งอาจรวมถึงไม่มีความสัมพันธ์ที่ดี การเลี้ยงดูที่ไม่เพียงพอ การกีดกันไม่ให้มีความรู้สึกสนุกสนานมีชีวิตชีวา (Emotional Deprivation)

ภาวะบ่งชี้ว่าเด็กอาจอยู่ในสภาพที่ถูกปล่อยปละละเลย อาจสังเกตจากสภาพแวดล้อมดังต่อไปนี้

- 1) สภาพภายในบ้านไม่ถูกสุขลักษณะเช่นเต็มไปด้วยอุจจาระ ปัสสาวะ หรือขยะ
- 2) ที่อยู่อาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เสี่ยงต่อการเกิดอันตรายอื่น ๆ เช่น บ่อน้ำ หลุมลึก ท่อไม่ปิดฝา เป็นต้น
- 3) ลักษณะโภชนาการการภายในบ้านอยู่ในระดับต่ำ
- 4) เด็กมีอาการง่วงและหิวตลอดเวลา
- 5) เด็กไม่ได้ถูกห่มให้เหมาะสมกับสภาพอากาศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่อากาศหนาว เด็กมีสภาพขาดอาหาร หรือเจ็บป่วยเรื้อรัง (กิติพัฒน์ นนทบุรีมະดุลย์, 2528; อารีรัตน์ นฤตมพงษ์, 2547, น. 27-30; พนม เกตุมาน, 2540, น. 53-54)

ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับเด็กที่ถูกทารุณกรรม

ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับเด็กที่ถูกทารุณกรรม มีนักวิชาการให้การอธิบายในประเด็นนี้เป็นจำนวนมาก ในที่นี้จะแบ่งผลการถูกทารุณกรรมออกเป็น 2 ประเด็น ได้แก่

1. ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับเด็ก

ผลการศึกษาของนักวิชาการ ผู้ปฏิบัติการให้ความช่วยเหลือดูแลเด็ก พบว่า ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับเด็ก ประกอบด้วย

1.1 ผลกระทบทางสุขภาพร่างกาย และพัฒนาการ เด็กที่ถูกกระทำทารุณทางกาย หรือถูกล่วงละเมิดบ่อย ๆ จะทำให้เด็กบาดเจ็บ ฟกช้ำดำเขียว กระดูกหัก พิการ ทูพพลภาพ และอาจเสียชีวิต รวมไปถึงมีผลต่อพัฒนาการ การเจริญเติบโตช้า แคระแกร็น เพราะไม่มีความพร้อมของสมอง และสิ่งแวดล้อมที่อำนวย ในด้านพฤติกรรมเด็กจะมีบุคลิกภาพก้าวร้าว และมีปัญหาด้านความประพฤติ จึงมีโอกาสทำผิดกฎหมายได้สูงมาก มักจะก่ออาชญากรรมต่อชีวิตผู้อื่นและลงมืออย่างรุนแรง มีอาการทางประสาทหรือวิตกกังวลสูง หากเป็นกรณีที่ถูกทารุณกรรมทางเพศ อาจทำให้เด็กวัยรุ่นตั้งครรภ์ ทำให้เกิดโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ รวมทั้งโรคเอดส์

1.2 ผลกระทบทางด้านอารมณ์จิตใจ เด็กที่ถูกทารุณกรรมจะเกิดผลทางอารมณ์ความรู้สึก และจิตใจได้ เด็กอาจเกิดความวิตกกังวล โกรธคนกระทำรวมถึงคนรอบข้าง เด็กอาจโมโหร้าย ซึมเศร้า ไม่อยากทำอะไร บางคนอาจเฉยเมยไม่สนใจสิ่งแวดล้อม อารมณ์ไม่คงที่ เก็บตัว เก็บกด ไม่ยอมพูดจากับใคร เด็กอาจละอาย โทษตัวเองว่าเป็นคนไม่ดี บางคนรู้สึกตัวเองไร้ความสามารถ ไม่มีคุณค่าในตัวเอง จนกระทั่งถึงฆ่าตัวตาย เด็กที่ถูกทารุณ ล่วงเกินทางเพศบางคน รู้สึก

ว่าตนเองเป็นผู้หญิงไม่บริสุทธิ์ ไม่สามารถเป็นแม่ หรือภรรยาได้ (วนิดา เปาอินทร์, 2546, น. 16-17 อ้างถึงใน อาริรัตน์ นฤตมพงษ์, 2547, น. 35; จริยาภรณ์ การสมลาภ, 2547, น. 24)

Gil (1961, p. 179 อ้างถึงใน สุจิตรา แก้วสีนวล, 2540, น. 41) และ มุลนิธิ ศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก (2546, น. 26) เห็นว่า กลุ่มผู้ถูกระงับการทารุณกรรม (ในความหมายของ มุลนิธิ ศูนย์พิทักษ์ผู้ถูกระงับการทารุณกรรม หมายความว่า ผู้เสียหายจากขบวนการค้ามนุษย์) ได้รับผลกระทบด้านสุขภาพจิต ด้านอารมณ์ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างการถูกระงับการทารุณกรรมกับผลกระทบทางจิตใจ และอารมณ์ว่า บุคคลเหล่านี้จะมีความรู้สึกคุณค่าในตัวเองต่ำ (Low Self-Esteem) รู้สึกว่าตัวเองต่ำต้อย ไม่มีคุณค่า ไม่เป็นที่ยอมรับ หรือไม่ต้องการของบุคคลอื่น คิดว่าตัวเองไม่มีศักยภาพ มองตัวเองว่าอ่อนแอ ไม่มีพลังอำนาจ ไม่มีความเข้มแข็งที่จะปกป้องตัวเองจากภัยอันตรายต่าง ๆ

1.3 ผลกระทบต่อความสามารถในการเรียนรู้ และพฤติกรรม เด็กอาจไม่มีสมาธิ ไม่สนใจเรียน การเรียนเลวลง ปัญหาการกิน ทั้งกินได้น้อยกว่าปกติหรือมากกว่าปกติ ปัญหาการนอน เด็กอาจนอนหลับยาก ตื่นกลางดึกหรือฝันร้าย ชุกชนผิดปกติ ไม่มีสมาธิ อาจมีปัญหากลืนอาหาร หายใจ หายใจ หายใจ อาจมีพฤติกรรมก้าวร้าว เป็นอันตรายหรือลัทธิเล็กน้อยโดยเฉพาะเมื่อเข้าสู่วัยรุ่น จนถึงก่อนอายุการรุนแรงเมื่อโตเป็นผู้ใหญ่ มีปัญหาการติดยา สารเสพติด ซึ่งจะช่วยให้เด็กมีความเจ็บปวดในจิตใจที่ได้รับการกระทำร้าย มีปัญหาการทำร้ายตนเอง พยายามฆ่าตัวตาย กระทำทารุณกรรมเด็กอื่น ทั้งทางกาย ทางเพศ อาจเกิดขึ้นขณะยังเป็นเด็กหรือเมื่อเป็นผู้ใหญ่ ทำตัวเป็นเหยื่อ ยกตัวอย่างเช่น เด็กที่ถูกบิดาทำร้ายร่างกาย หนีออกจากบ้าน อาจถูกล่อลวงให้กระทำผิดได้ง่าย ทั้งที่บางครั้งเด็กรู้ว่ากำลังถูกล่อลวง แต่เด็กกลับยอมทำตามเนื่องจากไม่ต้องการที่จะปกป้องตัวเอง (วนิดา เปาอินทร์, 2546, น. 16-17 อ้างถึงใน อาริรัตน์ นฤตมพงษ์, 2547, น. 35-36)

2. ผลกระทบที่เกิดทางสังคม

นอกจากผลกระทบที่เกิดขึ้นเฉพาะกับตัวเด็กแล้ว ยังประกอบด้วยลักษณะผลกระทบของการทารุณกรรม และการทอดทิ้งต่อสังคมในระดับมหภาคด้วย รายงานสรุปผลการฝึกอบรมบุคลากรทางสาธารณสุข (2536, น. 93-94) อธิบายผลกระทบทางสังคมโดย แบ่งออกเป็น ผลกระทบต่อครอบครัว และผลกระทบต่อสังคม

ผลกระทบต่อครอบครัว ซึ่งมีผลทำให้สถาบันครอบครัวไม่มั่นคง ขัดแย้ง ขาดความสงบสุข สัมพันธภาพในครอบครัวไม่ดี ไม่เป็นที่ยอมรับของสังคมวิถีการดำเนินชีวิตในครอบครัวเบี่ยงเบน มีทัศนคติค่านิยมไม่ดีต่อสถาบันครอบครัว ครอบครัวแตกแยก ล้มสลายไม่เป็นที่ยอมรับต่อผู้อื่น และสังคม

ผลกระทบต่อสังคม ก่อให้เกิดปัญหาด้านต่าง ๆ เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาโสเภณี ปัญหาเด็กเร่ร่อน ปัญหายาเสพติด ปัญหาการด้อยการศึกษา ปัญหาการถูกล่อลวง การใช้

แรงงานเด็ก รวมถึง ทำให้ทรัพยากรบุคคลไม่มีคุณภาพ ในการเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศ ทำให้เกิดโรคทางเพศสัมพันธ์ เกิดปัญหาการทำแท้ง ทำให้เด็กถูกทอดทิ้ง พิกการ สังคมต้องรับภาระ ทำให้ขาดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ทำให้เกิดการทอดทิ้งทารุณกรรมในรุ่นต่อไป ทำให้คนขาดคุณภาพและจริยธรรม ซื่อเลียงประเทศ หรือภาพพจน์ประเทศเสียหาย ทำยที่สุด ประเทศสูญเสียเวลา ทรัพยากร งบประมาณในการแก้ไขปัญหา (สุดสงวน สุธีสร, 2540, น. 18)

แนวคิดเกี่ยวกับการค้ามนุษย์

ความต้องการเคลื่อนย้ายถิ่นของมนุษย์เพื่อแสวงหาสิ่งที่ดีกว่าในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปและทั้งหมดเป็นไปตามความสมัครใจ ตามประสงค์ของบุคคล ครอบครัวนั้น แต่การใช้อำนาจบังคับเพื่อในกระบวนการย้ายถิ่นอย่างไม่สมัครใจ นั่นคือ “การค้ามนุษย์” ที่เป็นกระบวนการที่มีความเกี่ยวข้องกันระหว่างบุคคล หรือกลุ่มบุคคลทั้งในระดับประเทศ ภูมิภาค และระดับโลก ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของขบวนการค้ามนุษย์ คือ เด็กและผู้หญิง การค้ามนุษย์ยังมีความเกี่ยวข้อง ส่งอิทธิพลถึงประเด็นปัญหาอื่น ๆ อาทิ ปัญหาการแพร่ระบาดของโรคเอดส์ และโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ปัญหายาเสพติดต่าง ๆ (อัญชลี มีมุข, 2548, น. 15)

ความหมายของการค้ามนุษย์

การค้ามนุษย์ มีนิยามความหมายที่อธิบายคุณลักษณะของการกระทำไว้อย่างมากมาย การค้ามนุษย์มีความสัมพันธ์กับการค้าเด็ก และค้าหญิง ซึ่งเป็นวิกฤตการณ์ที่สังคมไทยกำลังเผชิญอยู่อย่างหนัก ท่ามกลางการรณรงค์ การประชาสัมพันธ์เพื่อต่อต้านการค้ามนุษย์ในระดับนานาชาติ สำหรับนิยามความหมายของการค้ามนุษย์ นักวิจัยพบว่า ความหมายของ “การค้ามนุษย์” โดยสำคัญมีใจความสำคัญเกี่ยวข้องกับการแสวงหาประโยชน์โดยไม่ชอบธรรมกับมนุษย์ผู้ตกเป็นเหยื่อ แต่อย่างไรก็ดีมีผู้ให้ความหมายของการค้ามนุษย์ไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

องค์การสหประชาชาติ ปี พ.ศ. 2537 สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติได้มีมติรับรองและประณามเรื่องการค้าหญิงและเด็กหญิงว่า การค้าหญิงและเด็กหญิงเป็นการเคลื่อนย้ายบุคคลภายในประเทศ และข้ามพรมแดนระหว่างประเทศในลักษณะที่ห้าม และลักลอบโดยส่วนใหญ่เป็นการเคลื่อนย้ายจากประเทศกำลังพัฒนา และประเทศที่เศรษฐกิจกำลังอยู่ระหว่างการเปลี่ยนแปลง โดยมีเป้าหมายที่บังคับให้หญิง และเด็กหญิงอยู่ในสถานการณ์ที่ถูกแสวงหาประโยชน์ และถูก กดขี่ทางเศรษฐกิจและทางเพศเพื่อกำไรของผู้จัดหา คัดเลือก ลูกค้า และเครือข่ายอาชญากรรม รวมถึง

กิจกรรมที่ผิดกฎหมายซึ่งเกี่ยวข้องกับการค้าหญิงและเด็กหญิงอื่น ๆ เช่น การบังคับใช้แรงงานในบ้าน การแต่งงานจอมปลอม การจ้างแรงงานแบบลักลอบ และการหลอกล่อมแปลงรับบุตรบุญธรรม เมื่อปี พ.ศ. 2538 เลขาธิการสหประชาชาติได้ชี้แจงในรายงานว่าในขณะที่สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ มุ่งความสนใจไปที่มิติระหว่างประเทศของการค้ามนุษย์สมัชชาฯ ได้ขยายความสนใจไปไกลกว่า การมองเรื่องการค้ามนุษย์เพื่อการค้าประเวณีแต่อย่างเดียว โดยได้คำนึงถึงรูปแบบอื่น ๆ ของการบังคับ ใช้แรงงานและล่วงเกิน (อัญชลี มีมุข, 2548, น. 17-18)

Global Alliance Against Trafficked in Women (GAATW) (มูลนิธิผู้หญิง, 2543, น. 14) ให้ความหมายของ การค้ามนุษย์ หมายถึง การกระทำและความพยายามใด ๆ ที่เป็นการจัดหา ขนส่ง ลำเลียงภายในหรือ ข้ามพรมแดน การซื้อขาย การส่งต่อ หรือการรับหรือกักขังหญิงหรือเด็กบุคคล ด้วยการล่อลวงการบังคับ รวมทั้งการใช้การขู่ที่จะใช้กำลังหรือใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบ หรือการ ผูกมัดด้วยภาระหนี้สิน เพื่อกักขังหญิงหรือเด็กบุคคลนั้นให้ตกอยู่ในภาวะจำยอม ไม่ว่าจะมิชอบหรือไม่ มีค่าจ้างก็ตาม เพื่อบังคับใช้แรงงาน หรือเป็นแรงงาน ติดหนี้ หรือ ทำให้ตกอยู่ในสภาพการทำงาน เยี่ยงทาสในชุมชนอื่นที่มีใช้ผู้มีอำนาจที่บุคคลนั้นอาศัยอยู่ในขณะที่เกิดการล่อลวง บังคับ หรือมีหนี้สิน ผูกมัดขึ้น

คณะอนุกรรมการแก้ไขปัญหาค้าหญิงและเด็กข้ามชาติ สำนักงานปลัด สำนักนายกรัฐมนตรี ได้ให้คำนิยามของการค้ามนุษย์ไว้ดังต่อไปนี้ การค้ามนุษย์ หมายถึง (การกระทำ) พฤติการณ์ ที่บุคคล กลุ่มคน หรือองค์กร เป็น ธุระจัดหา ซื้อขาย จำหน่าย พามาจากหรือส่งไปยังที่ใด รับ หญิงหรือเด็ก กักขังข่มขืน ซึ่งหญิงหรือเด็กโดยใช้อุบายหลอกลวง ขู่เข็ญ ใช้กำลังประทุษร้าย ใช้อำนาจครอบงำผิดคลองธรรม หรือใช้วิธีข่มขืนใจด้วยประการอื่นใด ทั้งนี้ไม่ว่าการ กระทำดังกล่าว ข้างต้น จะได้กระทำภายในหรือนอกราชอาณาจักร และการกระทำได้ กล่าวมีผลทำให้หญิงหรือ เด็กตกอยู่ในภาวะจำยอม กระทำการหรือยอมรับการกระทำ โดยมิชอบด้วยกฎหมาย เช่น การค้า บริการทางเพศ การทำงานในสภาพที่ใช้แรง งานโดยทารุณโหดร้าย การขายเด็กให้เด็กเป็นขอทาน ฯลฯ

สุภาวศ์ จันทวานิช (2547, น. 45) ได้นำเสนอความหมายของการค้ามนุษย์เพื่อให้ผู้ เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่องการค้ามนุษย์ การค้ามนุษย์ หมายถึง การจัดหา การขนส่ง การย้าย การจัดให้อยู่ในพื้นที่พักพิง หรือรับมนุษย์ไว้ด้วยไว้ด้วยวิธีข่มขู่ คุกคามหรือใช้กำลัง หรือด้วยการ บังคับในรูปแบบอื่นใด ด้วยการลักพาตัว ด้วยการล่อลวง ด้วยการหลอกลวง ด้วยการใช้อำนาจที่เหนือกว่า หรือจากการอ่อนแอจากผู้ถูกกระทำ หรือมีการให้รับค่าตอบแทนเป็นเงิน หรือประโยชน์ อย่างอื่น เพื่อให้ได้ความยินยอมของมนุษย์ผู้หนึ่งผู้มีอำนาจ เหนือกว่าอีกมนุษย์หนึ่ง เพื่อนำเอา มนุษย์ที่ถูกกระทำไปแสวงหาประโยชน์ที่มีชอบ การแสวงหาประโยชน์ที่มีชอบ อย่างน้อยที่สุด รวมถึง

การค้าประเวณี หรือการแสวงหาประโยชน์ทางกามารมณ์ในรูปแบบอื่น การบังคับแรงงานหรือบริการ การเอาลงเป็นทาส หรือการกระทำอื่นใดในลักษณะเดียวกัน การจองจำ หรือการแยกอวัยวะของร่างกาย

โดยสรุป การค้ามนุษย์ คือ การจัดหา การขนส่ง การย้าย การจัดให้อยู่ในพื้นที่พักพิงหรือรับมนุษย์ไว้ด้วยไว้ด้วยวิธีข่มขู่ คุกคามหรือใช้กำลัง หรือด้วยการบังคับทั้งทางตรง ทางอ้อมในรูปแบบอื่นใด ด้วยการลักพาตัว ด้วยการล่อลวง ด้วยการหลอกลวง ด้วยการใช้อำนาจที่เหนือกว่า หรือจากการอ่อนแอจากผู้ถูกกระทำ หรือมีการให้รับค่าตอบแทนเป็นเงิน หรือประโยชน์อย่างอื่น อันเป็นการเคลื่อนย้ายบุคคลภายในประเทศ และข้ามพรมแดนระหว่างประเทศในลักษณะที่ห้าม และลักลอบโดยส่วนใหญ่เป็นการเคลื่อนย้ายจากประเทศกำลังพัฒนา และประเทศที่เศรษฐกิจกำลังอยู่ระหว่างการเปลี่ยนแปลง เพื่อนำเอามนุษย์ที่ถูกกระทำไปแสวงหาประโยชน์ที่มิชอบ การแสวงหาประโยชน์ที่มิชอบ นั่นคือ การค้าประเวณี หรือการแสวงหาประโยชน์ทางกามารมณ์ในรูปแบบอื่น การบังคับแรงงานหรือบริการ การเอาลงเป็นทาส หรือการกระทำอื่นใดในลักษณะเดียวกัน การจองจำ หรือการแยกอวัยวะของร่างกาย การขายเด็กเป็นขอทานรวมถึงกิจกรรมที่ผิดกฎหมาย ซึ่งเกี่ยวข้องกับการค้าหญิงและเด็กหญิงอื่น ๆ เช่น การบังคับใช้แรงงานในบ้าน การแต่งงานจอมปลอม การจ้างแรงงานแบบลักลอบ และการหลอกล่อมแปลงรับบุตรบุญธรรม ซึ่งทั้งหมดถือว่าเป็นการทำลายคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

วัตถุประสงค์ของการค้ามนุษย์

องค์กรต่อต้านการทำให้เป็นทาส (Anti-slavery) เป็นองค์กรเอกชนแห่งแรกที่กำเนิดขึ้นเพื่อดำเนินการสอดส่องและยุติการค้าทาส ระบุว่าในปัจจุบันการเป็นทาสยังดำรงอยู่ดังต่อไปนี้ (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2549, น. 310; ศิริพร สโครวาเนค, 2548, น. 22-24) ได้อธิบายเกี่ยวกับรูปแบบ หรือวัตถุประสงค์ของการค้าทาสในปัจจุบัน แบ่งออกเป็น

1. แรงงานที่ถูกผูกมัดหน่วงเหนี่ยว หรือแรงงานที่ติดหนี้ ประเมินว่า มีประชากรราว 20 ล้านคนทั่วโลก ที่ตกเป็นแรงงานติดหนี้ เนื่องจากตกเป็นเหยื่อของกลไกในการกู้เงินแม้เพียงเล็กน้อยเพื่อใช้เป็นค่ายาดูแลลูกที่เจ็บป่วย และเพื่อเป็นการใช้หนี้ พวกเขาจะถูกบังคับให้ทำงานหลายชั่วโมงโดยไม่มีวันหยุด และได้รับค่าตอบแทนเพียงอาหารพอเลี้ยงชีพและที่พัก แรงงานเหล่านี้ไม่มีวันที่จะจ่ายหนี้ที่ยืมมาได้หมด และหนี้สินเหล่านี้อาจสืบทอดต่อไปอีกหลายชั่วอายุ

2. แรงงานบังคับ เกิดขึ้นกับบุคคลที่ถูกรัฐบาล พรรคการเมืองหรือคนธรรมดาบังคับให้ทำงานซึ่งส่วนใหญ่จะตกอยู่ภายใต้การขู่เข็ญว่าจะใช้กำลังหรือการลงโทษอื่น ๆ

3. แรงงานเด็กรูปแบบที่แย่ที่สุด หรือเลวร้าย หมายถึง เด็กที่ต้องทำงานในสภาวะที่ถูกแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบหรือเป็นอันตราย ประเมินว่าเด็กจำนวนหลายสิบล้านคนทั่วโลกต้องทำงานเต็มเวลา ทำให้ไม่มีโอกาสได้รับการศึกษา และนั่นหมายความว่าจำเป็นต่อการพัฒนาตนเอง

4. การหาประโยชน์จากเด็กในทางการค้าประเวณี เป็นการแสวงหาประโยชน์ด้วยการให้เด็กค้าประเวณี ใช้ในสื่อลามก และการค้ามนุษย์ เด็กเหล่านี้ส่วนใหญ่จะถูกลักพาตัว ขี้ขายหรือบังคับให้เข้าสู่ตลาดทางเพศ

5. การค้ามนุษย์ อันได้แก่ การขนส่งและการซื้อขายมนุษย์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นหญิงและเด็กเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ด้วยการใช้กำลังและการหลอกลวงแรงงานหญิงย้ายถิ่นจะตกเป็นเหยื่อของการใช้เล่ห์เหลี่ยมเพื่อนำไปสู่การบังคับค้าประเวณี หรือการบังคับใช้แรงงาน

6. การแต่งงานในวัยเยาว์ หรือโดยการบังคับ เกิดขึ้นในเด็กและหญิงที่ถูกบังคับแต่งงานไม่มีทางเลือก อันนำไปสู่การบังคับใช้ชีวิตเยี่ยงทาสควบคู่ไปกับการตกเป็นเหยื่อของการใช้ความรุนแรงทางกาย

7. ทาสจากวัฒนธรรมดั้งเดิม หรือทาสจากการถูกซื้อขายเช่นวัวควาย เป็นการขายและซื้อบุคคลที่ส่วนใหญ่ถูกลักพาตัวมาจากบ้าน แล้วเป็นมรดกสืบทอดกันต่อมาหรือยกเป็นของขวัญแก่ผู้อื่น

รูปแบบ วัตถุประสงค์ของการค้าทาส หรือการค้ามนุษย์ขององค์กรต่อต้านความเป็นทาส มีกว้างเกินไปและมีจุดเน้นอยู่ที่การบังคับใช้แรงงานมากกว่าการทำความเข้าใจในภาพรวม ดังนั้นจึงสังเคราะห์วัตถุประสงค์หรือรูปแบบการค้ามนุษย์ออกเป็น การค้ามนุษย์เพื่องานบริการทางเพศ การค้ามนุษย์เพื่อการบังคับใช้แรงงาน การค้ามนุษย์เพื่อเป็นขอทาน และการค้ามนุษย์เพื่อการแต่งงาน (มูลนิธิผู้หญิง, 2543, น. 17-21; วิลาวุธย์ ลิมนะวรรณกุล, 2547, น. 20-21)

การค้ามนุษย์เพื่องานบริการทางเพศ

ปัญหาการค้ามนุษย์ในประเด็นการค้าหญิงและเด็กได้รับความสนใจและมีการรณรงค์มาตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 19 และช่วงต้นศตวรรษที่ 20 โดยได้มีขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อหาทางยุติปัญหาที่เสมือนหนึ่งการนำคนลงเป็นทาส (White slavery) โดยเฉพาะการนำหญิงและเด็กผิวขาวลงเป็นทาสทางเพศโดยเข้าสู่ขบวนการค้าประเวณีทั้งในยุโรป และในแผ่นดินใหม่ที่ทวีปอเมริกา จะเห็นได้ว่าการค้าหญิงและเด็กมีนัยสำคัญกับการค้าประเวณีในขบวนการค้ามนุษย์

ดังที่เข้าใจกันอยู่แล้วว่าเด็ก และผู้หญิงมักจะตกเป็นเหยื่อของขบวนการค้ามนุษย์ Lim Lean Lim¹ ให้ความหมายของ การแสวงหาผลประโยชน์ทางเพศจากเด็ก คือ การกระทำที่ใช้เด็ก เป็นเครื่องมือในการสร้างความพึงพอใจทางเพศแก่ผู้ใหญ่ มักเป็นไปในสองรูปแบบ คือ โสเภณีเด็ก และการใช้เด็กในสื่อลามกต่าง ๆ (Child Pornography) ซึ่งไม่เพียงแต่เด็กหญิงเท่านั้นที่ตกเป็น เหยื่อของการฉกฉวยผลประโยชน์เหล่านี้ แต่พบว่า มีจำนวนของเด็กชายที่ตกเป็นเหยื่อนี้เพิ่มขึ้น เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มของการท่องเที่ยวแบบเช็ทซ์ทัวร์ (จินตนา สร้อยสาย, 2544, น. 132) ขบวนการค้าเด็กจะหมายรวมไปถึงการกระทำเกี่ยวกับการลักพาตัว จับ เกณฑ์ รวบรวมเด็กและส่งต่อเด็กเหล่านั้นไปเพื่อขาย แลกเปลี่ยน หรือใช้เพื่อจุดประสงค์โดยผิดกฎหมาย ทั้งในประเทศ หรือข้ามชายแดนของประเทศต่าง ๆ

ในส่วนของการค้ามนุษย์เพื่อการบริการทางเพศในผู้หญิงนั้น พบว่า ผู้หญิงจำนวนมาก ที่ย้ายถิ่นโดยที่รู้ว่าจะต้องทำงานในอุตสาหกรรมบริการทางเพศ แม้กระนั้นก็ตามหลายคนไม่ได้ ตระหนักถึงสภาพปัญหาการจ้างงาน และการสูญเสียการควบคุมสภาพการทำงาน และรายได้ของ ตนเอง ผู้หญิงคนอื่น ๆ อาจจะถูกหลอกหรือบังคับให้ทำงานบริการทางเพศโดยไม่สมัครใจ ปัญหา ที่ผู้หญิงเหล่านี้ต้องเผชิญก็คือ การผูกมัดด้วยภาระหนี้สิน การถูกยึดหนังสือเดินทางและรายได้ การถูกทุบตี ถูกแสวงหาประโยชน์ทางเพศ การถูกกักขัง และการถูกทารุณทางจิตใจ เมื่อหญิง บริการทางเพศต้องการที่จะฟ้องร้องผู้ค้ามนุษย์ก็อาจพบว่า ตนเองต้องตกเป็นผู้ต้องหา และถูกจับกุมด้วยข้อหาค้าประเวณี เจ้าหน้าที่ด้านกฎหมายบางคนก็มีส่วนเกี่ยวข้องกับธุรกิจค้ามนุษย์เสียเอง และอาจช่วยอำนวยความสะดวกในการทำหนังสือเดินทาง และปกป้องเอเยนต์ หรือผู้ค้ามนุษย์

ในหลายกรณีเด็ก ๆ เองก็กลายเป็นเหยื่อในรูปแบบของการค้ามนุษย์ในส่วนของการทำงาน บริการทางเพศ นั่นคือ เด็กถูกใช้หาประโยชน์หาประโยชน์ทางธุรกิจผ่านการค้าประเวณี การซื้อ ขายแลกเปลี่ยน และการถ่ายภาพอนาจารซึ่งบ่อยครั้งมักถูกลักพาตัว ถูกซื้อ หรือถูกบังคับให้เข้าสู่ ตลาดการค้าประเวณี (ศิริพร สโครวาเนค, 2548, น. 10; กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคง ของมนุษย์, 2549, น. 379)

รายงานจากการสำรวจอย่างเป็นทางการจากกระทรวงสาธารณสุขซึ่งทำการสำรวจใน ช่วงวันที่ 1 ถึง 31 มกราคมของแต่ละปี การสำรวจจัดทำขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ในการควบคุมโรคติดต่อ ทางเพศสัมพันธ์ โดยเฉพาะโรคเอดส์ รายงานฉบับปี พ.ศ. 2542 สำรวจพบว่า มี โสเภณีราว 69,139 คน ทำงานอยู่ในอุตสาหกรรม 8,431 แห่งทั่วประเทศ โดยร้อยละ 95.5 เป็นเพศหญิง

---

¹Lim Lean Lim เขียนหนังสือเรื่อง Child Prostitution และ จินตนา สร้อยสาย แปลและเรียบเรียง

การสำรวจแบ่งสถานบริการทางเพศออกเป็น 5 ชนิด ได้แก่ ร้านอาหาร ร้านคาราโอเกะ ชอง บาร์เบียร์ และสถานนวดแผนโบราณ (ทรงพล พันธุ์วิชาติกุล, 2547, น. 13)

การค้ำมนุษย์เพื่อการบังคับใช้แรงงาน

ผู้หญิงหลายคนตกอยู่ในภาวะถูกผูกมัดด้วยภาระหนี้สินจากการกู้ยืมที่ต้องจ่ายดอกเบี้ยจำนวนสูงจากผู้จัดหา และเอเยนต์ และถูกบังคับให้ทำงานแก่นายจ้าง แม้สภาพการทำงานย่ำแย่เกินทนก็ตาม ในส่วนผู้ชาย เด็ก และผู้หญิงบางรายอาจถูกค้าเพื่อการทำงานในภาคเกษตร งานก่อสร้าง หรืองานการผลิตอื่น ๆ พวกเขาคาดหวังว่าจะได้รับค่าจ้างสูง แต่ในหลายกรณีกลับถูกกดค่าแรงหรือไม่ได้รับค่าจ้างเลย และยังคงเผชิญกับการถูกแสวงประโยชน์ด้วยการบังคับทางร่างกายทางเพศ และจิตใจหลากหลายรูปแบบ ผู้หญิงหลายคนมักจะถูกค้าเพื่อรับใช้งานบ้านอาจถูกบังคับให้ทำงานในสถานประกอบธุรกิจของนายจ้างด้วย เช่น ในร้านอาหาร หรือในโรงงาน รูปแบบของความรุนแรงมีตั้งแต่ ยึดหนังสือเดินทาง การกักขัง หน่วงเหนี่ยว และการห้ามติดต่อกับบุคคลภายนอก การยึดค่าจ้าง การให้ทำงานเป็นเวลาหลายชั่วโมง และการคุกคามทางเพศ (มูลนิธิผู้หญิง, 2543, น. 17, 20)

ประเทศไทยในช่วงเวลาสี่สิบปีที่ผ่านมาการค้าแรงงานไปยังประเทศอย่างกลุ่มประเทศตะวันออกกลาง ญี่ปุ่น ไต้หวัน ฮองกง สิงคโปร์ บรูไน และประเทศอื่น ๆ กลายเป็นแหล่งรายได้สำคัญของประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2538 มากถึง 42,250 ล้านบาท หรือประมาณ 1,690 ล้านเหรียญสหรัฐ แต่มีแรงงานอยู่จำนวนไม่น้อยที่เดินทางเข้าไปทำงานอย่างผิดกฎหมาย และหลายคนก็ถูกล่อลวง ข่มขู่ไปจนตกเป็นเหยื่อของขบวนการค้ามนุษย์ สภาพความเป็นอยู่นั้นจัดว่าอยู่ในระดับที่เลวร้าย ต่ำกว่ามาตรฐาน หลายคนถูกแสวงหาประโยชน์โดยพวกนายจ้าง มีรายงานจากกรณีที่เกิดขึ้นแสดงให้เห็นว่ามีผู้ใช้แรงงานจำนวนมากถูกข่มขู่ค่าแรง ทั้งจากนายหน้าผู้จัดให้เดินทางออกนอกประเทศ และจากตัวนายจ้าง (ทรงพล พันธุ์วิชาติกุล, 2547, น. 12)

การเป็นผู้หญิงรับใช้ในบ้าน ผู้หญิงหลายรายตกอยู่ในสถานะการเป็นผู้หญิงรับใช้ในบ้าน ผู้หญิงจากฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย และไทยจำนวนมากที่สมัครใจ หรือถูกหลอกไปทำงานบ้านในฮ่องกง ประเทศในตะวันออกกลางและยุโรป ผู้หญิงจากฟิลิปปินส์จำนวนไม่น้อยที่มีการศึกษาดี และมีวิชาชีพ ซึ่งได้รับการชักชวนให้ไปทำงานในต่างประเทศในสาขาที่ตนเองได้ร่ำเรียนมา แต่เมื่อไปถึงประเทศปลายทางกลับถูกบังคับให้เป็นคนงานรับใช้ในบ้าน (วัชรฤทัย บุญอินทร์, 2544, น. 64)

แรงงานเด็กส่วนใหญ่จะทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม การใช้แรงงานในภาคการผลิตบางประเภท เช่น ประมง เหมืองแร่ ก่อสร้าง อุตสาหกรรมแปรรูปอาหาร การใช้แรงงานเด็กนั้นมีอยู่

หลายกิจการ แต่ส่วนใหญ่จะเป็นสถานประกอบการขนาดเล็ก และเป็นสถานประกอบการที่ไม่ต้องการใช้แรงงานฝีมือ จากโครงการศึกษาวิจัยวิเคราะห์สถานการณ์แรงงานเด็กในเขตกรุงเทพมหานคร โดยสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้กล่าวถึงประเภทของสถานประกอบการที่เด็กเข้าไปทำงานไว้ ดังนี้

ประเภทกิจการที่สำรวจพบแรงงานเด็ก ได้แก่ 1) อุตสาหกรรมการผลิต เช่น ยาง พลาสติก โลหะ เครื่องนุ่งห่ม อาหารฯลฯ 2) การบริการ เช่น ปั๊มน้ำมัน อุ้มรถ ร้านอาหารฯลฯ นอกจากนี้แรงงานเด็กในสถานประกอบการแล้ว ยังมีเด็กนักเรียนที่ต้องทำงานและเรียนไปด้วย ลักษณะงานของนักเรียนที่ทำงาน ได้แก่ ขายพวงมาลัย, ขายล็อตเตอรี่, ลูกจ้างร้านอาหาร, ขายขนม, รับงานไปทำที่บ้าน ลักษณะการทำงานของแรงงานเด็กพบว่า มีการทำงานที่หลากหลายกระจายไปตามสถานประกอบการผลิตและภาคบริการกว่า 70 ชนิด โดยกลุ่มหลัก ๆ คือ สิ่งทอ รองเท้า กระเป๋าหนัง เจียรไนพลอย ภัตตาคาร ประมง ร้านค้าปลีก ขนมหวาน และเบเกอรี่ อวนจับปลา อุ้มรถ และปั๊มน้ำมัน ลักษณะของงานที่ใช้แรงงานเด็ก จะเป็นงานประเภทใช้แรงงานเป็นหลัก (Labor Intensive) และไม่ต้องการทักษะหรือฝีมือของแรงงานมากนัก (Unskilled Labor) เช่น โรงงานผลิตภัณฑอาหารทะเลที่ต้องการแรงงานในการตัดชิ้นส่วนหรือทำความสะอาดปลา ตลอดจนการบรรจุหีบห่อผลิตภัณฑ์ หรือในโรงงานขนาดเล็ก เช่น โรงงานทำขนมปัง ร้านอาหาร สถานบริการ น้ำมันก็ใช้แรงงานเด็กในหลายขั้นตอนของการผลิตและบริการในส่วนของการใช้แรงงานเด็ก (สรรพลสิทธิ์ คุมประพันธ์, 2546, น. 21-22)

การเข้าสู่ตลาดแรงงานของแรงงานเด็กกลุ่มนี้คือการประกาศรับสมัครงานโดยมีการโฆษณาชวนเชื่อถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับ สาเหตุสำคัญที่ผลักดันให้เด็กมาทำงาน เนื่องจากความยากจนของครอบครัว การว่างงานของพ่อแม่เด็ก ประกอบกับความต้องการของนายจ้างที่ต้องการใช้แรงงานเด็ก เพราะสามารถจ้างเด็กให้ทำงานในอัตราค่าจ้างที่ถูกพอ ๆ กับผู้ใหญ่ ถึงแม้ว่าพ่อแม่ได้รับการส่งบุตรหลานไปทำงานตั้งแต่อายุยังน้อย การกระทำดังกล่าวก่อให้เกิดผลเสีย คือ เด็กจะขาดโอกาสในการศึกษาเล่าเรียนและได้รับการฝึกฝนที่เหมาะสมเพื่อเป็นแรงงานที่มีคุณภาพในอนาคตการใช้แรงงานเด็กจึงเป็นหนึ่งในปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

การใช้แรงงานของเด็กและหญิงแน่นอนว่าชนิดของแรงงานมีรูปแบบที่คล้ายคลึงกันกับผู้ย้ายถิ่นมาทำงานโดยลักษณะการทำงาน นั่นก็คือ Three-Ds Jobs ได้แก่ Dirty (สกปรก), Degrading (น่ารังเกียจ) และ Dangerous (อันตราย) รวมถึงประเภทกำลังแรงงานทั้งสามชนิดถือว่าเป็นลักษณะการทำงานที่อยู่ในระดับต่ำที่สุด ค่าจ้างแรงงานก็ถูกกว่าแรงงานในประเทศนั้น ๆ การทำงานของแรงงานกลุ่มนี้มักจะเป็นแรงงานชั่วคราว ระยะเวลาสั้น ๆ และเป็นการทำงานอย่างผิดกฎหมาย (UNIFM, 2003, p. 25)

การค้ำมนุษย์เพื่อการแต่งงาน

ผู้ค้ำมนุษย์อาจนำเสนอตนในรูปแบบของนายหน้าจัดหาคู่ และให้สัญญาแก่ผู้หญิงว่าจะแนะนำให้อยู่กับสามีในอนาคตที่ประสบความสำเร็จ โดยใช้การหาคู่ครองทางไปรษณีย์โดยอาจใช้วิธีลงโฆษณาในหนังสือพิมพ์ นิตยสารต่าง ๆ หรือผ่านทางเว็บไซต์หาคู่บนอินเทอร์เน็ตว่าหญิงใดที่ต้องการแต่งงานกับชายต่างชาติให้ติดต่อกลับมา ธุรกิจจัดหาคู่กลายเป็นธุรกิจที่ทำกำไรมหาศาล และแผ่ขยายไปในทวีปต่าง ๆ ในไต้หวันมีการจัดหาคู่โดยนำหญิงไปแต่งงานกับชายสูงอายุที่กำลังจะปลดเกษียณ นายหน้าท้องถิ่นจะลงโฆษณาตามหน้าหนังสือพิมพ์กำลังจะปลดเกษียณ นายหน้าท้องถิ่นจะลงโฆษณาตามหน้าหนังสือพิมพ์กำลังจะปลดเกษียณ นายหน้าท้องถิ่นจะลงโฆษณาตามหน้าหนังสือพิมพ์ทำนองว่า มีชายสุขภาพ อาชีพสุจริต สนใจติดต่อสื่อสารกับผู้หญิงไทย กรุณาส่งรูปถ่ายและประวัติไป แล้วข้อมูลเหล่านี้จะถูกรวบรวมเข้าไว้เป็นแฟ้มจัดเป็นรายการแจกให้กับลูกค้า นายหน้าจะเป็นผู้ติดต่อผู้หญิงตลอดจนจัดการเรื่องการเดินทางเพื่อทดลองให้ผู้หญิงมาอยู่กับลูกค้า ถ้าไม่พอใจก็สามารถเปลี่ยนผู้หญิงได้แต่จะต้องเสียค่าธรรมเนียมตามที่กำหนดไว้

ผู้หญิงหลายรายอาจถูกบังคับให้ต้องแต่งงานอย่างไม่ยินยอม ชาวต่างชาติบางคนเดินทางเข้ามาในประเทศเพื่อพบกับผู้หญิงแต่งงานกับเธอแล้วชักจูงเธอไปต่างประเทศ ผู้หญิงเหล่านี้เดินทางไปใช้ชีวิตในสิ่งแวดล้อมใหม่โดยยังไม่วางใจเรื่องมากนักเกี่ยวกับวัฒนธรรม ภาษาของประเทศนั้น และกลายเป็นบุคคลที่ตกอยู่ในสภาพเยี่ยงทาส มีการใช้ความรุนแรงต่อร่างกายต่อผู้หญิง และสามีของเธออาจแต่งงานแล้วกลายเป็นแมงดา ผู้หญิงเหล่านี้ก็จะถูกบังคับให้ขายบริการทางเพศ ทำงานโดยไม่ได้รับค่าจ้าง หรือตกอยู่ในสภาพการแต่งงานเยี่ยงทาส สามีบางคนก็จะทำร้ายภรรยาเหล่านี้ ในหลายประเทศสถานการณ์ในการเป็นพลเมืองของลูก ๆ ก็อาจขึ้นอยู่กับการแต่งงานเช่นเดียวกับสิทธิที่จะได้รับมรดกและทรัพย์สิน หรือในบางกรณีพบว่า ผู้ชายชาวญี่ปุ่นมักจะหลอกหญิงไทยให้แต่งงานเมื่อเดินทางไปถึงญี่ปุ่นจะบังคับผู้หญิงนั้นให้ค้าประเวณีเพื่อชดใช้เงินในส่วนที่จ่ายไปในการแต่งงานหรือไม่ก็ถูกขายให้กับสถานบริการทางเพศ

การลักพาตัวและการค้าหญิงให้เป็นภรรยาในชนบทบางพื้นที่ได้ทวีจำนวนสูงขึ้นอย่างผิดปกติ ผู้หญิงหลายคนถูกข่มขืนและข่มขืนขณะนี้อยู่ในเงื้อมมือของนักค้าทาส หลังจากถูกค้า ผู้หญิงจำนวนมากได้รับการทรมานจากการปฏิบัติที่ป่าเถื่อน และไร้มนุษยธรรมของชายที่ซื้อเธอมาเป็นภรรยา โดยอาจใช้ความรุนแรงขั้นสูงสุดเพื่อป้องกันการหลบหนี การดำเนินธุรกิจเมื่อยังแสวงหาไปรษณีย์โดยตัวของมันเองไม่ได้เป็นการค้าหญิง ถึงแม้ว่าขั้นตอนการปฏิบัติ จะมีช่องว่างให้นักค้า

มนุษย์แสวงหาประโยชน์จากผู้หญิงที่ต้องการปรับปรุงสภาพชีวิตของเธอด้วยการแต่งงาน (ทรงพล พันธุ์ชาติกุล, 2547, น. 12; กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2549, น. 379-380)

การค้ำมนุษย์เพื่อให้เป็นขอราน

สถิติของกรมประชาสงเคราะห์ซึ่งได้ดำเนินการสำรวจคนเร่ร่อนขอทานพร้อมกันทั่วประเทศ ในวันที่ 9 ธันวาคม 2542 แบ่งประเภทคนเร่ร่อนและขอทานออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ คือ คนเร่ร่อนร่างกาย ปกติ คนเร่ร่อนร่างกายพิการ คนขอทานที่ร่างกายปกติ คนขอทานที่ร่างกายพิการ และในกลุ่มแบ่งย่อย ตามเพศ และวัยเป็น 4 กลุ่มย่อย คือ ผู้ใหญ่ชาย ผู้ใหญ่หญิง เด็กชายและเด็กหญิง เมื่อเปรียบเทียบ ในแต่ละภาค มีคนเร่ร่อนและขอทานดังต่อไปนี้ ภาคกลาง ประกอบด้วยกรุงเทพมหานคร และ จังหวัด 25 จังหวัด มีคนเร่ร่อนและขอทาน 4,327 คน ภาคเหนือ ประกอบด้วย 17 จังหวัด มีคนเร่ร่อนและขอทาน 2,128 คน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย 19 จังหวัด มีคนเร่ร่อน และขอทาน 1,575 คน และ ภาคใต้ ประกอบด้วย 14 จังหวัด มีคนเร่ร่อนและขอทาน 475 คน (กรมประชาสงเคราะห์, 2542, น. 9, 14; กิตติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์, 2547, น. 33-34)

การค้ำมนุษย์เพื่อให้เป็นขอรานกลายเป็นปรากฏการณ์ที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ในภูมิภาค แม่น้ำโขง หลิงชวรา คนพิการ และทารกได้ถูกจัดหาจากหมู่บ้านที่ห่างไกลมาสู่เมืองใหญ่นอกประเทศ ของตนที่ซึ่งไม่เข้าใจภาษาท้องถิ่นและไม่รู้จักถนนหนทาง พวกเขาอาจจะอ่อนแอ หรือแก่เกินไปที่จะ หลบจากอุ้งมือของนายจ้างในดินแดนที่พวกเขาไม่รู้จักใครเลย แต่ละวันพวกเขาจะถูกนำไปสู่ สถานที่ที่ไม่คุ้นเคย พวกเขาไม่ได้รับอนุญาตให้เดินไปไหนมาไหนด้วยตนเองและถูกจับตามองโดย พวกนายหน้าซึ่งจะมารวบรวมเงินจากพวกเขาเมื่อกะลาขอทานของพวกเขาเต็ม การถูกบังคับให้ ขอทานเป็นประสบการณ์ที่ลดทอนความเป็นมนุษย์ พวกเขาหลายคนมีชีวิตอยู่ด้วยความหวาดกลัว ที่จะถูกตำรวจจับ และการถูกลงโทษจากผู้ควบคุม (มูลนิธิผู้หญิง, 2543, น. 21)

การค้ำมนุษย์เพื่อการขอทานในประเทศไทยส่วนมากเป็นขอทานต่างด้าว จากสถิติของ กรมประชาสงเคราะห์พบว่า การจับกุมขอทานในช่วงเดือนตุลาคม 2539-เมษายน 2540 แยกเป็น ขอทานไทยร้อยละ 34.1 และขอทานต่างด้าวร้อยละ 65.9 โดยในบรรดาขอทานต่างด้าวนั้นร้อยละ 96.2 เป็นขอทานชาวกัมพูชา ร้อยละ 3.6 เป็นชาวพม่า และร้อยละ 0.2 เป็นชาวเวียดนาม อย่างไรก็ตาม สถิติข้างต้นเป็นเพียงตัวเลขขอทานต่างด้าวที่ถูกทางการจับกุมเท่านั้น ประมาณการว่ายังมี ขอทานต่างด้าวที่เล็ดลอดการถูกจับกุมอีกเป็นจำนวนมาก (ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, 2540, น. 3) ด้วย เหตุที่ขอทานต่างด้าวในสังคมไทยมีจำนวนมากและอยู่ในขบวนการค้ำมนุษย์ ศูนย์วิจัยกสิกรไทย (2540, น. 5) ได้แบ่งประเภทของขอทานต่างด้าวออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. ขอทานชั่วคราว ขอทานต่างด้าวประเภทนี้จะเป็นขอทานที่ทำเพื่อเป็นการแก้ไข ปัญหาความเดือดร้อนเฉพาะหน้า ส่วนใหญ่จะเป็นชาวต่างประเทศที่เดินทางเข้ามาเที่ยว แล้วถูก ขโมยสิ่งของที่นำติดตัวมาด้วยจนหมด ไม่มีค่าใช้จ่ายในการเดินทางกลับบ้าน การขอทานจึงเป็น

ทางเลือกหนึ่งที่คนเหล่านี้มักจะทำกัน ซึ่งขอทานประเภทนี้พ้นความเดือดร้อนไปแล้วก็จะไม่หวนกลับมาประพฤติเช่นนี้อีก

2. ขอทานอิสระ ขอทานประเภทนี้มักจะเป็นคนต่างด้าวที่ลักลอบเข้าเมืองมาอย่างผิดกฎหมาย โดนคนต่างด้าวพวกนี้จะรับจ้างทำงานทุกประเภท ระหว่างที่ยังไม่มีงานทำหรือยังหางานทำไม่ได้ก็จะหันมาขอทาน และอาจกลายเป็นขอทานอาชีพเลยก็มี ส่วนพวกที่ลักลอบเข้าเมืองที่มักกันเป็นครอบครัวนั้น สามิไปรับจ้างทำงานในโรงงาน ในขณะที่เดียวกันภรรยาและลูก ๆ ก็จะไปขอทาน

3. ขอทานอาชีพ ขอทานประเภทนี้จะเป็นคนต่างด้าวที่ตั้งใจจะเข้ามาประกอบอาชีพขอทานโดยเฉพาะ ซึ่งก็จะมีทั้งที่สมัครใจเข้ามาโดยมีญาติพี่น้องที่ทำงานอยู่ก่อนแล้วชักชวนกันเข้ามา เนื่องจากเห็นว่าเป็นอาชีพที่สบายและมีรายได้งาม อีกพวกหนึ่งก็อาจเข้ามาโดยการชักจูงจากนายหน้า ที่ดำเนินการธุรกิจขอทาน มีการวางระบบงานที่เป็นระบบเช่น มีการจัดหาคน มีการอำนวยความสะดวกและป้องกันความปลอดภัย มีที่พักพิงเป็นหลักแหล่ง มีอาหาร มีรถรับส่งสะดวกสบาย ซึ่งทั้งหมดจะอยู่ภายใต้การดำเนินงานของธุรกิจขอทาน ที่สำคัญคือ ขอทานประเภทนี้มีทั้งขอทานไทยและขอทานต่างด้าว โดยที่ขอทานพวกนี้จะทำตัวให้ดูน่าสงสารในสายตาคนทั่วไป เช่น สร้างบาดแผลให้กับร่างกาย เป็นต้น ซึ่งขอทานประเภทนี้เป็นขอทานที่สร้างปัญหาให้กับเศรษฐกิจและสังคมเป็นอย่างมาก ขอทานต่างด้าวประเภทนี้ส่วนใหญ่ที่พบจะเป็นชาวกัมพูชา

ขอทานเด็กเป็นอีกหนึ่งในเหยื่อของขบวนการค้ามนุษย์ United Nation Inter-Agency Project on Human Trafficking in the Greater Mekong sub-Region (UNIAP, ม.ป.ป., น. 3) กล่าวถึง ขอทานเด็กว่า สำหรับขอทานเด็กนั้นแม้ว่าบางคนจะเดินทางมากับครอบครัวซึ่งสมัครใจที่จะย้ายถิ่น แต่ยังคงต้องตระหนักว่าการที่เด็กถูกทำให้เป็นขอทาน ทำให้พวกเขาอยู่ในสถานะที่ถูกแสวงหาผลประโยชน์ ดังนั้นขอทานเด็กจึงเป็นรูปแบบที่เลวร้ายที่สุดของการใช้แรงงานเด็กที่สมควรจะถูกกำจัดออกไปให้หมดสิ้น เชื่อกันว่าปัญหาที่เด็กตกเป็นเหยื่อของกระบวนการค้ามนุษย์ได้กลายเป็นปัญหาที่เลวร้ายขึ้นเรื่อย ๆ จากการที่เด็กถูกพ่อแม่ขาย มาสู่กรณีเด็กถูกลักพาตัวจากครอบครัว หรือโรงพยาบาล บ่อยครั้งที่เด็ก ๆ จะถูกบังคับให้ขายสินค้า เช่น ดอกไม้ กระดาษชำระ หรือของใช้จุกจิกให้หมดในแต่ละวัน ถ้าหากพวกเขาไม่สามารถทำได้ก็จะถูกเยียนตี หรือลงโทษด้วยวิธีการอื่น ๆ

การละเมิดสิทธิมนุษยชนกับการค้ามนุษย์

ความเลวร้ายของการตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์ ไม่เฉพาะผู้หญิงและเด็กที่เป็นคนไทยเท่านั้นแต่เหยื่อจากการค้ามนุษย์แทบทุกคนทั่วโลกจะต้องเผชิญชะตากรรมอันเดียวกันนี้ วิธีการที่

ขบวนการพื้นฐานที่ขบวนการค้ำมนุษย์ปฏิบัติเพื่อการควบคุมเหยื่อ คือ รับประทานอาหารและเอกสารอื่น ๆ คณะกรรมการต่อต้านการค้าทาสยุคใหม่ (Comité Contra la Esclavitud Moderna) ได้กำหนดข้อพิจารณาถึงการค้าทาสยุคใหม่ไว้ 5 ประการ

1) มีการรับประทานอาหาร หรือ เอกสารอื่น ๆ ที่ใช้แสดงตัวบุคคล ผู้ได้รับประโยชน์จากการค้ำมนุษย์ซึ่งอาจเป็นนายจ้าง หรือผู้ควบคุมของเหยื่อที่เป็นผู้ย้ายถิ่นจะยึดเอกสารที่ใช้แสดงตนของเหยื่อไว้ รวมถึงจะนำตัวเหยื่อไปซ่อนและขัดขวางด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อไม่ให้ได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ บางครั้งในกรณีที่ตกเป็นเหยื่อเด็ก ผู้ได้รับผลประโยชน์จากการค้ำมนุษย์อาจใช้วิธีแสดงตนว่าเป็นผู้ปกครอง

2) มีการจำกัดขอบเขต เหยื่อบางคนจะถูกนำตัวไปกักขังและจำกัดบริเวณไว้เฉพาะในสถานที่ที่ถูกบังคับให้ทำงาน และส่วนใหญ่จะได้รับการปฏิบัติอย่างทารุณ โหดร้ายรวมทั้งถูกข่มขู่และจะไม่ได้รับอนุญาตให้ออกนอกสถานที่นั้นวันแต่จะมีผู้ควบคุมไปด้วย

3) มีสภาพการทำงานและการอยู่อาศัยที่ขัดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เหยื่อจะได้รับการปฏิบัติเกี่ยวกับสภาพการทำงาน และที่อยู่อาศัยอยู่ในระดับที่เรียกได้ว่าเลวร้ายกว่าค่าว่าต่ำกว่ามาตรฐานมาก และจะต้องทำงานอย่างหนัก หากเป็นผู้หญิงมักจะถูกปกครองด้วยการใช้กำลังรุนแรงและถูกล่วงละเมิดทางเพศ

4) มีการตัดขาดการติดต่อกับครอบครัวหรือบุคคลใกล้ชิด เหยื่อถูกห้ามมิให้ส่ง หรือ รับผิดชอบใด ๆ ทั้งสิ้น รวมทั้งต้องห้ามมิให้คุยโทรศัพท์ หรือมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นด้วยวิธีการใด ๆ ถูกโดดเดี่ยวทางวัฒนธรรม เหยื่อการค้ำมนุษย์ที่มาจากภาษาพูดของตนเอง เช่น จากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อินเดีย แอฟริกา ยุโรปตะวันออก และลาตินอเมริกา มักจะไม่สามารถพูดภาษาของประเทศที่ตนถูกส่งตัวไปได้เลย ยิ่งไปกว่านั้นนายจ้างหรือผู้ควบคุมยังไม่เปิดโอกาสให้เหยื่อเหล่านี้ได้มีโอกาสพูดคุยกับบุคคลภายนอกด้วยเหตุผลที่กล่าวว่าเหยื่อจะตระหนกในสถานการณ์ว่าแท้จริงแล้ว พวกเขายังคงเป็นมนุษย์ที่มีจิตใจ และมีสิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติที่ดีกว่านี้

ในบางกรณี ผู้หญิงอาจถูกบังคับให้ค้าประเวณีทันที โดยได้รับการแจ้งให้ทราบว่าเป็นหนี้จากการเดินทางหรือจัดหางานซึ่งเป็นจำนวนมากเกินความเป็นจริง หรือแจ้งว่าได้ซื้อตัวเหยื่อมาจากเอเจนต์ และต้องทำงานเพื่อชดเชยหนี้ดังกล่าวภายใต้เงื่อนไขที่ผู้รับการค้ามนุษย์กำหนด ในการนี้ค่าใช้จ่ายโดยรวมจะอยู่ระหว่าง 600,000-2,000,000 บาท ในการปกครองเหยื่อให้เชื่อฟังนิยมใช้ความรุนแรง การกักขัง การทำร้ายร่างกาย (ทรงพล พันธุ์วิชาติกุล, 2547, น. 17)

ผลกระทบที่เกิดจากการค้ามนุษย์

จากการศึกษาสามารถแบ่งผลกระทบที่เกิดจากการค้ามนุษย์ได้เป็น 3 กรณีดังนี้

ผลกระทบต่อเหยื่อของการค้ามนุษย์

เหยื่อของการค้ามนุษย์เป็นบุคคลที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากปัญหานี้ และเป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นพร้อมกันหลายด้าน ซึ่งทำให้การฟื้นฟูและต้องกระทำอย่างละเอียดรอบคอบ และเป็นระบบ ทั้งนี้ สามารถแยกอธิบายผลกระทบต่อเหยื่อของการค้ามนุษย์ได้ดังนี้คือ

1) ผลกระทบต่อร่างกาย (Physical Health) กล่าวคือ เมื่อผู้ที่ตกเป็นเหยื่อได้เข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์ไม่ว่าจะเป็นไปเพื่อการค้าประเวณีหรือเพื่อการแสวงหาประโยชน์ในด้านอื่น มักจะประสบกับการถูกทารุณกรรม ตาย บาดเจ็บรุนแรงหรือเรื้อรัง พิกการ ขาดสารอาหาร มีโรคติดต่อ โรคผิวหนังเรื้อรัง มีพัฒนาการทางร่างกายล่าช้า

2) ผลกระทบต่อระบบสืบพันธุ์และอวัยวะที่เกี่ยวข้องกับการเจริญพันธุ์ (Sexual and Reproductive) ในกรณีผู้หญิงหรือเด็กผู้หญิงตกเป็นเหยื่อของการถูกค้าหรือถูกบังคับให้ค้าประเวณี มักจะทำงานในระดับล่างของอุตสาหกรรมทางเพศ หญิงเหล่านี้จะถูกควบคุมอย่างเข้มงวดโดยแทบจะไม่มีสิทธิเหนือร่างกายและอำนาจการต่อรองกับลูกค้า จึงยอมเป็นผู้ที่มีความเสี่ยงสูงต่อโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และโรคเชไอวี (เอดส์) หรือไม่สามารถตั้งครรภ์ได้ตามปกติ

3) ผลกระทบต่อสภาพจิตใจ (Mental Health) ซึ่งหญิงและเด็กที่ถูกนำเข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์ มักจะประสบปัญหาการถูกทารุณกรรมหรือการเอาเปรียบซึ่งส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจ ซึ่งได้แก่ มีความเครียดอย่างรุนแรง อยากฆ่าหรือพยายามฆ่าตัวตาย มีอาการซ้ำเติมตนเอง หวาดกลัวตลอดเวลา ความจำเสื่อม เหม่อลอย ไร้การตอบสนองต่อสิ่งเร้าภายนอก ขาดความมั่นใจในตนเอง ไม่ไว้วางใจเจ้าหน้าที่และคนรอบข้าง อารมณ์แปรปรวน

4) ผลกระทบด้านครอบครัวและชุมชน กล่าวคือ การค้าหญิงหรือเด็กได้ส่งผลกระทบต่อเหยื่อที่เคยเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์และได้รับการช่วยเหลือแล้วพบว่า ในหลายครั้งเมื่อกลับคืนสู่ครอบครัวหรือสภาพแวดล้อมเดิม ก็อาจได้รับการติดตามและถูกทำร้ายจนในที่สุดก็ต้องตกมาเป็นเหยื่ออีก

5) ผลกระทบอื่น ๆ ได้แก่ กลายเป็นคนติดยาหรือสารเสพติดหรือสุรา อันอาจนำไปสู่การยอมมีเพศสัมพันธ์ในสภาพเสี่ยง เช่น ไม่ใช้ถุงยางอนามัย การเข้าไปเกี่ยวข้องกับอาชญากรรมประเภทอื่น รวมถึงการไม่ได้รับปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตจึงไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการทางสังคมต่าง ๆ

ผลกระทบต่อครอบครัวของเหยื่อในการค้ามนุษย์

นอกจากตัวเหยื่อของการค้ามนุษย์เองแล้ว ครอบครัวของเหยื่อในการค้ามนุษย์ก็เป็นคนอีกกลุ่มหนึ่งที่ได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยสามารถแยกอธิบายเป็นประเด็นได้ คือ

- 1) ความอับอาย นอกจากตัวเหยื่อจะอับอายแล้ว ครอบครัวและผู้ใกล้ชิดก็ตกอยู่ในสภาวะไม่ต่างกัน โดยเฉพาะในกรณีที่มีการค้าประเวณี แม้เหยื่อจะถูกบังคับข่มขืนใจก็ตาม
- 2) ความหวาดกลัว เนื่องจากเกรงว่าบุคคลที่เหลืออยู่ในครอบครัวอาจตกเป็นเหยื่อในการค้ามนุษย์เป็นรายต่อไป
- 3) ความวิตกกังวลและขาดสมาธิในการประกอบอาชีพการงานหรือในการดำรงชีวิต เพราะต้องคอยติดตามข่าวของผู้เป็นเหยื่อค้ามนุษย์ที่หายไปจากครอบครัว²
- 4) เป็นภาระทางเศรษฐกิจแก่ครอบครัว เนื่องจากเหยื่อบางรายเมื่อได้รับการช่วยเหลือและกลับสู่ครอบครัวก็ตกอยู่ในสภาพที่ไม่อาจประกอบอาชีพได้ตามปกติ เช่น เป็นผู้ป่วยติดเชื้อมะเร็ง หรือมีสภาพจิต สภาพกายพิการ เป็นต้น ซึ่งเป็นภาระที่ครอบครัวต้องดูแล เนื่องจากยังไม่มีระบบหรือหน่วยงานใดที่จะเข้ามาดูแลปัญหานี้แก่ครอบครัวของเหยื่ออย่างเป็นรูปธรรม

ผลกระทบต่อสังคม

นอกจากการค้ามนุษย์จะเป็นอาชญากรรมที่กระทำลงและส่งผลกระทบต่อสิทธิในร่างกาย อนามัยและเสรีภาพของเหยื่อแล้ว เมื่อพิจารณาแล้วพบว่า การค้ามนุษย์ยังส่งผลกระทบต่อชุมชนและสังคม ดังนี้คือ

- 1) การค้ามนุษย์เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน (Violating Human Rights) ซึ่งตามหลักสิทธิมนุษยชนอันเป็นการสากล สิทธิในชีวิต เสรีภาพ สิทธิที่จะไม่ถูกบังคับให้เป็นทาสหรือมีฐานะคล้ายทาสทุกรูปแบบได้รับรองคุ้มครอง แต่ผู้ค้ามนุษย์หรือขบวนการค้ามนุษย์ นอกจากจะไม่สนใจเคารพในสิทธิเหล่านี้แล้ว การกระทำจึงถือได้ว่าเป็นล่วงละเมิดสิทธิของเหยื่ออย่างร้ายแรง นอกจากนั้น ในกรณีที่เหยื่อการค้ามนุษย์เป็นเด็ก ถือได้ว่าการค้ามนุษย์ได้ล่วงละเมิดสิทธิที่จะได้รับการศึกษาอบรม สิทธิที่จะไม่ถูกแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบในทุกรูปแบบของเด็กด้วย
- 2) การค้ามนุษย์ทำให้สังคมแตกแยก (Causing Social Breakdown) และขัดขวางกระบวนการพัฒนาสังคมและชุมชน หมายความว่า การค้ามนุษย์ ถือเป็นตัวบ่อนทำลายโครงสร้างทางสังคมที่ร้ายแรงอย่างหนึ่ง เหยื่อการค้ามนุษย์ได้ถูกตัดขาดจากการสนับสนุนหรือสายสัมพันธ์

---

²เช่นเดียวกับคดีของเด็กชายวัย 14 ปี ที่ถูกหลอกไปค้าแรงงานเยี่ยงทาสในเรือประมง และได้รับการช่วยเหลือโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจเมื่อประมาณต้นเดือนเมษายนที่ผ่านมา, รายการ “การร่วมมือร่วมใจ” สถานีโทรทัศน์ ช่อง 9 ออกอากาศประมาณต้นเดือนเมษายน 2549

ของครอบครัว เด็กที่ต้องตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์ขาดโอกาสในการเรียนรู้ การอบรมสั่งสอนจากบิดามารดาและบางคนอาจมีพัฒนาการทางร่างกายเสื่อมถอยเนื่องจากได้รับการดูแลไม่เหมาะสมระหว่างที่ถูกแสวงหาประโยชน์ ซึ่งการค้ามนุษย์ยังก่อให้เกิดค่านิยมที่ผิด ๆ ในบางชุมชน ทำให้ถูกมองว่าการค้ามนุษย์สามารถสร้างรายได้ให้แก่นักค้ามนุษย์เป็นอย่างดีและหลายคนเชื่อว่าสามารถทำได้ง่าย เนื่องจากเหยื่อและนักค้า มักจะเป็นคนที่รู้จัก เป็นคนใกล้ชิดหรือมีอยู่ในชุมชนเดียวกัน ซึ่งทำให้เกิดนักค้ามนุษย์รายใหม่เพิ่มมากขึ้น อนึ่ง ความพยายามในการทำให้ชุมชนตระหนักถึงพิษภัยของการค้ามนุษย์ แม้จะเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นก็ตาม แต่การกระทำดังกล่าวบางครั้งได้ทำให้เหยื่อบางคนเกิดความหวาดกลัวมากจนกระทั่งไม่สามารถใช้ชีวิตตามปกติได้ เช่น ไม่กล้าไปโรงเรียน ดังนั้น นอกจากการรณรงค์ให้เห็นพิษภัยของการค้ามนุษย์แล้ว ควรสร้างความมั่นใจแก่ประชาชนกลุ่มเสี่ยงด้วยว่ารัฐสามารถให้ความคุ้มครองแก่ประชาชนกลุ่มเสี่ยงเหล่านี้ได้

3) การค้ามนุษย์มีส่วนส่งเสริมการดำเนินการขององค์กรอาชญากรรม (Fueling Organized Crime) กล่าวคือ กำไรหรือผลประโยชน์จากการค้ามนุษย์ มีส่วนสำคัญในการกระตุ้นหรือส่งเสริมให้เกิดการประกอบอาชญากรรมประเภทอื่น โดยมีข้อมูลจากองค์การสหประชาชาติว่าการค้ามนุษย์เป็นอาชญากรรมข้ามชาติที่มีผลประโยชน์มูลค่าปีละกว่า 7,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ต่อปี สร้างผลกำไรมากเป็นอันดับสามแก่ผู้ประกอบอาชญากรรมประเภทนี้ รองจากการค้ายาเสพติดและค้าอาวุธ นอกจากนี้ยังปรากฏข้อมูลให้เห็นว่า การค้ามนุษย์มีความเชื่อมโยงกับขบวนการฟอกเงิน การค้ายาเสพติด การปลอมแปลงเอกสาร และการลักลอบขนคนข้ามประเทศ

4) การค้ามนุษย์เป็นการบั่นทอนทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ (Depriving Countries of Human Capital) กล่าวคือ การค้ามนุษย์ลดทอนและบั่นทอนกำลังการผลิตของประเทศ เนื่องจากประชากรบางส่วนถูกแสวงหาประโยชน์นอกระบบแรงงานและการจ้างตามปกติ ผู้ประกอบการบางส่วนนิยมใช้แรงงานผิดกฎหมายเพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย ทำให้คนที่ต้องการเข้าระบบแรงงานปกติไม่สามารถหางานทำได้ นอกจากนี้ เด็กที่ต้องตกเป็นเหยื่อของการค้ามนุษย์หรือถูกแสวงหาประโยชน์จากวงจรค้ามนุษย์ เมื่อเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ก็จะกลายเป็นแรงงานไร้ฝีมือและด้อยคุณภาพเนื่องจากด้อยโอกาสทางการศึกษาและฝึกอาชีพตั้งแต่ครั้งเยาว์วัย

5) การค้ามนุษย์บั่นทอนการสาธารณสุขของชุมชน (Undermining Public Health) เหยื่อการค้ามนุษย์ส่วนใหญ่ต้องตกอยู่ในสภาพทนทุกข์ทรมานทั้งทางร่างกายและจิตใจ บางคนเป็นโรคติดต่อทางเพศ บางคนมีอาการทางจิตติดตัว เป็นโรคเครียดหวาดระแวงไม่สามารถคบหาสมาคมกับคนอื่นเช่นคนปกติ บุคคลที่อยู่ในระหว่างที่ตกเป็นเหยื่อต้องเผชิญกับการทุบตี ทำร้าย หรืออยู่ในสภาพถูกบีบคั้นทั้งทางร่างกายและจิตใจซึ่งสภาพแวดล้อมดังกล่าวส่งผลกระทบอย่างสำคัญต่อขบวนการฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจ รวมทั้งกระบวนการนำเหยื่อเหล่านั้นกลับคืนสู่สังคม

6) การค้ำมนุษย์เป็นการสั่นคลอนและบ่อนทำลายอำนาจรัฐ (Subvert Government Authority) กล่าวคือ การแพร่ระบาดของขบวนการค้ำมนุษย์ทำให้ประชาชนกลุ่มเสี่ยงเกิดความรู้สึกไม่มั่นคงปลอดภัยและไม่ไว้วางใจหรือเชื่อมั่นในศักยภาพของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่จะสามารถปกป้องดูแลผู้หญิงและเด็กที่กำลังตกเป็นเหยื่อการค้ำมนุษย์ นอกจากนี้ขบวนการค้ำมนุษย์มักจะทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นเครื่องมือโดยตอบแทนด้วยการจ่ายเงินให้แก่เจ้าหน้าที่ซึ่งการกระทำดังกล่าวล้วนเป็นตัวการสำคัญในการบ่อนทำลายกระบวนการบังคับใช้กฎหมายและกระบวนการยุติธรรม (ประวิทย์ ร้อยแก้ว, 2548, น. 15-17)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการค้ำมนุษย์ และการถูกทารุณกรรม

ขณะนี้ปัญหาการค้าหญิงและเด็กของไทยทั้งการค้าประเวณี การใช้แรงงานเด็กปัญหาเหล่านี้ได้ขยายตัวลุกลามเป็นปัญหาข้ามประเทศ เนื่องจากเป็นเมืองศักราชอาชญากรรมทั้งในประเทศและองค์กรข้ามชาติเป็นผู้อยู่เบื้องหลัง และยังมีแนวโน้มทวีความรุนแรงมากขึ้น ประเด็นสำคัญคือ ประเทศไทยไม่มีกลไกจัดการ ดูแลผู้เสียหายในลักษณะนี้มาก่อน ตัวบทกฎหมายที่มีอยู่ไม่ว่าจะเป็นประมวลกฎหมายอาญา กฎหมายป้องกันปราบปรามการค้าประเวณี หรือกฎหมายมาตรการป้องกันปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก ซึ่งเป็นกฎหมายหลักมีสมมติฐานว่าผู้เสียหายต้องถูกล่อลวง ชื่นใจ หรือถูกบังคับเท่านั้น จึงสามารถบังคับใช้ได้ เพราะฉะนั้นหากไม่มีหญิงและเด็กต่างด้าวที่ถูก ล่อลวงหรือบังคับข่มขืนลักลอบหรือยัดเยียดเป็นผู้เสียหาย (อาจเพราะกลัวถูกเนรเทศหรือ ดำเนินคดี) ภาครัฐก็ไม่สามารถจัดการกับคนกลุ่มนี้ได้เต็มที่ (สรพสิทธิ์ คุมพ์ประพันธ์, 2546, น. 10; ทงพล พันธุวิชาติกุล, 2547, น. 19)

สำหรับประเด็นการเข้าสู่การตกเป็นเหยื่อของกลุ่มตัวอย่างการศึกษาของ เริ่มจากการถูกชักชวนและการตัดสินใจมาตามคำชักชวน ส่วนใหญ่ถูกชักชวนมาจากครอบครัวในชนบท โดยมีนายหน้าในหมู่บ้านเป็นสื่อกลางติดต่อ ทั้งนี้การเข้ามาทำงานดังกล่าวของหญิงและเด็กต่างชาติส่วนใหญ่เป็นการสมัครใจมาทำงานที่ประเทศไทย ในขณะที่สภาพการณ์ในการหลอกลวงมีน้อยมาก (วิลาวัลย์ ลิมนะวรรณกุล, 2547, น. 138) แตกต่างกับงานวิจัยของ ทงพล พันธุวิชาติกุล (2547, น. 19) ที่อธิบายว่า กระบวนการที่นิยมเริ่มต้นจากการเข้าไปชักชวนโดยตรงในหมู่บ้าน ทั้งที่เป็นการหลอกลวง หรือการซื้อขายโดยตรงจากผู้ปกครองของเด็ก หรือที่เรียกว่า “ตกเหยว”

มีประเด็นที่น่าสังเกตเกี่ยวกับการค้ามนุษย์ คือ การซื้อขายอวัยวะซึ่งในปัจจุบันหากพิจารณาตามคำนิยามการค้ามนุษย์ของ สுகางค์ จันทวานิช (2547, น. 45) ที่ได้นำเสนอความหมายของการค้ามนุษย์ว่า การค้ามนุษย์ หมายถึง การจัดหา การขนส่ง การย้าย การจัดให้อยู่ในพื้นที่พักพิง หรือรับมนุษย์ไว้ด้วยไว้ด้วยวิธีข่มขู่ คุกคามหรือใช้กำลัง หรือด้วยการบังคับในรูปแบบอื่นใด ด้วยการลักพาตัว ด้วยการล่อลวง ด้วยการหลอกลวง ด้วยการใช้อำนาจที่เหนือกว่า หรือจากการอ่อนแอจากผู้ถูกกระทำ หรือมีการให้รับค่าตอบแทนเป็นเงิน หรือประโยชน์อย่างอื่น เพื่อให้ได้ความยินยอมของมนุษย์ผู้หนึ่งผู้มีอำนาจ เหนือกว่าอีกมนุษย์หนึ่ง เพื่อนำเอามนุษย์ที่ถูกกระทำไปแสวงหาประโยชน์ที่มีขอบ การแสวงหาประโยชน์ที่มีขอบ อย่างน้อยที่สุดรวมถึง การค้าประเวณี หรือการแสวงหาประโยชน์ทางกามารมณ์ในรูปแบบอื่น การบังคับแรงงานหรือบริการ การเอาลงเป็นทาส หรือการกระทำอื่นใดในลักษณะเดียวกัน การจ้องจ้ำ หรือการแยกอวัยวะของร่างกาย

หากพิจารณาในความหมายนี้แล้ว การค้ามนุษย์ หมายความว่าความรวมถึงการซื้อขายอวัยวะด้วย เพราะการค้ามนุษย์พัวพันกับองค์การค้าอวัยวะด้วย ดังที่ บวรฤทธิ ชัยยะเพกะ (2542, น. 167, 170) ที่อธิบายมุมมองของประชาชนทั่วไปกับปัญหาการซื้อขายอวัยวะว่า ปัญหาการซื้อขายอวัยวะนอกจากก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรมและแนวโน้มที่จะกลายเป็นธุรกิจองค์กรขนาดใหญ่ได้แล้ว การซื้อขายอวัยวะยังเป็นการลดคุณค่าหลักการบริจาคอีกทั้งยังเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความบกพร่องของสวัสดิการสังคมและยังชี้ให้เห็นความไม่เท่าเทียมกันในมนุษย์อีกด้วย สอดรับกับความเห็นของนักวิชาการด้านกฎหมาย ที่เห็นว่า สถานการณ์ซื้อขายอวัยวะในประเทศไทย ค่อนข้างที่จะมีความรุนแรงอีกทั้งมีจำนวนที่เพิ่มมากยิ่งขึ้น นักวิชาการทางกฎหมายโดยส่วนใหญ่มองว่าการซื้อขายอวัยวะเป็นการกระทำที่เข้าข่ายในประเด็นที่เป็นการกระทำอันลดเกียรติภูมิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นการกระทำที่ผิดศีลธรรมและจริยธรรมอันดีของประชาชน อีกทั้งยังเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจและเป็นการกระทำที่ขัดกับความรู้สึกของบุคคลโดยส่วนใหญ่ และสร้างผลกระทบในทางลบแก่สังคม ซึ่งก็ถือว่าใกล้เคียงกับความหมายตามนิยามการค้ามนุษย์ที่เป็นการแสวงหาผลประโยชน์กับมนุษย์

การเข้าสู่ขบวนการค้ามนุษย์ไม่ว่าจะเป็นองค์กรทั้งในประเทศและต่างประเทศนั้นย่อมต้องมีเส้นทางการเดินทางของผู้ตกเป็นเหยื่อ ผู้เสียหาย เส้นทางการเดินทางของผู้ตกเป็นเหยื่อของขบวนการค้ามนุษย์มีลักษณะที่เกี่ยวข้อง 2 ลักษณะสำคัญ ๆ ได้แก่ เส้นทางการออกนอกประเทศไทย เส้นทางการเข้าสู่ประเทศไทย ดังที่ปรากฏในเอกสารรายงานสถานการณ์การค้ามนุษย์ทั่วโลก เมื่อเดือนเมษายน 2549 ของ United Nations Office on Drugs and Crime หรือ UNOD เรียกทั้งสองเส้นทางว่า ประเทศต้นทาง และประเทศปลายทางตามลำดับ ในรายงานฉบับดังกล่าวได้แสดงให้เห็นว่า ประเทศไทยอยู่ในภาวะที่สถานการณ์การค้ามนุษย์อยู่ในระดับที่รุนแรงมากทั้งสองสถานะ

เส้นทางออกนอกประเทศ (ประเทศต้นทาง)

ในประเทศไทย การศึกษาของ วิลาวรรณ ลิมปะวรรณกุล (2547, น. 138) อธิบายเกี่ยวกับเส้นทางการเดินทางออกนอกประเทศไทยเป็นการเดินทางของหญิงและเด็กไทยเพื่อทำงานในต่างแดน การศึกษาของ วิลาวรรณ ลิมปะวรรณกุล เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ประเทศที่เป็นปลายทางที่ ปรากฏในงานวิจัยได้แก่ ประเทศญี่ปุ่น โดยมีเส้นทางเป็นกระบวนการเครือข่ายส่วนมากเป็นการเดินทางโดยถูกต้องตามกฎหมาย แต่ในการทำเรื่องเดินทาง ตลอดจนค่าใช้จ่ายในการเดินทางของหญิงและเด็กไทยที่ไปทำงานในประเทศญี่ปุ่น นายหน้าจะเป็นผู้ออกให้ แต่เมื่อไปถึงปลายทางแล้ว เด็กและหญิงกลุ่มนี้จะมีหนี้สินผูกพันที่จะต้องทำงานชดเชย ประมาณรายละ 1,700,000 บาทซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายจากการขายต่อกันเป็นทอด ๆ ข้อมูลจากการศึกษาของมูลนิธิผู้หญิง (2540, น. 127) นั่นคือ หญิงสาวจากหมู่บ้านทั้งภาคเหนือและภาคอีสานได้ถูกชักชวนเข้าสู่ขบวนการค้าประเวณีในประเทศญี่ปุ่นโดยที่หญิงสาวเหล่านี้ไม่เคยทำงานค้าประเวณีมาก่อน

ตั้งแต่ปี 2530 เป็นต้นมา เส้นทางการค้าหญิงของไทยที่สำคัญที่สุด คือ ญี่ปุ่น ทว่าเส้นทางการเดินทางโดยประเทศไทยเป็นต้นทางนั้นมีไม่เพียงแต่ประเทศญี่ปุ่นที่เป็นปลายทางแต่ในเอกสารทางวิชาการ งานวิจัยหลายชิ้นก็ปรากฏว่าประเทศจีน ไต้หวัน ฮองกง มาเลเซีย สิงคโปร์ บาหลีเรน ออสเตรเลีย แอฟริกาใต้ ยุโรปและสหรัฐอเมริกา ส่วนใหญ่เพื่อป้อนธุรกิจทางเพศ แต่ก็มีบางส่วนที่ถูกส่งไปทำงานในโรงงานเถื่อน ผู้ชายก็ถูกนำเข้ามามีค่าในประเทศไทยด้วยเพื่อทำประมงพาณิชย์ ทำงานในไร่ นา โรงงานอุตสาหกรรม และงานก่อสร้าง (มูลนิธิผู้หญิง, 2540; กระทรวงการต่างประเทศสหรัฐ, 2547)

เส้นทางการเข้าสู่ประเทศไทย (ประเทศปลายทาง)

จากข้อมูลที่ได้รับในพื้นที่กรุงเทพมหานคร พบว่า มีการนำหญิงต่างชาติเข้าสู่ประเทศไทยเพื่อการค้าประเวณีในช่วงสงครามเวียดนาม โดยได้มีการนำหญิงฮองกงเข้ามาค้าประเวณีในย่านถนนเพชรบุรีซึ่งเป็นแหล่งกามารมณ์สำหรับทหารอเมริกันในช่วงสงครามเวียดนาม แต่จากกรณีศึกษาเรื่องนี้ไม่พบสภาพการทำทารุณ หรือบังคับค้าเหมือนดังในช่วงระยะหลังที่ได้นำผู้หญิงและเด็กชนกลุ่มน้อยรวมทั้งจากพม่า จีน เข้ามาบังคับค้าประเวณีในประเทศไทย ดังนั้นเส้นทางการเดินทางเข้าสู่ประเทศไทยจึงปรากฏว่า เป็นการเดินทางเข้ามาหางานทำของหญิงและเด็กชาวต่างชาติ คือ ลาว พม่า และกัมพูชา และอาจมีชาติอื่น ๆ เช่น โรมาเนีย จีน รัสเซีย และอุซเบกิสถาน เป็นต้น ซึ่งมีจุดมุ่งหมายปลายทางที่กรุงเทพมหานคร และพัทยา การเข้าสู่ประเทศไทยของหญิงและเด็กเหล่านี้เป็นการเข้ามาอย่างผิดกฎหมายตามจุดผ่านแดนต่าง ๆ ของประเทศไทย (มูลนิธิผู้หญิง, 2540, น. 85, 87; วิลาวรรณ ลิมปะวรรณกุล, 2547, น. 93)

ความทุกข์ ความทรมาน การทารุณกรรมและการละเมิดสิทธิมนุษยชนของผู้เสียหาย
จากขบวนการค้ามนุษย์

ผู้หญิงหลายคนปราศจากสิทธิที่จะกำหนดตัดสินใจอนาคตของตนเอง ผู้หญิงไม่ทราบถึงสภาพเงื่อนไขการทำงานก่อนตัดสินใจย้ายถิ่น พวกเธอถูกขายทอดและขายต่อ โดยนักค้ามนุษย์เจ้าของบาร์ และถูกบังคับให้จ่ายหนี้สินเป็นจำนวนมากหลายรายถูกบังคับให้ทำงานในสภาพเยี่ยงทาส ในฐานะแรงงานติดหนี้ เพื่อใช้หนี้ที่เกิดในการนำพวกเธอเข้ามายังประเทศจุดหมายปลายทาง ผู้หญิงที่ไม่มีอิสระจะหลบหนีเพราะพวกเธอเป็นคณงานที่ผิดกฎหมายและมีความกลัวต่อการถูกจับกุม การถูกแสวงหาประโยชน์ทางเศรษฐกิจ พวกเธอถูกบังคับให้ทำงานและรายได้ที่เกิดขึ้นจากการทำงานที่ถูกบังคับนี้ได้ถูกฉกฉวยไปโดยผู้อื่น ผู้หญิงเป็นจำนวนมากต้องทำงานเป็นเวลาหลายปีเพื่อจ่ายคืนหนี้สิน เนื่องจากถูกบังคับให้ค่าประเมิน ทำให้ผู้หญิงไม่มีสิทธิที่จะเลือกลูกค้าและเงื่อนไขในการขายบริการทางเพศ รวมทั้งไม่มีสิทธิที่จะป้องกันตนเองจากโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ รวมทั้งโรคเอดส์ เนื่องจากการเป็นแรงงานที่ติดหนี้และผิดกฎหมาย ผู้หญิงไม่มีสิทธิที่จะได้รับการรักษาพยาบาลและสวัสดิการสังคมผู้หญิงถูกบังคับให้ตรวจเชื้อเอดส์และไม่มีสิทธิที่จะรับรู้ผลของการตรวจ ผลจากการย้ายถิ่นของผู้หญิงที่ไปอยู่ในบางประเทศที่เป็นจุดหมายปลายทางได้ตกเป็นเป้าของการเหยียดหยามดูถูกและเลือกปฏิบัติรวมทั้งอคติทางเชื้อชาติ พวกเธอตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงทั้งทางร่างกายและจิตใจ

โดยสรุป กระบวนการเข้าสู่ขบวนการค้ามนุษย์ของผู้เสียหายนั้น มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนและการทารุณกรรม 3 ลักษณะ คือ (1) การถูกขูดรีด กีดกันจากนายหน้าและนายจ้าง ในระหว่างการขนย้ายแรงงานข้ามประเทศอันเนื่องมาจากการเดินทางที่ต้องหลบซ่อนทั้งการอยู่ในรถขนส่งสินค้า และเมื่อเข้าสู่สถานที่ทำงานแล้ว ค่าจ้างหรือรายได้ก็ยังไม่เป็นธรรม ไม่เหมาะสมในบางรายอาจไม่ได้รับเลย (2) การถูกล่วงละเมิดทางเพศ การข่มขืน ล่วงเกินทางเพศจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ นายจ้าง (3) ความรุนแรงจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น การทำร้ายร่างกายระหว่างจับกุมและคุมขัง เป็นต้น ฐานข้อมูลเชิงลึกจากงานวิจัยได้ระบุอย่างชัดเจนว่า ผู้หญิงและเด็กจากประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ถูกบังคับให้ทำงานบ้านอยู่กับนายจ้าง นอกจากถูกบังคับให้ทำงานบ้านแล้วยังถูกบังคับให้ทำงานในสถานบริการทางเพศพาณิชย์ร่วมด้วย บางรายถูกบังคับให้ทำงานในโรงงาน ในขณะที่หญิงและเด็กจากประเทศพม่า ถูกบังคับให้แรขายดอกไม้ กระดาษทิชชู และถูกบังคับให้ขายบริการทางเพศในสถานบริการ อบบ อบบ นวด และพบว่า มีหญิงและเด็กจากประเทศกัมพูชาถูกบังคับ ให้ขายดอกไม้ ตามสถานบริการ และร้านอาหาร (มูลนิธิผู้หญิง, 2540, น. 180-182; วิลาวัลย์ ลิ้มประวรรณกุล, 2547, น. 120; หนูเพียร แสนอินทร์, 2549, น. 4-5)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแบบทดสอบคุณค่าในตนเอง

การมองเห็นคุณค่าในตนเอง เป็นสิ่งสำคัญในชีวิตของมนุษย์ การศึกษาวิจัยในเรื่องการมองเห็นคุณค่าในตนเองซึ่งเนื้อหาสาระสำคัญของงานวิจัยดังกล่าว ผู้ศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. เครื่องมือ หรือ แบบทดสอบที่ใช้ในงานวิจัย

การวัดคุณค่าในตัวเอง เมื่อพิจารณาประเด็นการวัดแล้วย่อมมีลักษณะวัตถุประสงค์ (Objective) ซึ่งก็หมายความว่าต้องสามารถวัดค่าในเชิงปริมาณได้ ดังนั้น “เครื่องมือวัด” จึงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการวัดคุณค่าในตนเอง แบบทดสอบที่นักวิจัยเลือกใช้ ได้แก่ แบบทดสอบคุณค่าในตนเองมาตรฐานประยุกต์ใช้กับกลุ่มที่ต้องการวัด ซึ่งในประเภทนี้เป็นที่นิยมใช้เพราะแบบทดสอบได้มีการสร้างและพัฒนาสำเร็จรูปแล้ว ประเภทที่ 2 คือ นักวิจัยเป็นผู้สร้างแบบทดสอบคุณค่าในตนเองแล้วนำไปใช้กับกลุ่มที่ต้องการวัดซึ่งในลักษณะนี้ผู้วิจัยต้องศึกษาในเชิงทฤษฎีอย่างถี่ถ้วนแล้วนำตัวแปรที่เกี่ยวข้องจากทฤษฎีนำมาสร้างเป็นตัวแปร และกำหนดตัวชี้วัดและกำหนดรายข้อคำถาม

งานวิจัยที่ใช้แบบทดสอบคุณค่าในตนเองมาตรฐาน สุวรรณี พุทธิศรี และ ชัชวาลย์ ศิลปกิจ (2541) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบสอบถาม The Five-Scale Test of Self-Esteem for Children ฉบับภาษาไทย” โดยคณะผู้ศึกษาได้นำ Five-Scale Test of Self-Esteem for Children (FSC) มาแปลเป็นภาษาไทย และนำไปทำการศึกษาร่วมกับ Children's Depression Inventory (CDI) และ Rosenberg's Self-Esteem Scale (RSE) ในเด็กนักเรียนมัธยมปลายจำนวน 408 คน เพื่อทดสอบความเชื่อถือได้ของเครื่องมือในการประเมินความภาคภูมิใจในตนเองในด้านต่าง ๆ

ด้วยเหตุที่ แบบทดสอบคุณค่าในตนเองของ Coopersmith เป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายทำให้งานวิจัยหลายชิ้นนิยมใช้แบบทดสอบดังกล่าวในการวัดคุณค่าในตัวเอง เช่น จริยา วัฒนโสภณ (2544) ศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลการทำกิจกรรมบำบัดต่อความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองและภาวะซึมเศร้าของเด็กวัยรุ่นหญิงที่ถูกทารุณกรรม” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงทดลองแบ่งเด็กวัยรุ่นหญิงที่ถูกทารุณกรรม ออกเป็น กลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม ทั้งสองกลุ่มจะได้รับการประเมินระดับสติปัญญาแบบประเมินความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง (Coopersmith Self-Esteem, Inventory: CSEI) และประเมินภาวะซึมเศร้า (Children Depression Inventory: CDI) รวมไปถึง ศศิมา รักษาอารยะธรรม (2548) ที่ใช้แบบทดสอบคุณค่าในตัวเอง Coopersmith Self-Esteem Inventory สำหรับเด็กนักเรียนเป็นเครื่องมือในการศึกษาในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวทางในการเสริมสร้างความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนโรงเรียนสอนคนตาบอดกรุงเทพ

Christine Johnston and Kenneth E. Sinclair แห่ง University of Sydney ศึกษาเรื่อง The Impact of Disability on Children's Self-Concept: The Implications for Theory Building ได้ใช้เครื่องมือการวิจัยที่มีคุณลักษณะใกล้เคียงกับการวัดคุณค่าในตนเองคือ แบบทดสอบ Self Description Questionnaire ซึ่งพัฒนาขึ้นโดย Marsh and Smith ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1981

อย่างไรก็ตาม นักวิจัยบางท่านเลือกเครื่องมือการวัดคุณค่าในตนเองโดยการสร้างแบบทดสอบขึ้นมาเองโดยที่นำสาระสำคัญของทฤษฎีด้านคุณค่าในตนเองมากำหนดตัวแปร เมื่อได้ตัวแปรแล้วนักวิจัยจะนำตัวแปรมาสร้างตัวชี้วัด และกำหนดข้อคำถาม ซึ่งแบบทดสอบที่สร้างขึ้นใหม่นี้ต้องนำมาทดสอบความเที่ยง (Reliability) ความตรง (Validity) ก่อนจะนำไปใช้จริงในการวิจัย นักวิจัยที่สร้างแบบทดสอบคุณค่าในตนเองขึ้น ได้แก่ ภิลิวัลย์ จัตรมณีฤกษ์ (2547) ศึกษาเรื่อง “การมองเห็นคุณค่าในตนเองของคนพิการ : ศึกษากรณีศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ” ซึ่งแบบทดสอบที่สร้างขึ้นใหม่เป็นแบบประเมินคุณค่าในตนเองใช้มาตรวัด Rating Scale จำนวน 68 ข้อ เช่นเดียวกับ หทัยกาญจน์ บัวหนอง (2547) ศึกษาเรื่อง “คุณลักษณะบางประการของนักเรียนที่ส่งผลต่อความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง” เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบทดสอบความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองสำหรับนักเรียน ประกอบด้วย 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 คุณลักษณะบางประการของนักเรียน ตอนที่ 2 แบบทดสอบความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง สำหรับนักเรียนมีทั้งหมด 9 ด้าน ลักษณะของแบบทดสอบเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ จำนวน 111 ข้อ

กล่าวโดยสรุป เครื่องมือ หรือแบบทดสอบที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับคุณค่าในตนเองที่ปรากฏจากการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องจะมี 2 ลักษณะ ได้แก่ การใช้แบบทดสอบมาตรฐาน และการสร้างแบบทดสอบขึ้นใหม่โดยนักวิจัยเอง

2. วัตถุประสงค์ของการวัดคุณค่าในตนเองกับกลุ่มเป้าหมายของการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวัดคุณค่าในตนเองกลุ่มเป้าหมายของการวิจัยนั้น นักวิจัยที่เลือกใช้วัดคุณค่าในตนเองกับกลุ่มเป้าหมายประเภทใด ย่อมมีวัตถุประสงค์ของการวัดอย่างเช่น

(1) งานวิจัยที่มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบระดับของการมองเห็นคุณค่าในตนเอง
การวิจัยลักษณะนี้จะสามารถแยกแยะได้ว่า ตัวแปรต้น เช่น ลักษณะการพิการ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ของครอบครัว ฯลฯ มีผลต่อตัวแปรตาม คือ การมองเห็นคุณค่าในตัวเองหรือไม่ งานวิจัยในลักษณะนี้สามารถสร้างแนวทางการส่งเสริมสนับสนุนการสร้างคุณค่าในตนเอง และสามารถกำหนดเป็นนโยบายเพื่อเสริมสร้างการรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง เช่น งานวิจัยของ ภิลิวัลย์ จัตรมณีฤกษ์ (2547) เรื่อง “การมองเห็นคุณค่าในตนเองของคนพิการ : ศึกษากรณีศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ” ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการมองเห็นคุณค่าในตนเองของ

คนพิการกับศึกษาคุณลักษณะของความพิการกับระดับคุณค่าในตนเอง ผลการศึกษาที่ได้สามารถนำมาส่งเสริมสนับสนุนอันเป็นวิธีการในการสร้างคุณค่าในตนเองของคนพิการ และมีส่วนในการเสนอแนะข้อแนะนำในเชิงนโยบายกับคนพิการได้ งานวิจัยของ ศศิมา รักษอารยะธรรม (2548) ก็เช่นกัน ศึกษาเรื่อง “การศึกษาแนวทางในการเสริมสร้างความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนโรงเรียนสอนคนตาบอดกรุงเทพ” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความรู้สึกถึงคุณค่าในตนเองของนักเรียนตาบอดกับนักเรียนปกติ และศึกษาแนวทางการเสริมสร้างความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง ผลการศึกษาพบว่า ระดับความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนตาบอดไม่มีความแตกต่างกับนักเรียนตามปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 เมื่อศึกษาความรู้สึกเห็นคุณค่าตนเองรายด้าน ด้านตนเอง โดยทั่วไป ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน ด้านครอบครัวพ่อแม่ ของนักเรียนทั้งสองโรงเรียนพบว่า ทั้งสองกลุ่มมีระดับการมองเห็นคุณค่าในตนเองไม่แตกต่างกัน มีเพียงการเห็นคุณค่าในตนเองด้านโรงเรียนและด้านการศึกษาเท่านั้นที่นักเรียนโรงเรียนพิบูลประชาสรรค์สอนคนตาบอด

(2) งานวิจัยที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของการใช้กิจกรรมบางอย่างกับการเสริมสร้างคุณค่าในตนเองของกลุ่มเป้าหมาย งานวิจัยประเภทนี้ ได้แก่ การศึกษาของ จริยา วัฒนโสภณ (2544) เรื่อง “ผลการทำกิจกรรมบำบัดต่อความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองและภาวะซึมเศร้าของเด็กวัยรุ่นหญิงที่ถูกทารุณกรรม” วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาผลการจัดกิจกรรมบำบัดต่อความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองและภาวะซึมเศร้า ของวัยรุ่นหญิงที่ถูกทารุณกรรม กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กวัยรุ่นหญิงที่ถูกทารุณกรรมทางกาย และหรือทางเพศที่มีอายุ 12-18 ปี ที่อยู่ในความดูแลของกรมประชาสงเคราะห์ บ้านพญาไท จำนวน 20 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 10 คน กลุ่มตัวอย่างจะได้รับการประเมินระดับสติปัญญาแบบประเมินความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง (Coopersmith Self-Esteem, Inventory: CDEI) และประเมินภาวะซึมเศร้า (Children Depression Inventory: CDI) กลุ่มทดลองได้เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มบำบัด หรือ การศึกษาของ สุจิตรา แก้วสีนวล (2545) ศึกษาเรื่อง “ประสิทธิผลของสื่อละครสร้างสรรค์ที่มีต่อการสร้างการมองเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กที่ถูกทารุณกรรม” ผลการศึกษาพบว่า เด็กที่ถูกทารุณกรรมมีความรู้สึกถึงคุณค่าในตนเองระดับต่ำ แต่เมื่อผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมแล้วมีเด็กจำนวนมากมีการมองเห็นคุณค่าในตนเองในระดับที่สูงขึ้น

รวมไปถึงงานวิจัยของ ลัดดา ศักดาเดชฤทธิ์ และ วรณภา สารโจน์ (2548) “การศึกษาผลของการใช้โปรแกรมการฝึกอบรมกลุ่มแบบมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ที่มีต่อการเห็นคุณค่าในตนเองและความหวังของผู้ต้องขังโรคจิตเวชในเรือนจำกลางขอนแก่น” การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) เพื่อศึกษาผลของการใช้โปรแกรมการฝึกอบรมกลุ่มแบบมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ที่มีต่อการเห็นคุณค่าในตนเองและความหวังของผู้ต้องขังโรคจิตเวช ผลการวิจัย

พบว่า 1) คะแนนการเห็นคุณค่าในตนเอง หลังการเข้าร่วมกิจกรรมตามโปรแกรมสูงกว่าคะแนนเฉลี่ย ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

กล่าวโดยสรุป การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าในตนเองผู้ศึกษาแบ่งงาน วิจัยออกเป็น 2 คือ การใช้เครื่องมือ หรือ แบบทดสอบที่ใช้ในงานวิจัย และวัตถุประสงค์ของการวัด คุณค่าในตนเองกับกลุ่มเป้าหมายของการวิจัย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งสองประเภทร่นั้น ได้แก่ งานวิจัยเกี่ยวข้องกับการค้ำนุษย์ และการทารุณกรรม กรณีนี้โจทย์คำถาม และข้อค้นพบในงานวิจัยจะเกี่ยวข้องกับ การเข้าสู่การตก เป็นเหยื่อ หรือ ผู้เสียหาย หรือลักษณะความทุกข์ในการถูกรุณกรรม ทารุณกรรม ในกรณีที่เป็นงาน วิจัยที่เกี่ยวข้องกับ คุณค่าในตนเอง ก็พบว่า เป็นงานวิจัยเพื่อการใช้เครื่องมือวัด และวัตถุประสงค์ การวัดผลหลังจากการดำเนินกิจกรรมหนึ่ง ๆ แล้ว จากการค้นคว้างานวิจัย ผู้ศึกษาจึงเห็นว่า การศึกษา เรื่อง การวัดคุณค่าในตนเองโดยใช้แบบทดสอบคุณค่าในตนเอง Rubin's Self Esteem Scale กับผู้เสียหายจากขบวนการค้ำนุษย์ และเด็กที่ถูกทารุณกรรม ในครั้งนี้จึงมีความจำเป็นใน การศึกษาเพราะผลจากการศึกษาสามารถใช้เป็นฐานข้อมูลให้กับผู้ที่ทำงานด้านสวัสดิการสังคม สังคมสงเคราะห์หรืองานด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มเป้าหมายดังกล่าว

กรอบแนวคิดในการศึกษา

